

Latvijas Kultūras akadēmija
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

FERNANDO ARABALA LUGAS *TRĪSRITENIS* TULKOJUMS

Bakalaura darbs

Autore:
Akadēmiskās bakalaura studiju programmas “Mākslas”
Starpkultūru sakari Latvija-Spānija apakšprogrammas
4. kursa studente Kristīne Treija
(ID Nr. 20111430)

Darba vadītāja:
Vieslektore Dr. philol. Ana León Manzanero

Rīga
2015

SATURS

IEVADS	3
1. FERNANDO ARABALS UN VIŅA DAIĻRADE	5
1.1 Fernando Arabals Spānijas un pasaules literatūras kontekstā	6
1.2. Fernando Arabala „pirmā teātra” raksturojums.....	8
1.3. Lugas <i>Trīsritenis</i> nozīme Fernando Arabala dramaturģijā.....	11
2. LUGAS <i>TRĪSRITENIS</i> SPECIFIKA UN TĀS TULKOŠANAI IZVĒLĒTĀS METODEDES.....	14
2.1 Galveno lugas <i>Trīsritenis</i> elementu analīze.....	14
2.2. Dramaturģijas teksta tulkošanas īpatnības un stratēģijas.	19
2.3. Kultūras pieeja (<i>Cultural turn</i>) tulkošanā.....	21
3. LUGAS <i>TRĪSRITENIS</i> TULKOŠANAS PROBLĒMSITUĀCIJAS UN TO RISINĀJUMI....	24
4. FERNANDO ARABALA LUGAS <i>TRĪSRITENIS</i> TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ....	30
NOBEIGUMS	67
KOPSAVILKUMS.....	68
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	70
SUMMARY	74
RESUMEN.....	75
PIELIKUMI.....	76
1. pielikums. Lugas <i>Trīsritenis</i> tulkošanas problēmsituācijas un to risinājumi	76
2. pielikums. Fernando Arabala lugas <i>Trīsritenis</i> oriģinālteksts	91

IEVADS

Bakalaura grāda iegūšanai Latvijas Kultūras akadēmijas apakšprogrammā *Starpkultūru sakari Latvija-Spānija* autore ir izvēlējusies veikt radošo darbu, kura tēma ir „Fernando Arabala lugas *Trīsritenis* tulkojums”. *Trīsritenis (El Triciclo, 1952/3)*, luga divos cēlienos, ir pirmais iestudētais Arabala darbs, un tas pieder pie tā sauktā „pirmā teātra” perioda Arabala daiļradē.¹

Fernando Arabals ir viens no ievērojamākajiem 20. gadsimta dramaturgiem un izcilākais 20. gadsimta spāņu dramaturgs emigrācijā. Viņš drāmas žanru attīstīja un pacēla līdz mūzikas un vizuālo mākslu līmenim. Arabals joprojām ir viens no visvairāk iestudētajiem autoriem demokrātiskajā pasaules daļā.² Paradoksāli, bet tieši savā dzimtenē, Spānijā, Fernando Arabals un viņa darbi novērtēti un iestudēti vismazāk, kam par iemeslu ir rakstnieka atsvešināšanās un nošķiršanās no Spānijas politiskās sistēmas Franko diktatūras laikā, un tai sekojoša emigrācija uz Franciju, kur Arabals dzīvo kopš 1955. gada. Fernando Arabala dramaturģija formāli iekļaujas absurda drāmas stilistikā, kas radās 50. gadu Francijā un kam raksturīgas iezīmes ir komunikācijas neiespējamība starp varoņiem, cerības trūkums, vientulības un nāves atainojums, loģikas un secīguma trūkums varoņu runā, raksturos un notikumos. Mākslinieciskās vērtības ziņā Arabala darbi ir līdzvērtīgi izcilāko absurda drāmas autoru, Arabala laikabiedru Ežēna Jonesko un Semjuela Beketa darbiem.

Arabala daiļrades ģenēze balstās uz daudzām mākslinieciskām ietekmēm, starp kurām minams arī postisma virziens – vienīgā mākslas kustība, kas Spānijā pēc Pilsoņu kara ienesa modernisma tendences. Šis virziens Arabala daiļradē, sevišķi „pirmā teātra” darbos, ienes tādas iezīmes kā skepse pret nākotni, atsvešinātības sajūta, sarkastisks humors un bērnišķīgi rotaļu elementi.³ Neatkarīgi no ārējām stilistiskām ietekmēm, Arabala darbi veidojušies ciešā saistībā ar paša autora dzīves notikumiem, Spānijas politisko situāciju, un emigrāciju, kas kopā veidojuši autora personīgo stilu, kas izteiksmes ziņā ļoti radniecīgs absurda teātra ekspresijai.

Plašas debates raisījis jautājums, vai Arabalu uzskatīt par spāņu vai franču autoru, tieši Arabala ilgstošās emigrācijas un Franko laika teātra politikas dēļ, kā rezultātā liela daļa Arabala nozīmīgāko darbu pirmoreiz tikuši iestudēti Francijā un izdoti franču valodā. Tomēr Arabals pats

¹ Ortega, José. *El sentido de la obra de Fernando Arrabal*. Pieejams:

http://cvc.cervantes.es/literatura/aih/pdf/05/aih_05_2_026.pdf [Skatīts 2015, 24.feb.].

²Torres Monreal, Francisco. *Fernando Arrabal. Teatro completo I*. Madrid: Editorial Espasa Calpe, S.A., 1997. 7.-11. lpp.

³García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el “primer teatro” de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. *Actas del X Simposio de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada. Volumen II*. Universidad de Santiago de Compostela, 1996. 127.-128. lpp.

sevi vienmēr uzskatījis par spāņu dramaturgu, un savus darbus raksta spāniski. No spāņu valodas uz franču valodu Arabala darbus tulkojusi viņa sieva Lūsa Moro (*Luce Moreau*).⁴ Pats Arabals iestājas pret Francijas tendenci sev piedēvēt emigrējušo spāņu mākslinieku, piemēram, viņa paša, kā arī Luisa Bunjuela (*Luis Buñuel*), Huana Miro (*Juan Miró*) un Pablo Pikaso (*Pablo Picasso*) darbus: „Neviens francūzis nekad nav teicis, ka Pikaso būtu bijis francūzis. Viņiem es esmu Spānijas simbols.”⁵

Arabala darbi ir tulkoti vismaz divdesmit valodās, ieskaitot japāņu valodu. Līdz šim vienīgais latviski tulkotais Arabala darbs ir luga *Pikniks*, līdz ar to autores veiktais tulkojums varētu kalpot Arabala daiļrades plašākai iepazīšanai Latvijā.

Darba galvenais mērķis ir veikt kvalitatīvu Fernando Arabala lugas *Trīsritenis* tulkojumu latviešu valodā, saglabājot avota valodas teksta stilu un izteiksmes veidu. Lai šo mērķi sasniegtu, tikuši izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) Izpētīt pieejamo literatūru par Fernando Arabalu, viņa nozīmi pasaules un Spānijas literatūras kontekstā;
- 2) Analizēt Fernando Arabala „pirmā teātra” darbu stilistiku;
- 3) Izpētīt dramaturģijas tekstu tulkošanas specifiku, izvēlēties šim žanram un konkrētajam darbam atbilstošu tulkošanas stratēģiju;
- 4) Veikt lugas *Trīsritenis* galveno elementu (laika, telpas, valodas, objektu un varoņu raksturojuma) analīzi;
- 5) Veikt lugas tulkojumu, rediģēt to, analizēt tulkošanas gaitā radušās problēmas un parādīt to risinājumus.

Bakalaura darbs ir strukturēts četrās daļās. Pirmā daļa veltīta Fernando Arabala „pirmā teātra” lugu specifikai un tās veidotājfaktoriem. Otrajā daļā veikta dramaturģijas tekstu tulkošanas specifikas analīze un lugas *Trīsritenis* galveno elementu analīze. Trešo daļu veido tulkošanas procesā radušos problēmu un piedāvāto risinājumu apskats. Ceturto daļu veido lugas *Trīsritenis* tulkojums latviešu valodā.

Bakalaura darbam pievienots izmantotās literatūras saraksts ar 46 vienībām, kā arī 2 pielikumi – lugas oriģinālteksts un tulkošanas problēmsituāciju apskats.

⁴ Monero, Sonia. “Arrabal, este tremendo desconocido. La recepción de Fernando Arrabal en la prensa teatral española (1957-1992)” *STICHOMYTHIA*. Nr.2, 2004. 3. lpp.

⁵ Citēts pēc: Pujante González, Domingo. *Mitos españoles en el teatro francés de vanguardia: Fernando Arrabal o la poética del exilio*. Pieejams: <http://bit.ly/1KJGViy> [Skatīts 2015, 24.feb.]. 629. lpp.

1. FERNANDO ARABALS UN VIŅA DAIĻRADE

Fernando Arabals Terāns (*Fernando Arrabal Terán*), ievērojamākais 20. gadsimta spāņu dramaturgs emigrācijā un viens no izcilākajiem absurda drāmas meistariem, savā daiļradē spilgti atspoguļo 20. gadsimta vidus Spānijas politiskās situācijas psiholoģisko ietekmi uz indivīdu, konfliktu un atsvešinātību starp varu un cilvēku, to izsakot caur sava īpatnējā stila – absurda, sirreālisma un postisma⁶ estētikas elementu sajaukuma – un personīgās pieredzes prizmu. Līdzās dramaturģijas darbiem Arabala daiļrade iekļauj arī stāstus, dzeju, esejas, filmu scenārijus, operu libretus un gleznas.

Fernando Arabala psiholoģija un daiļrades estētika sakņojas viņa dzīves notikumos, kas savukārt ir atspulgs Spānijas 20. gadsimta vidus politiskajai situācijai, varas un ideoloģijas maiņām.⁷ Viņa Arabala daiļrade ir autora „es” caurvīta, jo viņš apzinās savu dzīvi kā plašāku un vispārīgāku vēsturisko notikumu atspulgu, kuru kā nezūdošu motīvu iekļauj savos darbos: „Es noņemu cepuri B. Brehta kunga priekšā, kurš var uzrakstīt Galileo dzīvi. Es, kad rakstu, protu runāt vienīgi pats par sevi.”⁸

Arabala lugu varoņi raugās pasaulē ar naivu bērna skatienu, nevainīgiem un tīriem nodomiem, kas nemitīgi konfrontē ar nesaprotamo apkārtējo pasauli – ideoloģiju, kas viņus apspiež. Biogrāfiskais un izdomātais Arabala lugās šķiet saplūstam, radot ļoti personīgu laikmeta atspulgu: „Manas lugas mani biedē, mainot cēlonības principu. Tās no manis rada...pašas sevi, līdzīgi kā aprikozes kauliņš nes sevī dzīvību. Mans teātris ir atspulgs visam, kas noticis arniecīgo cilvēku skaitu, kas ir man apkārt un Cilvēces vēsturi. Es varu dzert tikai no galvaskausiem. Taču ikreiz, kad uzsāku rakstīt jaunu lugu, atgriezos pie neskartās zemes un brīnišķīgā pirmreizīguma mirkļa.”⁹

⁶ Postisms (*postismo*) – margināla modernisma kustība Spānijā (ap 1945-1952) Franko režīma laikā. Ietekmējusies no dadaisma un postsirreālisma. Termina izcelsme saistāma ar vārdu post-sirreāl-isms: virziens pēc „-ismiem”.

⁷ *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 11.-15. lpp.

⁸ *Me descubro ante el señor B. Brecht, que puede escribir la vida de Galileo. Yo, cuando escribo, sólo sé hablar de mí mismo.* Citēts pēc: *Fernando Arrabal. Teatro completo I.* Edición de Francisco Torres Monreal. Madrid: Editorial Espasa Calpe, S.A., 1997. 1. lpp.

⁹ *Mis obras me asustan al alterar el principio de causalidad. Hacen de mí mismo...su propia creación, como en el albaricoque el hueso engendra vida. Mi teatro es el reflejo de las peripecias del minúsculo grupo que me rodea y de la historia de la Humanidad. Sólo puedo beber en calaveras. Pero cada vez que comienzo una obra retorno a la tierra virgen y al momento prodigioso de la primera vez.* Citēts pēc: *Fernando Arrabal. Teatro completo I.* Edición de Francisco Torres Monreal. XV lpp.

1.1 Fernando Arabals Spānijas un pasaules literatūras kontekstā

Fernando Arabals dzimis Spānijas anklāvā Ziemeļāfrikā – Meliljā (*Melilla*) 1932. gada 11. augustā. Jau bērnībā viņš skaudri izjūt Spānijas politisko sistēmu maiņas sekas. 1936. gadā, Pilsu kara sākumā Arabala tēvs tiek notiesāts uz nāvi par nevēlēšanos pievienoties militārajam valsts apvērsumam. Sods vēlāk tiek mīkstināts, taču mātes melu dēļ Arabals tēvu vairs nekad nesatiek.¹⁰ Arabals bērnībā pastāvīgi atrodas pretrunīgos apstākļos: tēva prombūtne cietumā pretstatā mātes ietekmei; stingra audzināšana un katoliska izglītība pretstatā dzīves realitātei un mātes meliem, Spānijas Otrās Republikas sabrukums pretstatā Franko diktatūrai zēnam iemāca, ka viss ir relatīvs.

Francisko Torress Monreals (*Francisco Torres Monreal*) Fernando Arabala stilistikas izveidē papildus bērnības iespaidiem izvirza divus galvenos stimulus – Arabala emigrāciju uz Franciju 1955. gadā un viņa saistību ar jaunajiem, modernajiem Eiropas dramaturģijas virzieniem.¹¹

Franko laika Spānijas dramaturģijā priekšroka tika dota sociālajam reālismam – fotogrāfiskam sevī noslēgtas spāņu sabiedrības attēlojumam, ignorējot gan jaunās, gan agrāko laikmetu teātra tendences. Tas ļoti kontrastēja ar jaunā Arabala radikālo nostāju pret pastāvošo represīvo sistēmu, kas indivīdam liedz iespēju realizēties. Rezultātā Arabals pameta Franko pārvaldīto Spāniju, kas viņu ierobežoja gan morāli, gan politiski un estētiski.

1955. gadā Arabals saņem stipendiju studijām Parīzē, kuru beigās saslimst ar tuberkulozi un nonāk sanatorijā, izvēloties dzimtenē neatgriezties. Ārstējoties pavadītais laiks Arabala daiļradē kļūst par ļoti ražīgu posmu un iespaido jaunā autora īpatnējās stilistikas veidošanos – īsā laika posmā viņam nākas pielāgoties situācijai, kurā viņš ir jauns, nezināms, nabadzīgs un slims svešinieks nepazīstamā valstī, ar vājām franču valodas zināšanām, kas apgrūtina komunikāciju ar ārpasauli. Tas viņu nostāda bērnam līdzīgā lomā, pretstatā apkārt esošajai „pieaugušo pasaulei” un veido margināluma apziņu. Šāda tematika un pasaules izjūta caurstrāvo lielu daļu Arabala darbu.¹²

¹⁰ *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 11.-13. lpp.

¹¹ *Fernando Arrabal. Teatro completo I.* Edición de Francisco Torres Monreal. 3. lpp.

¹² *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 20.-24. lpp.

Anhels Berengers¹³ Arabala emigrāciju raksturo kā sākotnēji fizioloģisku, kas pamazām pārvēršas estētiskā.¹⁴ Hosē Ortega (*José Ortega*) to dēvē arī par daļēji lingvistisku emigrāciju, ņemot vērā ļoti nelielo spāniski publicēto Arabala darbu skaitu.¹⁵

Lai arī Arabalam bija cieši sakari ar postisma pārstāvjiem, viņš nekad pa īstam neiekļāvās sirreālisma rakstnieku rindās un nepiedalījās postisma periodikas izdošanā. 1945. gadā, kad postisma virziens izveidojās, Arabals vēl bija pusaudzis; 1952. gadā tas jau bija norieta fāzē. Caur postisma estētiku Arabals nonāca pie savas īpatnējās sirreālisma manieres.¹⁶ Galvenās postisma estētikas iezīmes ir vientulības izjūta, nākotnes neiespējamība un skepse, cieņa pret agrāko laiku dramaturģiju, bērnišķīga valoda un humors, sensoro elementu izmantojums, kā arī iztēles kults un iztēles impulsa nostādīšana augstāk par jebkādiem vēsturiskiem vai akadēmiskiem aizspriedumiem. Galvenais postisma māksliniecisks mērķis bija atainot nošķiršanos un saišu pārraušanu ar vadošo ideoloģiju.¹⁷ Postisms daudz aizguvis arī no dadaisma virziena.¹⁸

Franko diktatūras laikā teātris tika pakļauts bargai cenzūrai, kuras mērķis bija nodrošināt, lai līdz lasītājiem un skatītājiem nonāktu darbi, kas būtu brīvi no atsaucēm uz Spānijas sociopolitisko situāciju, un pēc iespējas vairāk būtu pielāgoti vadošajai nacionālkatolisma morālei. Valdošā elite baidījās, ka izrādes varētu pārtapt par publiskiem mītiņiem. Likumsakarīgi, ka Arabals un viņa darbi bija ideoloģijai nepieņemami. Turklāt, sekojot Francisko Ruisa Ramona¹⁹ tēzei, Arabals tika pasludināts par ārzemju dramaturgu, un šis fakts vēl vairāk atsvešināja viņu no vadošās ideoloģijas interesēm. Pat Arabala spāniskā izcelsme un plašā slava citviet pasaulē nebija pietiekams arguments viņa darbu atzīšanai, jo tie nekādā mērā neatbilda spāņu sabiedrībai uzspiestajam ideoloģijas modelim.

Liela nozīme Arabala darbu popularizēšanā, par spīti cenzūrai, bija teātra periodikai, sevišķi izdevumiem *Primer Acto* un *Yorick*, kas aktualizēja nepieciešamību Arabala darbus izplatīt arī Spānijā, to pamatojot ne tikai ar autora spānisko izcelsmi, bet arī viņa plašo slavu

¹³ Anhels Berengers (*Ángel Berenguer*), viens no galvenajiem un ievērojamākajiem Arabala daiļrades pētniekiem.

¹⁴ Pujante González, Domingo. *Mitos españoles en el teatro francés de vanguardia: Fernando Arrabal o la poética del exilio*. 631. lpp.

¹⁵ Ortega, José. *El sentido de la obra de Fernando Arrabal*. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/literatura/aih/pdf/05/aih_05_2_026.pdf [Skatīts 2015, 24. feb.]. 671. lpp.

¹⁶ *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I*. Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 20. lpp.

¹⁷ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. Edición de Angel Berenguer. Madrid: Ediciones Cátedra, S. A., 1997. 45.-53. lpp.

¹⁸ Polo de Barnabé, José Manuel. *El postismo como aventura del lenguaje en la poesía de postguerra en España*. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/literatura/aih/pdf/06/aih_06_1_148.pdf [Skatīts 2015, 24. feb.]. 581. lpp.

¹⁹ Francisko Ruiss Ramons (*Francisco Ruiz Ramon*; 1930-2015), spāņu dramaturgs, teātra vēsturnieks un literatūrkritiķis.

Eiropā, Amerikā un pat Japānā. Šie izdevumi kā pirmie publicēja atsevišķas Arabala lugas spāņu valodā, par spīti to Spānijas realitāti atmaskojošajam raksturam.²⁰ Teātra izdevums *Pipirijaina* 1977. gadā publicēja pirmo nopietno pētījumu²¹, kas lika pamatus turpmākajiem Arabala darbu pētījumiem Spānijā. Par Arabalu interesējās arī izdevumi *Triunfo* un *Índice*.²²

Vēl viens izplatīts cenzūras paņēmieni bija ierobežot atsevišķu teātra uzvedumu ietekmi, ļaujot tos iestudēt tikai mazos teātros ar nelielu skatītāju skaitu. Šādi vajadzības gadījumā vara varēja izlikties liberālāka, nekā tas bija patiesībā, ļaujot iestudēt inovatīvus darbus viena uzveduma izrādēs. Tieši šādā veidā pirmo reizi bija iespējams iestudēt Arabala lugu *Trīsritenis*.

1.2. Fernando Arabala „pirmā teātra” raksturojums

Anhels Berengers Arabala dramaturģiju hronoloģiski un tematiski iedala piecos periodos:

1) Trimdas un ceremonijas teātris (*Teatro de exilio y ceremonia*; saukts arī „pirmais teātris”; 1952-1959), kurā iekļaujas 8 pirmie Arabala darbi: *Pikniks*, *Trīsritenis* (sākotnējais nosaukums *Los hombres del triciclo* (*Trīsriteņa ļaudis*)), *Fando un Lisa*, *Ceremonija nogalinātajam nēģerim*, *Labirints*, *Divi bendes*, *Lūgšana* un *Automašīnu kapsēta*.²³

2) Pāniskais teātris (*Teatro de pánico*; 1957-1968), ko raksturo formālas izteiksmes meklējumi un sirreālisma elementu izmantojums valodā. Šim periodam pieder tādi darbi kā *Koncerts olā*, *Ceremonija kazai uz mākoņa*, *Ilustrētā jaunība*, *Princese*, u.c.²⁴ Arabals pānisma virzienu dibina 1962. gadā kopā ar Rolandu Toporu (*Roland Topor*) un Aleksandru Jodorovski (*Alexandro Jodorowsky*).²⁵ Pāniskā estētika rodas uz sirreālisma estētikas bāzes, tai pievienojot atmiņas un vēsturiskās apziņas dimensijas. Pats virziena nosaukums ietver sevī vārdu spēli starp pānismu (no sengrieķu dieva Pāna vārda) un paniku (iracionālām bailēm).²⁶

²⁰ Monero, Sonia. “Arrabal, este tremendo desconocido. La recepción de Fernando Arrabal en la prensa teatral española (1957-1992)” *STICHOMYTHIA*. Nr.2, 2004. Pieejams: <http://laic.columbia.edu/wp-content/uploads/2014/11/Arrabal.pdf> [Skatīts 2015, 24.febr.] 2.-12. lpp.

²¹ Publicēts: Isasi, Angulo, C. El teatro de Fernando Arrabal. *Pipirijaina*, nr.4, Madrid, junio de 1977.

²² Monero, Sonia. “Arrabal, este tremendo desconocido. La recepción de Fernando Arrabal en la prensa teatral española (1957-1992)” *STICHOMYTHIA*. Nr.2, 2004. 32. lpp.

²³ *Pic-Nic, El triciclo, Fando y Lis, Ceremonia por un negro asesinado, El laberinto, Los dos verdugos, Oración, El cementerio de los automóviles.*

²⁴ *Concierto en un huevo, Ceremonia para una cabra sobre una nube, La juventud ilustrada, La princesa.*

²⁵ Pujante González, Domingo. *Mitos españoles en el teatro francés de vanguardia: Fernando Arrabal o la poética del exilio*. 629. lpp.

²⁶ *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 29. lpp. 29. lpp.

3) „„Es” un pasaule” teātris (*Teatro del „yo” y el mundo*), kurā Arabals galvenokārt pievēršas savas esamības pētījumiem noteiktos sociālos apstākļos. Hronoloģiski šis periods sakrīt ar iepriekšējo. Nozīmīgākās lugas šajā posmā ir *Lielā ceremonija*, *Kronēšana*, *Arhitekts un Asīrijas imperators*, *Pasaulīgo prieku dārzs*.²⁷

4) „„Es” pasaulē” teātris (*El teatro del „yo” en el mundo*). Šajā posmā Arabals lugās pievēršas kompromisa meklējumiem starp „es” un pasauli, kā arī pievēršas sev tipiskajai interesei par erotiku un iespējamo atdzimšanu. Šim posmam pieder darbi *Sarkanā un melnā rītausma*, *Tūkstošgadu karš*, *Bruņurupucis vārdā Dostojevskis*, u.c.²⁸

5) **Komiskais teātris** (*Teatro bufo*), kurā Arabals attīsta *vaudeville*²⁹ komēdijas žanra elementus. Šim posmam pieder darbi *Le pastaga des loufs ou ouverture orang-outan* un *Punk et Punk et Colégram*.

6) Kā atsevišķa darbu grupa minami Arabala **agrīnākie, tā sauktie „primitīvie” darbi**, kas tapuši pirms 1952. gada, lai gan tie nekad nav tikuši izdoti. Pastāv versija, ka tieši no šī „primitīvā” materiāla vēlāk tikuši izstrādāti atsevišķi Arabala „pirmā teātra” posma darbi.³⁰

Stilistikas ziņā Arabala „pirmā teātra” darbi, sevišķi pirmie trīs – *Pikniks*, *Trīsritenis* un *Fando un Lisa*, tiek saistīti gan ar postisma estētiku un sirreālisma elementiem, gan arī ar piederību absurda drāmai, vismaz atsevišķu dialogu un motīvu ziņā. Pats Arabals devis priekšroku apzīmējumam *confusión* (apmulsums, apjukums) nevis vārdam *absurds*.³¹

Galvenās absurda drāmas tematiskās iezīmes Arabala pirmajos darbos ir komunikācijas nespēja, bezcerīgums, vientulība un nāve. Formālā ziņā no absurda drāmas tiek pārņemtas neparastās situācijas, secīguma trūkums darbībā, valoda bez jēgas.

Tajā pašā laikā darbos personāžu marginalitātes apziņa, skepse pret nākotni un it sevišķi sastopamie humoristiskie un spēļu elementi ir tipiskas postisma estētikas iezīmes.³²

²⁷ *El gran ceremonial, La coronación, El arquitecto y el emperador de Asiria, El jardín de las delicias.*

²⁸ *La aurora roja y negra, La guerra de mil años, Una tortuga llamada Dostoievski.*

²⁹ *Vaudeville* (no franču val.): Vieglprātīga, viegla un pikanta komēdija, balstīta uz intrigu un kļūmju elementiem. *Vaudeville* var iekļaut arī muzikālus un varietē priekšnesumus. No: <http://lema.rae.es/drae/?val=vodevil>

³⁰ *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 36.-40. lpp.

³¹ Santana Trujillo, Gerardo. *Fernando Arrabal: apuntes sobre su vida, obras y estilo.* Pieejams: https://www.academia.edu/9154819/Fernando_Arrabal_apuntes_sobre_su_vida_obras_y_estilo [Skatīts 2015, 24.febr.]

³² García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el “primer teatro” de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. 127.-128. lpp.

Apkopojot dažādus pētījumus par Arabala „pirmo teātri”, iespējams izvirzīt šādas galvenās darbu iezīmes:³³

1) Cirkulāra, noslēgta telpa ar degradētiem objektiem. Ciklisku struktūru izmantojums. Cikliskums izpaužas varoņu veiktajās rituāliem līdzīgajās darbībās, valodas lietojumā, telpas struktūrā (atkārtojas bezjēdzīgas, absurdas situācijas, vārdu spēles, varoņi reti maina savu atrašanās vietu un gandrīz nekad nepamet skatuvi).

2) Bērnišķīga (absurda) valoda un pasaules skatījums. Personāži atsakās no tradicionālā valodas lietojuma. Viņu valoda atšķiras no tradicionāli teātrī pieņemtās valodas, kuru sagaida skatītājs. Bieži vien varoņi iemieso bērna prātu pieaugušā ķermenī; redzami rotaļu, spēļu, skaitāmpantiņu elementi. Autors spēlējas ar neiespējamības elementiem, nostāda varoņus nereālās situācijās, kas skatītājam rada sajūtu, ka viss ir iespējams. Varoņu izteikumiem ir maz sakara ar realitāti vai tradicionālo loģiku un nozīmi, kas tiek sagaidīta. Lugu personāži, kas simbolizē sociālo sistēmu, mēdz būt marginālajiem varoņiem nesaprotami arī valodas izteiksmes ziņā.³⁴

3) Pilnīgi atsvešinātas varoņu attiecības ar „reālo” pasauli un pastāvošo sociālo sistēmu. Varoņi saglabā uzticību “savai” pasaulei. Apkārtējās pasaules loma varoņu dzīvē ir degradējoša – tā uzspiež savu nesaprotamo kārtību, un tas noved varoņus nāvē. Nopietnība, ar kādu varoņi izdzīvo savu dzīvi, rada humoristisku efektu, taču ļauj skatītājam identificēties ar personāžiem un just tiem līdzī.

4) Nemītīgas tagadnes dimensija bez nākotnes perspektīvas.³⁵ Pagātne varoņiem pastāv neiederīgu, absurdu atmiņu veidā, savukārt nākotne viņiem ir liegta, jo varoņi šķiet nesaprotam apkārt notiekošo – viņi to uztver, taču notikumu jēga un cēloņa-seku sakarības viņiem nav izprotamas.

5) Simbolisku tēmu un degradētu, novecojušu objektu izmantojums. Indivīda un sabiedrības pretnostatījums, kas izpaužas caur humoristiskiem tēliem un simboliem, ir centrālā darbu tematika. Pie šādiem simboliskiem objektiem pieder, piemēram, vecais trīsritenis lugā *Trīsritenis*, telefons un plašu atskaņotājs lugā *Pikniks*, u.c.

Arabala „pirmā teātra” lugu tapšanas laiks (1952-1959) vēsturiski sakrīt ar periodu, kurā Spānija pakāpeniski pārgāja no autarķijas uz kapitālisma sistēmu. Tieši no autarķijas sistēmas

³³ *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. 36. lpp.

³⁴ García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el “primer teatro” de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. 132.-133. lpp.

³⁵ *Fernando Arrabal. Teatro completo I.* Edición de Francisco Torres Monreal. 14.-18. lpp.

noslēgtā rakstura un komunikācijas neiespējamības ar pastāvošo sistēmu, un tai sekojošo emigrāciju, Arabals gūst no varas atsvešinātas personas apziņu.

Anhels Berengers Arabala izvēlētās metodes un veida, kādā „pirmajā teātrī” tiek atspoguļota komunikācijas neiespējamība ar atsvešināto un pārāko sistēmu, apzīmēšanai piedāvā vārdu *ceremonija*. Šis termins rada asociācijas ar rituālu, kas, radīts pēc noteiktas shēmas, ir veids, kā komunicēt ar apkārtējo realitāti. *Ceremonijas* ideja un struktūra sasaucas arī ar Arabala bērībā piedzīvotajiem reliģiskajiem rituāliem. Līdz ar to, ar spēļu un subversīviem elementiem lugās, Arabals rada provocējošu un simbolisku teātri. Arabala „pirmā teātra” varoņi veido savu *ceremoniju* ar žestu un valodas palīdzību. *Ceremonija* reizē rada un izsaka trimdas un atsvešinātības sajūtu, ko piedzīvoja gan Arabals, gan viņam līdzīgie.

1.3. Lugas *Trīsritenis* nozīme Fernando Arabala dramaturģijā

Luga *Trīsritenis* vēsta par četriem kļaidoņiem – Apalu, Klimando, Mītu un Flautas veci, kas, sabiedrības atstumti, dzīvo lielā nabadzībā. Katram no viņiem piemīt savas īpatnības un iezīmes, kas tos atšķir no pārējiem, kā arī katram no personāžiem ir citāda uztvere un apziņas līmenis par situāciju, kurā tas atrodas. Apals gandrīz visu laiku pavada guļot, Klimando ir nodarbināts, meklējot veidu, kā veikt kārtējo maksājumu par trīsriteni, ar kuru viņš parkā vizina bērnus, Flautas vecis atrodas nemitīgā opozīcijā Klimando, cenšoties pārspēt viens otru neloģisku izteikumu spēlēs, savukārt Mīta, vienīgā sieviete lugā, lugas gaitā no dzīves nolieguma pamazām nonāk pie apkārtējās pasaules un savas vietas tajā akceptēšanai.

Ar atstumto personāžu atveidojumu Arabals ataino milzīgo plaisu, kas 20. gadsimta vidus Spānijā pastāvēja starp Franko režīma ideoloģiju un tai nesimpatizējošo sabiedrības daļu, vērtību krīzi un absurda sajūtu, kas caurauž cilvēku dzīves. Lai iegūtu naudu maksājumam par trīsriteni, varoņi izlemj nogalināt Banknošu vīru, taču neapzinās savas rīcības iespējamās sekas, jo neizprot apkārtējās sabiedrības sistēmu un tās likumus. Rezultātā ierodas kārtībsargs – personāžs ar nesaprotamu valodu un rīcību – un Apals ar Klimando tiek notiesāti uz nāvi.³⁶

Trīsritenis ne tikai ir viena no pirmajām Arabala lugām, bet arī pirmā, kas tika publicēta spāņu valodā (Yorick, n° 8, Barcelona, 1965). Luga tikusi pabeigta laikā no 1952. līdz 1953.

³⁶ García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el “primer teatro” de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. 128. lpp.

gadam – precīzs datējums nav zināms, jo pats autors dažādos avotos norāda atšķirīgus gadskaitļus.³⁷

Luga *Trīsritenis* ir pirmā Arabala luga, kas jebkad tika iestudēta. Tās pirmo reizi tika izrādīta 1958. gada 29. janvārī Madrides Mākslas teātrī³⁸ grupas *Dido* izpildījumā, Žozefīnes Sančesas Pedrenjo (*Josefina Sánchez Pedreño*) vadībā. Uz šo iestudējumu Arabals ieradās personīgi izrādes dienā, lai jau nākamajā dienā atgrieztos Parīzē.³⁹ Ņemot vērā Spānijā valdošo ideoloģiju un tās prasības pret dramaturģiju, luga tika iestudēta ar eksperimentālu aktieru sastāvu un izrādīta tikai vienu reizi. *Dido* grupas darbs uzskatāms par vienu no retajiem mēģinājumiem ienest jaunas vēsmas vienmuļajā tā laika Spānijas teātra dzīvē. Par spīti atsevišķu skatītāju, arī paša autora, pozitīvajam vērtējumam, izrāde kopumā tika uzskatīta par izgāzušos.⁴⁰

Anhels Berengers, kurš rediģējis arī šī bakalaura darba ietvaros tulkotās lugas *Trīsritenis* izdevumu spāņu valodā, norāda, ka, izdodot Arabala lugas spāniski, allaž ir jāveido galējais teksts, salīdzinot oriģinālo manuskriptu spāņu valodā ar oficiāli izdoto darbu franču valodā, kā arī konsultējoties ar darba autoru, lai panāktu iespējami precīzu un autora akceptētu lugas variantu.⁴¹

Autores tulkotais lugas *Trīsritenis* izdevums ir tapis, balstoties uz pirmo Arabala 1952./3. gadā tapušo lugas variantu, kas savukārt balstīts divos pirms tam tapušos manuskriptos. Šie manuskripti tikuši salīdzināti ar diviem agrākajiem lugas *Trīsritenis* izdevumiem franču un diviem spāņu valodā. Izdevumā iekļauti arī paša Arabala ieteikumi un labojumi, kas pirmo reizi parādās tieši šajā izdevumā.⁴²

Luga *Trīsritenis* hronoloģiski un tematiski iekļaujas Arabala „pirmā teātra” posmā. Šī posma darbiem sevišķi raksturīgas absurda drāmas iezīmes, savienojumā ar postisma un sirreālisma elementiem: cirkulāras struktūras, atsvešinātības sajūta, bērnišķīga valoda, nemitīga tagadnes dimensija, spēļu elementi, neloģisku izteikumu izmantojums. Šis izteiksmes veids Arabala daiļrades pētnieku vidū tiek apzīmēts ar vārdu *ceremonija*, uzsverot lugas notikumu rituālo, ciklisko, nemainīgo iedabu. Luga *Trīsritenis* Arabala daiļradē ir sevišķi ievērojama kā viena no pirmajām viņa lugām, pirmā iestudētā luga un pirmā, kas tikusi publicēta spāņu valodā.

³⁷ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. Edición de Angel Berenguer. 23. lpp.

³⁸ Teatro de Bellas Artes.

³⁹ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. Edición de Angel Berenguer. 18.-19. lpp.

⁴⁰ Turpat, 25. lpp.

⁴¹ Turpat, 23. lpp.

⁴² Turpat, 85. lpp.

Apkopojot 1. nodaļā paveikto, galvenie secinājumi ir šādi:

Arabala daiļrade un tās stilistika veidojušās ciešā saistībā ar Arabala dzīves notikumiem, saskari ar modernajiem dramaturģijas virzieniem un impulsiem, kurus sniedza autora emigrācija uz Parīzi. Viņš ir izcilākais spāņu 20. gadsimta dramaturgs emigrācijā. Franko laika ideoloģijas rezultātā Arabals Spānijā tika nepietiekami novērtēts, un vēl arvien savā dzimtenē ir samērā mazpazīstams. Nozīmīgu ieguldījumu Arabala daiļrades popularizēšanā, par spīti cenzūrai, sniedza Spānijā iznākošie teātra izdevumi.

Arabala daiļradē savijas postisma, sirreālisma un absurda drāmas elementi, kas izpaužas telpas un laika interpretācijā, valodas lietojumā, varoņu savstarpējās attiecībās un attieksmē pret apkārtējo pasauli. Luga *Trīsritenis* ir Franko režīma kritika, kurā caur sabiedrības atstumtu un nesaprastu klaidoņu tēliem izpaužas Arabala paša atsvešinātības sajūta. Šī luga iekļaujas t.s. „pirmā teātra” posmā, un ir nozīmīga kā pirmā iestudētā un spāniski izdotā Arabala luga.

2. LUGAS *TRĪSRITENIS* SPECIFIKA UN TĀS TULKOŠANAI IZVĒLĒTĀS METODEDES

Tulkojot lugu *Trīsritenis*, nepieciešams ņemt vērā dramaturģijas žanra specifiskās iezīmes, un izvēlēties šim žanram un konkrētajai lugai atbilstošu tulkošanas metodi un pieejas. Dramaturģijas darba struktūra un būtība atšķiras no prozas un dzejas tekstu specifikas, līdz ar to arī tulkošanas metodes ir atšķirīgas. Lai izprastu lugas *Trīsritenis* specifiku un struktūru, tiks veikta galveno tās elementu (laika, telpas, varoņu raksturojuma, valodas un lugā sastopamo objektu simbolikas) analīze, kas vienlaikus ļaus gūt priekšstatu par iespējamām problēmām, kas varētu rasties lugas tulkošanas gaitā. Šī analīze palīdzēs izprast, kādā veidā iepriekšējā nodaļā izpētītā Arabala darbu specifika un autora dzīves notikumi atspoguļojas konkrētajā lugā, un ar kādiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem tas ir panākts. Līdz ar to tulkošanas procesā būs iespējams precīzāk apzināt un pārnest dažādos lugas elementus un valodas īpatnības latviešu lasītājam un skatītājam saprotamā veidā.

2.1 Galveno lugas *Trīsritenis* elementu analīze

❖ **Laiks un telpa**

Atbilstoši absurda drāmas un postisma estētikas iezīmēm, lugas laiks un telpa ir nenoteikti. Nav dotas norādes par konkrētu darbības vietu, vien tik, ka „*Darbība risinās kanalizētas upes krastā, lielā pilsētā.*” (1. cēl., 164.lpp.) Tas vedina domāt, ka autors vēlēties skatītāju/lasītāju atbrīvot no konkrētām asociācijām, uzmanību vēršot uz plašāko situāciju un problēmām.

Lugas *Trīsritenis* varoņu iekšējais laiks ir gandrīz pastāvīga tagadne. Lugas varoņi svārstās starp atmiņu uz aizmiršanu – Mīta nemitīgi visu aizmirst, pat to, ka izlēmusi izdarīt pašnāvību. Flautas vecis atceras tik vien kā to, ka Klimando nemitīgi cenšoties viņu apšmaukt. Klimando savukārt brīžiem atceras ar konkrēto situāciju nesaistītus faktus un notikumus, piemēram:

MĪTA.–Man aizmirsies tikai, ka man jāpadara sev gals.

KLIMANDO.–Un viss pārējais tāpat. Lieta tāda, ka visu citu tu aizmirsti.

MĪTA.–To par pašnāvību es apzinos, bet pārējo gan ne.

KLIMANDO.–Nedomā, ka tie ir nieki. Ar to viss tikai sākas. Piemēram, man reiz bija kāds draugs, kas svētdienās valkāja bikšturus, bet darbadienās – siksnu, līdz ar to svētdienās dzēra biežāk nekā pārējās dienās. (1. cēl., 174. lpp.)

Lugas varoņi ir zaudējuši saikni ar pagātņi (atmiņas zudums vai neloģiskas, nesvarīgas, neiederīgas atmiņas), un cenšas izbēgt no tagadnes, kurā atrodas. Nākotne varoņiem neeksistē, tā

ir nezināma un nesaprotama. Miegs, atmiņas zudums un vēlme izdarīt pašnāvību ir dažādi veidi, kādos varoņi tiecas izbēgt no pastāvošās situācijas – tā ir Arabala izteiktā Franko režīma kritika.⁴³ Lugas telpa, tāpat kā laiks, ir noslēgta. Darbība ne reizi nepamet upmalu, lai gan daži varoņi (piemēram, Mīta, vedot trīsriteni uz garāžu, un Flautas vecis) epizodiski pamet skatuvi, atnesot ziņas par to, kas atrodas ārpus ierastās vietas.

❖ **Varoņu raksturojums**

Lugas personāži atrodas uz traģiskā un komiskā robežas. Līdzīgi kā slavenās Beketa lugas *Gaidot Godo* varoņi, arī Arabala radītie personāži dzīvo sabiedrībā, kas viņus nepieņem un kas tiem nav saprotama. Arabals rāda, ka vienīgā izeja no pastāvošās sistēmas ir nāve vai emigrācija. Varoņu nabadzība rada tikai vēl lielāku nabadzību, viņi bēg no vientulības, taču tā arī nekad nespēj pilnībā saprasties savā starpā vai nodibināt ciešas, cilvēciskas attiecības. Atbilstoši absurda specifikai, varoņu vārdi nesakrīt ar domām, domas – ar darbiem, ieceres – ar rezultātiem. Tomēr varoņi šķiet nemitīgi gaidām kaut ko, kas mainīs viņu dzīves, vai vismaz ļaus izdzīvot vēl nedaudz ilgāk. Lugā *Trīsritenis* tā ir kārtējam maksājumam par trīsriteni vajadzīgās naudas iegūšana, kas šķietami atrisinās problēmas. Tomēr varoņu pieņemtais lēmums – nogalināt Banknošu vīru – izrādās tikai īslaicīgs risinājums problēmai, kas beigās noved pie divu varoņu bojāejas.⁴⁴

Kvantitatīvā ziņā, ņemot vērā lugas gaitā veikto izteikumu skaitu, par lugas centrālo varoni uzskatāms Klimando (358 izteikumi), kam seko Mīta, Flautas vecis un Apals. Tomēr nozīmīguma ziņā vērojama pretēja tendence – mazāk aktīvie personāži visvairāk nosaka lugas gaitu un darbības iznākumu. Kārtībasargi lugā ir simbols represīvajai Franko sistēmai. Tiem ir svešas cilvēciskās sajūtas, viņi ir ļoti atsvešināti no citiem lugas varoņiem, un viņu valoda pārējiem nav saprotama⁴⁵

➤ **Klimando**

Šis personāžs visvairāk tiek saistīts ar pašu Fernando Arabalu, sevišķi vārda dēļ – *Klimando* un *Fernando* ir līdzīga skanējuma vārdi. Vārda izcelsme rodama spāņu valodas vārdā

⁴³ Pérez Gil, María del Mar. *Revolución y lenguaje del absurdo en Waiting for Godot de Beckett y El Triciclo de Arrabal*. Pieejams: http://acceda.ulpgc.es/xmlui/bitstream/handle/10553/3887/0234349_00001_0018.pdf?sequence=1 [Skatīts 2015, 12. martā.].

⁴⁴ Pérez Gil, María del Mar. *Revolución y lenguaje del absurdo en Waiting for Godot de Beckett y El Triciclo de Arrabal*.

⁴⁵ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. 88.lpp.

clima (klimats), kas dod iespēju veidot hipotētisku darbības vārdu *climar*, kura gerundija forma būtu vārds *climando*. Šis lugas personāža vārds norāda uz tā pastāvīgo tieksmi pielāgoties jaunajām situācijām, un līdzība ar vārdu *Fernando* pastiprina varoņa marginālo statusu.

Visu pirmo lugas cēlienu Klimando ir centrālais varonis – viņš ir daudz pārliecinātāks par sevi un drošāks nekā Mīta, viņš pārspēj Flautas veci neloģisko izteikumu spēlē-rituālā, kā arī, salīdzinājumā ar allaž gulošo Apalu, ir ļoti dzīvīgs un aktīvs. Klimando nodarbošanās liecina, ka viņam varētu būt neliela apjausma par apkārtējās pasaules lietu kārtību (viņš cenšas atrast naudu, lai samaksātu par trīsriteni; zina, ka jāsamaksā, lai nenokļūtu cietumā). Tomēr viņš nesaprot, kāpēc par slepkavību pienākas sods – Klimando apziņā Apala ierosinātā Banknošu vīra nogalināšana un aplaupīšana ir problēmas risinājums, nevis noziegums. Klimando tēlā redzama pakāpeniska radikalizēšanās attiecībā pret apkārtējo sistēmu – vienīgais veids, kā tajā integrēties (veikt maksājumu), ir, nogalinot Banknošu vīru un kļūstot par šīs sistēmas upuri. Vienlaicīgi Klimando nāve ir arī viņa izeja no sistēmas.⁴⁶

➤ **Mīta**

Mīta ir vienīgais sievietes tēls lugā. Jau no paša sākuma viņa vēlas izbēgt no apkārtējās pasaules, vēloties izdarīt pašnāvību. Tāpat kā Klimando, viņa uzskata, ka nepieciešams izbēgt no sistēmas, tomēr Klimando rīcību vēl vada vēlme iekļauties tajā, samaksājot par trīsriteni. Abus personāžus saista mīlestība, kurā neparādās erotiski elementi. Paradoksālā veidā Klimando izrādītā mīlestības izpausme Mītai – atļauja aizvest trīsriteni uz garāžu – ievada pagriezieni Mītas uztverē un visā lugā. Viņai atpakaļceļā seko Banknošu vīrs, kas Mītai rada atklāsmi par materiālajiem labumiem un vēlmi dzīvot. Viņas un Klimando uzskati arvien vairāk sāk atšķirties. Lai arī Mīta piedalās Banknošu vīra nogalināšanā, viņa tiek cauri sveikā, un, lai gan ir līdzās Klimando aizturēšanas un notiesāšanas laikā, vairs nespēj identificēties ar viņa uzskatiem. Lugas noslēgumā, kad Apals un Klimando tiek aizvesti uz soda izpildes vietu, Mīta, tā vietā, lai sērotu, pēta viņu atstātos labumus – zābakus un jaku.⁴⁷

➤ **Flautas vecis**

Flautas vecis ir viens no pastāvīgākajiem, nemainīgākajiem tēliem lugā. Jau no paša sākuma ir redzams, ka viņš un Klimando ir konkurenti. Flautas vecis, lai gan arī pieder pie atstumtajiem lugas klaidoņu tēliem, tomēr kalpo kā ziņnesis starp marginālo un „reālo” pasauli.

⁴⁶ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. 88.-90. lpp.

⁴⁷ Turpat, 91.-95.lpp.

Viņš un Mīta ir vienīgie, kas lugas gaitā pamet skatuvi, un tieši Flautas vecis nes jaunumus un ziņas. Šķiet, viņš labāk nekā citi spēj saprast apkārt notiekošo un komunicēt ar ārpusauli. Viņš ir vienīgais personāžs, kuru pārējie uzrunā uz „jūs”.⁴⁸

➤ **Apals**

Apals ir simboliskākais lugas tēls. Zīmīgi, ka tieši viņu skatītājs ierauga pirmo, un arī lugā darbojošos personu sarakstā viņš ierindots kā pirmais. Jau no paša lugas sākuma viņš guļ, un šķiet, ka tas ir vienīgais, kas Apalu interesē. Miegš viņam ir veids, kā izbēgt no sistēmas, no apkārtējās pasaules, kuru Apals izprot labāk nekā pārējie. Jau lugas sākumā viņš norāda, ka vienīgais risinājums situācijai ir nomirt. Apals šķiet vispasīvākais no varoņiem, un viņš neizrāda interesi iesaistīties Klimando aktivitātēs. Apalam viss šķiet nesvarīgs – viņš apzinās situāciju un saprot, ka tā nav maināma, jo jebkurš mēģinājums rīkoties pret visvareno sistēmu būtu lemts neveiksmei. Tieši Apals ierosina nogalināt Banknošu vīru, un viņš vienīgais apzinās savu rīcību un tās paredzamās sekas. Viņš nebrīnās par kārtībsargu ierašanos un necenšas izvairīties no soda.

❖ **Valoda**

Lugas *Trīsritenis* varoņu valodā sastopamas absurda, postisma un sirreālisma iezīmes. Martins Eslins rakstā *The Theatre of the Absurd* norāda, ka absurda drāmā varoņu vārdi nonāk pretrunā ar darbiem, dialogi var sastāvēt no bezjēdzīgām klišejām un stereotipisku frāžu atkārtojumiem, būtībā atainojot reālo cilvēku ikdienas valodu, kas pilna ar standarta frāzēm. Eslins norāda, ka tieši valodas lietojuma ziņā absurda drāma ir visinovatīvākā, jo tiek mests izaicinājums tradicionālajai valodai, kuru no teātra sagaida skatītājs. Valoda absurda drāmā iegūst jaunu jēgu. Absurda estētika līdz ar valodas nozīmes noliegumu parāda jebkādas jēgas noliegumu: viss ir relatīvs.⁴⁹

No postisma estētikas lugā *Trīsritenis* pārņemti spēļu, rotaļu elementi, kas izpaužas kā bērnišķīgas, taču reizē sarkastiskas vārdu spēles, neloģiski izteikumi, kas ir sintaktiski pareizi, taču maina cēlonības principu:

FLAUTAS VECIS.–Tas ir no trīsriteņa.

KLIMANDO.–Kas tad?

VECIS.–Tas nogurums.

KLIMANDO.–Protams, jo visu vakaru esmu vizinājis bērnus. Visvairāk man sāp paduses.

⁴⁸ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. 95.-96.lpp.

⁴⁹ Esslin, Martin. *The Theatre of the Absurd*. Penguin Books Ltd.: Harmondsworth, Middlesex, England, 1972.

VECIS.–Tas būs no auduma sandaļu valkāšanas. Man ir līdzīgi, no tik ilgas flautas spēlēšanas man sāp ceļgali.(1.cēl., 166.-167. lpp.)

Šāda nevainīgi bērnišķīga izteiksme no pieaugušo varoņu puses rada humoristisku, komisku efektu. Neloģisko izteikumu virknes lugas gaitā atkārtojas allaž pēc vienas un tās pašas shēmas, izņemot pēdējo reizi, kad Klimando apzināti nodod sevi, ļaujot Vecim uzvarēt.⁵⁰

Lugas valoda parāda arī pašu varoņu savstarpējās komunikācijas problēmas. Dialogi pārsvarā sastāv no īsām frāzēm, bieži vien klišeiskām, kas neko nepasaka:

KLIMANDO.–Mums ir jāatrod nauda, lai samaksātu par trīsriteni.

APALS.–Kur gan?

KLIMANDO.–Tur jau tā lieta, ka nezinu, kur.

APALS.–Vai nav vienalga.

KLIMANDO.–Bet mūs iemetīs cietumā.

APALS.–To viņi var.

KLIMANDO.–Un mums atņems trīsriteni.

APALS.–To viņi var.

KLIMANDO.–Bet tu un es, ko mēs iesāksim?

APALS.–Es gulēšu. (1. cēl., 177.-178. lpp.)

Strīdi varoņu starpā noved nevis pie vienošanās, bet pie arvien lielākas atsvešināšanās. Dialogi pārsvarā ir īsi, ar daudziem atkārtojumiem. Sastopami arī garāki monologi, taču tie nedod nekādu jēgu – sarunas biedrs teikto neuztver. Daži lugas varoņi reizēm šķiet ignorējam pašu tikko teikto, pat, ja tas attiecas uz nopietnām darbībām, piemēram, pašnāvību. Tas parāda valodas nenoteikto, mainīgo iedabu.⁵¹

Lugas otrajā cēlienā Klimando monologi atgādina sirreālismā izmantoto apziņas plūsmas pierakstu – viņa izteikumi tiek strukturēti vienā garā vārdu virknē bez pieturzīmēm un lielajiem burtiem. Arī pārējā lugas tekstā bieži jūtams nosacīts izsaukuma un jautājuma zīmju trūkums, kas rada apātiska noskaņojuma sajūtu.

❖ Objekti

Līdzīgi kā citās Arabala „pirmā teātra” perioda lugās, arī šajā varoņi dzīvo simbolisku, degradētu, vecu objektu ieskauci. Galvenais simboliskais objekts lugā ir trīsritenis – sarūsējis, ļoti

⁵⁰ García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el “primer teatro” de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. 133.lpp.

⁵¹ Pérez Gil, María del Mar. *Revolución y lenguaje del absurdo en Waiting for Godot de Beckett y El Triciclo de Arrabal.*

vecs, ar izbalējušu kasti priekšā. Tomēr pēc lugas varoņu vārdiem var spriest, ka tas kādreiz bijis jauns un skaists. Šis objekts, kura galvenais mērķis ir sagādāt prieku bērniem, ir klaidoņu vienīgais ienākumu avots, un lugas gaitā tas kļūst par galveno ieganstu varoņu traģiskajam liktenim. Šis ir vēl viens piemērs tam, kā lugā bērnišķīgais, naivais saduras ar nesaprotamo apkārtējo pasauli, kuru nav iespējams saprast un kurā nav iespējams dzīvot.⁵²

Arī pārējie priekšmeti, kas lugas varoņiem pieder, ir veci, nolietoti, bez vērtības – saplīsuši zābaki, naktspodīņš, kalendāra lapiņas, knaibles.⁵³

2.2. Dramaturģijas teksta tulkošanas īpatnības un stratēģijas

Tulkošanas process uzskatāms par komunikatīvu aktu starp dažādām kultūras normām un vērtībām, kas notiek, tulkotājam pārnesot zīmes no avota valodas teksta uz mērķa valodas tekstu, tās pielāgojot lomai, kurai tās paredzētas mērķa kultūrā. Dramaturģijas teksti tulkošanas aspektā atšķiras no prozas un dzejas tekstiem. Pirmkārt, dramaturģijas teksts vienlaicīgi ir literārs teksts un iestudēšanai paredzēta luga. Otrkārt, dramaturģijas tekstā vienlaicīgi klātesoša ir iekšējā un ārējā komunikācija, un valoda pieder vienlaicīgi divām tradīcijām – runātajai komunikācijai un literatūrai.⁵⁴ Dramaturģijas teksta tulkošanas problemātikai tulkošanas teorijā vēsturiski pievērsts mazāk uzmanības nekā prozas un dzejas tulkošanai. Par šo tēmu radīts maz teorētisko darbu.⁵⁵

Līdz 20. gadsimta 70. gadu vidum tulkošanas teorija tiecās uz idealizētas „ekvivalences” panākšanu starp avota valodas un mērķa valodas tekstiem, izvairoties no jebkādām novirzēm no oriģināla. Pēc 70. gadu vidus, tulkošanas teorijai attīstoties, izvirzījās divas galvenās pieejas:

1) **Orientācija uz avota tekstu un tā valodu, sintaktiskajiem, stilistiskajiem un pragmatiskajiem tekstu aspektiem.** Uzsvars tiek likts uz teksta pārnesi no vienas valodas sistēmas uz otru.⁵⁶

2) **Orientācija uz mērķa tekstu un tā valodu.** Tulkojumam tiek piešķirts neatkarīga literārā darba statuss. Šī pieeja aplūko tulkošanas gala rezultātu tā mērķa kultūras kontekstā.

⁵² García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el “primer teatro” de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. 132.lpp.

⁵³ Pérez Gil, María del Mar. *Revolución y lenguaje del absurdo en Waiting for Godot de Beckett y El Triciclo de Arrabal.*

⁵⁴ Tatu, Oana. A Few Considerations on Drama Translation. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Series IV: Philology and Cultural Studies.* Vol 4 (53) No.1, 2011.

⁵⁵ Bassnet, Susan. *Translation Studies.* 3rd ed. London, New York: Routledge, 2002. 119. lpp.

⁵⁶ Che Suh, Joseph. „Compounding Issues on the Translation of Drama/Theatre Texts” *Meta: Translator’s Journal.* Vol 47, No. 1, 2002. 51.-57. lpp. Pieejams: <http://www.erudit.org/revue/meta/2002/v47/n1/007991ar.pdf> [Skatīts 2015, 24. feb.].

Uzmanība vērsta ne tikai uz teksta pārnesei, bet arī uz avota un mērķa valodas kultūru komunikāciju, kuras veiksmīgai norisei tulkošanas procesā pieļaujamas novirzes no ierastajām normām.⁵⁷ Sirku Āltonena (*Sirkku Aaltonen*) to raksturo šādi: „Tulkošanas procesā ārzemju dramaturģijas darbs tiek pārņemts jaunā vidē, un šo pārnesei nosaka to uzņemošā teātra sistēma. Lugas tekstam ir jābūt spējīgam komunicēt un būt saprotamam, pat, ja tamdēļ [tulkošanas gaitā] nāktos novirzīties no pastāvošajām normām un pieņēmumiem.”⁵⁸

Abas augstākminētās pieejas apvieno teātra tulkošanā izmantotā **semiotiskā pieeja**. Teātra semiotiķa Tadeuša Kovzana (*Tadeusz Kowzan*) izstrādātais teātri veidojošo zīmju modelis ietver divu galveno veidu zīmes: auditīvās (vārds, tonis, mūzika un skaņas efekti), un vizuālās (mīmika, žests, kustība, aktiera izskats, butaforijas, skatuves iekārtojums, apgaismojums). Šī sistēma parāda, ka valodas lietojums ir tikai viens no daudzajiem elementiem zīmju sistēmā, kas ir iekodēta valodā, kurā dramaturģijas teksts ir rakstīts.⁵⁹ Teātra semiotika ļauj izprast un pārņemt tādas lugas parametrus kā laiks un telpa, komunikatīvā situācija, varoņu attiecības un sociālais stāvoklis u.c., kas izpaužas verbālu un neverbālu kodu veidā. Tas ļauj tulkotājam izvēlēties dažādas stratēģijas, atkarībā no tā, vai luga paredzēta iestudējumam, vai tikai lasīšanai, un ņemot vērā mērķa valodas un kultūras īpatnības.⁶⁰

Fernando Arabala lugas *Trīsritenis* tulkojumam izvēlēta metodoloģija un pieejas balstītas Sjūzenas Basnetas (*Susan Bassnett*) darbos, kas veltīti tulkošanas teorijai un dramaturģijas tulkošanai kā īpašai tās daļai, galvenokārt darbā *Translation Studies* (London and New York: Routledge, 1980, 2002.) Basnetas teorētiskie uzskati ir cieši saistīti ar iepriekš minēto semiotisko dramaturģijas tulkošanas pieeju.

20. gadsimta 80. gados Sjūzena Basneta kā viena no pirmajām tulkošanas teorētiķēm norādīja uz atšķirībām dramaturģijas tekstu tulkošanā. Dramaturģijas teksts, pēc Basnetas uzskatiem, savā būtībā ir kaut kas „nepabeigts”, jo tā pilnais potenciāls rodams tikai teksta realizācijā – iestudējumā. Tas tulkotājam rada izvēli – tekstu tulkot tikai kā literāru darbu, vai arī to tulkot pēc teksta funkcijas, kā elementu kompleksajā zīmju sistēmā, kas veido iestudējumu. Dramaturģijas tekstu nedrīkst atdalīt no tā iestudējuma ieceres, tulkotājam abi ir jāskata ciešā saistībā, lai nenonāktu pie kļūdaina uzskata, ka tekstam ir iespējams tikai viens pareizais lasīšanas

⁵⁷ Che Suh, Joseph. „Compounding Issues on the Translation of Drama/Theatre Texts” *Meta: Translator’s Journal*. V^ol 47, No. 1, 2002.

⁵⁸ Citēts pēc: Che Suh, Joseph. „Compounding Issues on the Translation of Drama/Theatre Texts”

⁵⁹ Nikolarea, Ekaterini. *Performability versus Readability: A Historical Overview of a Theoretical Polarization in Theater Translation*. Pieejams: <http://translationjournal.net/journal/22theater.htm> [Skatīts 2015, 24. feb.].

⁶⁰ Che Suh, Joseph. „Compounding Issues on the Translation of Drama/Theatre Texts”. 55. lpp.

un iestudēšanas veids. Dramaturģijas tekstam piemīt īpatnības, kas to atšķir no teksta, kas paredzēts vienīgi lasīšanai – dialogi nav atdalāmi no laika, telpas, apkārtējās vides un pašiem lugas varoņiem. Dialogam iestudējumā piemīt īpatnības, kas nav uzreiz acīmredzamas rakstītajā tekstā – ritms, intonācija, tonis, skaļums.⁶¹

Teātra teksta divējādā iedaba nosaka, ka tulkotājam jāņem vērā arī iestudējamības (*playability*) kritērijs. Bassnet pieņem, ka avota tekstā, neskaitot remarkas, sastopamas iekodētas strukturālas iezīmes, kas tekstu padara iestudējamu. Līdz ar to, tulkotāja galvenais uzdevums ir noteikt šīs struktūras un tās pārnest mērķa valodā. Šī pārnese var likt veikt nozīmīgas novirzes lingvistiskajā un stilistiskajā jomā. Tulkojot jāņem vērā arī teksta izrunājamības (*speakability*) kritērijs.

Jāņem vērā, ka lugu iestudēšanai, aktiermākslas stilam un teātrim kā tādām pastāv dažādas un mainīgas koncepcijas, atkarībā no nacionālā konteksta un kultūras. Teātra iestudējuma mērķis ir iedarboties uz skatītāju daudzos līmeņus, ne tikai valodas līmenī, pieņemot, ka skatītāji lugas tekstam piešķir publisku dimensiju, kādas nav tekstam, kas paredzēts vienīgi lasīšanai.⁶²

2.3. Kultūras pieeja (*Cultural turn*) tulkošanā

Kultūras pieejas parādīšanās tulkošanas teorijā datējama ar 1990. gadā izdoto Sjūzenas Bassnetas un Andrē Lefevera (*André Lefevere*) eseju krājumu *Translation, History and Culture*. Šis darbs tradicionālo lingvistisko pieeju un avota teksta un mērķa teksta salīdzinājumu papildināja ar jaunu, plašāku tendenci – skatīt tulkojumu avota un mērķa kultūru kontekstā. Kultūras pieeja nozīmē teksta aplūkošanu nesaraucamā saistībā ar avota un mērķa kultūru zīmju sistēmām, vienlaicīgi izmantojot lingvistisko pieeju un aizejot aiz tās robežām. Tā kā neviens teksts nepastāv izolācijā no apkārtējās vides, tulkošanas process sevī ietver daudzus sociālos un kultūras aspektus, un tie tulkošanas gaitā ir jāņem vērā.⁶³

Kultūras pieeja uzmanību vērš uz mērķa valodu un tulkojuma ietekmi uz to. Orientācija notiek arī uz mērķa kultūru, vēsturisko situāciju un normām, skatot tulkojumu kā neatkarīgu darbu.⁶⁴ Par analīzes vienību šī pieeja pieņem nevis vārdu, frāzi, teikumu vai tekstu, bet gan visu

⁶¹ Bassnet, Susan. *Translation Studies*. 119. -121. lpp.

⁶² Turpat, 121.-122.lpp.

⁶³ Bassnet, Susan. *Translation Turn in Cultural Studies*. Pieejams:

<http://www.przekladowa.amu.edu.pl/materialy/Bassnett.pdf> [Skatīts 2015, 24. feb.].

⁶⁴ Jingjing Hunag, Chen Jan. The Culture Turn in Translation Studies. *Open Journal of Modern Linguistics*, 4, 487.-494. lpp. Pieejams: <http://www.scirp.org/journal/PaperInformation.aspx?PaperID=50356#.VOyKLSzfY1s>. [Skatīts 2015, 24. feb.].489-490. lpp.

kultūru tās kopumā.⁶⁵ Šerija Simona (*Sherry Simon*) tulkotāja lomu šajā procesā raksturo kā pastāvīgu nepieciešamību pieņemt lēmumus par kultūras nozīmēm, kuras nes valoda, un izvērtēt, cik lielā mērā šīs nozīmes ir vienādas abās valodās un kultūrās, jo „nozīmes pārnesei ir mazāk saistības ar kultūras iezīmes *atrašanu* kā ar tās vērtības *rekonstruēšanu*.”⁶⁶

Ar kultūras pieeju tulkošanas studijās saistās arī Lefevera ieviestais pārrakstīšanas (*rewriting*) koncepts, kas saistās ar nozīmes vērtības rekonstruēšanu un manipulācijām, kuras tulkotājam nepieciešams veikt. Katras nācijas kultūra, paradumi un uzskati ir atšķirīgi, tāpēc daži avota valodas elementi, piemēram, joki un vārdu spēles, var būt neatinojami vai nepieņemami mērķa kultūrā. Tas tulkotājam liek atteikties no tiešā tulkojuma, lai avota kultūrai piederīgos konceptus un ideoloģiju pārnestu mērķa kultūras auditorijai pieņemamā un saprotamā veidā. Tulkošanas procesu un tulkotāja lēmumus ietekmē arī mērķa kultūras paštēls un mērķa auditorijas ieradumi, kā arī avota teksta kultūras tēls mērķa kultūrā. Līdz ar to tulkošana vairs nevar tikt uzskatīta par statisku, bet gan par dinamisku procesu, kas sniedz ieguldījumu kultūras zinātnē.⁶⁷

Apkopojot 2. nodaļā paveikto, galvenie secinājumi ir šādi:

Lugā spilgti izpaužas gan absurda drāmas iezīmes (varoņu marginalitātes sajūta, vientulība, nāve,), gan postisma elementi (rotaļu, spēļu elementu izmantojums, bērnišķīga valoda, neloģiski izteikumi, simboliski objekti), gan sirreālisma iezīmes (apziņas plūsmas teikumi, spēles ar valodu). Varoņu attieksme pret valodu nosaka to, ka lugā sastopamas daudzas vārdu spēles un izteicieni, gan reāli spēļu valodā eksistējoši, gan izdomāti. Daudz sastopami izdomāti bērnu skaitāmpantiņu elementi, ticējumi, kļūdaini vārdu lietojumi, izdomāti vārdi, sarunvalodas vārdi, izsaukmes vārdi, atkārtotas teikumu struktūras un neloģiski, taču sintaktiski pareizi izteikumi. Dažviet vērojams arī interpunkcijas trūkums. Sastopami arī nedaudzi kultūrspecifiski, precīzi netulkojami vārdi, daudz sarunvalodas elementu.

Gan varoņi, gan lugā sastopami objekti simbolizē varai nesimpatizējošās sabiedrības daļas vietu un sajūtas Franko režīma laikā: nav iespējams ne iekļauties jaunajā sistēmā, ne arī

⁶⁵ *The Routledge Companion to Translation Studies*. Edited by Jeremy Munday. New York: Routledge, 2009. 179. lpp.

⁶⁶ Hatim, Basil and Jeremy Munday. *Translation. An advanced resource book*. London and New York: Routledge Taylor&Francis Group, 2004. 313. lpp.

⁶⁷ Shuping, Ren. Translation as Rewriting. *International Journal of Humanities and Social Science Vol. 3 No. 18; October 2013*. Pieejams: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_18_October_2013/6.pdf [Skatīts 2015, 25. feb.].

izvairīties no tās. Vienīgā izeja ir emigrācija vai nāve. Centienus „izbēgt” no nesaprotamās sistēmas lugā simbolizē varoņu atmiņas zudums, domas par nāvi, miegs. Kā mēģinājums komunicēt ar pasauli ir varoņu rituālās darbības – strīdi pēc noteiktas shēmas, atkārtojošās darbības, stingra pieturēšanās pie “savas” loģikas. Lugas tulkošanai izvēlētā metodika un pieejas ļauj pārnest lugas kultūrspecifiskos elementus (kultūras zīmes) un teātra zīmes latviešu skatītājam un lasītājam saprotamā veidā, identificējot un rekonstruējot šo zīmju jēgas. Atbilstoši kultūras pieejai (*Cultural turn*), tulkojums tiek skatīts avota un mērķa valodas kultūru kontekstā. Izrunājamības (*speakability*) un iestudējamības (*playability*) kritēriji nosaka, ka tulkotajam tekstam jābūt tādām, lai tas būtu gan viegli izrunājams (ne tikai viegli lasāms), izklausītos dabiski un saprotami, kā arī neradītu pārpratuma situācijas un sarežģījumus iestudējuma gaitā. Teksts jātulko kā vispārēja zīmju sistēma, kas veido teātra uzvedumu. Jāņem vērā, ka tekstā ir iekodētas iezīmes, kas to padara iestudējamu, un valoda ir tikai viens no elementiem šajā zīmju sistēmā. Tulkojot dramaturģijas tekstu, jāpievērš uzmanība komunikatīvo situāciju kontekstam, videi, remarkās sastopamajām norādēm, lai tekstu uztvertu tā kontekstā.

3. LUGAS *TRĪSRITENIS* TULKOŠANAS PROBLĒMSITUĀCIJAS UN TO RISINĀJUMI

Galvenās lugas *Trīsritenis* tulkošanas gaitā radušās problēmas ir saistītas šīs lugas kā absurda drāmas specifiku, kas izpaužas kā savdabīga attieksme pret valodu, tās nozīmi un lietojumu. Lugas varoņu valoda, sociālais stāvoklis un lugas stilistika radījuši nepieciešamību tulkošanas gaitā meklēt risinājumus dažādu sarunvalodas un vienkāršrunas izteicienu, skaitāmpantiņu, izsaukmes vārdu, vārdu spēļu atveidojumam, īpatnējam sintaktisko struktūru, ortogrāfijas un interpunkcijas lietojumam, kā arī nedaudzu kultūrspecifisku vārdu atveidojumam, vienlaicīgi saglabājot avota teksta stilistiku un padarot īpatnējos elementus latviešu lasītājam saprotamus un uztveramus.

Lugas *Trīsritenis* problēmsituāciju risināšanai izmantotas spāņu-latviešu, sinonīmu, slenga vārdnīcas, kā arī Spānijas Karaliskās akadēmijas vārdnīca, vairākas interneta vārdnīcas un citi resursi. Analīzes veikšanai autore tulkošanas problēmsituācijas pēc to veida iedalījusi vairākās grupās, sniedzot vispārēju problēmsituāciju aprakstu un parādot risinājumus konkrētiem piemēriem. Lai novērstu iespējamās neskaidrības un neviennozīmības tulkojuma lasīšanas gaitā, 2. pielikumā iekļauta tabula ar visu tulkošanas gaitā radušos problēmsituāciju piemēriem un to risinājumiem.

❖ **Leksika**

Ar leksiku saistītās tulkošanas problēmsituācijas lugas *Trīsritenis* tulkošanas gaitā iekļauj galvenokārt kultūrspecifiskus vārdus – dažādas spāņu un spāniski runājošo valstu kultūras reālijas, vārdus, kuriem latviešu valodā pastāv vairāki stilistiski atšķirīgi ekvivalenti, vārdus, kuru latviskais tulkojums ir ar citādu asociatīvo pieskaņu nekā spāņu valodā, kā arī vārdus, kuriem tiešu ekvivalentu latviešu valodā atrast nav iespējams, līdz ar to bijis jāveic vārda nozīmes pārfrāzējums.

Kultūrspecifiski vārdi, piemēram, *sombrero*, *churros* tulkojumā pārsvarā atveidoti, saglabājot oriģinālvalodas izrunu un sniegti šo vārdu zemsvītras paskaidrojumi. Mazāk zināmie kultūrspecifiskie vārdi, piemēram, *alpargatas*, kā arī vārdi, kuriem latviešu valodā ir citāda asociatīvā pieskaņa, atveidoti ar vārdiem, kas iespēju robežās ataino pieskaņu, kāda tiem ir oriģinālvalodā. Piemēram, tēla *guardia* tulkojumam lugas kontekstā vislabāk atbilst nedaudz senatnīgais vārds *kārtībsargs*, pretstatā tiešajiem tulkojumiem *sargs*, *apsargs*, *dežurants*, kuri

latviešu lasītājā rada noteiktas asociācijas. Līdzīga stratēģija izmantota, tulkojot vārdus, kuriem latviešu valodā pastāv atšķirīgas stilistiskās pieskaņas tulkojumi, piemēram, daudzkārt lugas gaitā izmantotais vārds *beso*, kuram latviešu valodā atbilst tulkojumi *skūpstis* un *buča*. Atbilstoši lugas specifikai un varoņu attiecību veidam, gandrīz visur lugā *beso* tulkots kā *buča* – vārds, kuram latviešu valodā ir rotaļīgāka, nevainīgāka pieskaņa. Tulkojot vārdus, kuriem latviešu valodā nav konkrēta ekvivalenta, izmantots vārda nozīmes pārfrāzējums – piemēram, *exagerado* (*exagerar* – pārspīlēt) latviski tiešākais tulkojums būtu literāri nekorektais vārds *pārspīlētājs*, līdz ar to tas pārfrāzēts kā *viņš krietni pārspīlē* (1. cēl., 179. lpp.). Savukārt *compenetrado* (tāds, kuram piemīt dziļa izpratne), pārfrāzēts kā *saprusties no pusvārda* (2. cēl., 217. lpp.)

❖ **Idiomas, vārdu spēles, izteicieni, parunas**

Vārdu spēļu, izteicienu un idiomu tulkošana sagādājusi dažāda veida problēmas – to atpazīšanu tekstā, nozīmes un lietojuma izpratni, kā arī ekvivalences atrašanu latviešu valodā. Daļu lugā izmantoto izteicienu bijis iespējams pārnest latviešu valodā, izmantojot tiešu ekvivalentu – tādu pašu izteicienu, idiomu vai parunu latviešu valodā, piemēram, parunai *las desgracias nunca vienen solas* (1. cēl., 181. lpp.) latviešu valodā pastāv tiešs ekvivalents *nelaime nenāk viena*. Lielākās daļas lugas idiomu, parunu un izteicienu pārņemšanai latviešu valodā ir ticis izmantots dinamiskās ekvivalences princips – nepastāvot tiešam ekvivalentam latviešu valodā, izmantotas idiomas, parunas vai izteicieni ar līdzīgu nozīmi. Piemēram, izteiciens *estar para el arrastre* – sarunvalodas izteiciens, kas izsaka atrašanos ļoti liela fiziska vai emocionāla noguruma stāvoklī (tiešā tulkojumā: *esmu velkams pa zemi*), tulkots, izmantojot latviešu valodā lietoto izteicienu *krītu nost no kājām*; paruna *más quisiera gato que lamer el plato* (1. cēl., 168. lpp.) – izteiciens, kuru lieto, lai nicinoši, izsmejoši izteiktos par kāda nepiepildītajām cerībām (tiešā tulkojumā – *kaķis gribēja vairāk, nekā tikai šķīvi nolaizīt*), latviskajā tulkojumā aizstāts ar parunu *kas daudz grib, tam maz tiek*. Tomēr lielākajai daļai lugā sastopamo izteicienu tieša ekvivalenta latviešu valodā nav, un ir iespējami vairāki tulkojumi, līdz ar to tie tikuši pārfrāzēti vai pārveidoti, saglabājot avota teksta konteksta noskaņu un izteiksmes efektu tā, lai izteiciens būtu latviešu lasītājam saprotams. Piemēram, izteiciens *no es para tanto* (1. cēl., 170. lpp.), ņemot vērā lugas ainas komunikatīvo kontekstu, latviskajā tulkojumā pārtapis par *bet negribu arī pārspīlēt; correr como un pato* (1. cēl., 183. lpp.) tulkots kā *skriet kā lempim*, utml.

Atsevišķas problēmsituācijas radušās, tulkojot un latviešu valodā atveidojot lugas varoņu izdomātos ticējumus, skaitāmpantiņus un vārdu spēles. Piemēram, vārdu spēle *¿creías que me*

chupo la flauta? (2. cēl., 192. lpp.) kļūst atpazīstama tikai pēc rūpīgākas izpētes, jo vienlaikus sevī iekļauj gan izteicienu, gan vārdu spēli, kas šo izteicienu apspēlē. Šajā piemērā vārdu spēle rodas, izmainot izteicienu *¿crees que me chupo el dedo?* ar nozīmi *domā, ka es sūkāju īkšķi? (esmu mazais bērns, iesācējs?)*. Aizstājot *dedo* ar *flauta*, rodas vārdu spēle *domā, ka es sūkāju flautu?* Lai saglabātu šīs vārdu spēles nozīmi un tās formu, izmantots latviešu valodas izteiciens *būt pirmo reizi ar pīpi uz jumta* (būt iesācējam, neprašam), aizstājot vārdu *pīpe* ar *flauta*. Rezultātā tulkojumā šis izteiciens/vārdu spēle pārņests kā *domā, ka esmu pirmo reizi ar flautu uz jumta?* Arī tulkojot citas vārdu spēles, primārais uzdevums ir bijis tās atpazīt un izprast, piemēram, vārdu spēle *dormido caliente*, veidota no *comer caliente* (ēst siltu maltīti), latviski tulkota kā *gulēt siltā vietā*.

Atsevišķas problēmas radušās, pārnesot latviešu valodā izdomātos skaitāmpantiņus, kas tiek izmantoti lugā, piemēram, *una, dos y tres, el que no se reanime es un ciempiés* (2. cēl., 194. lpp.) Tā kā skaitāmpantiņa viens no svarīgākajiem elementiem ir atskaņas, mēģināts tās saglabāt arī tulkojumā. Latviskajā tulkojumā saglabāts izteiciena sākums un izmainītas beigas tā, lai saglabātu atskaņas: *viens, divi, trīs: kas nepiecelšies, nebūs brīvs*. Līdzīgi arī teicienā *perdón del gato rabón* (2. cēl., 201. lpp.) saglabātas atskaņas tā, lai saglabātos arī izteiciena jēga (atvainošanās, kas nenāk no sirds) – *piedod un mēlē iekod*.

Atbilstoši lugas valodas specifikai un stilistikai, dažos gadījumos avota valodas elementi, kas nav izteicieni vai frazeoloģismi, tulkoti kā tādi, lai panāktu lielāku emocionālo ekspresivitāti, piemēram, frāzē *¿Lo ves cómo te achantas enseguida?* (2. cēl. 191. lpp.) *achantarse* tulkots ar frazeoloģismu *dūša papēžos*.

❖ Izsaukmes vārdi

Izsaukmes vārdi un izsaucieni lugā *Trīsritenis* tulkoti, izmantojot to ekvivalentus vai līdzīgas izteiksmes vārdus (izņemot onomatopoēzi *¡paff!* (1. cēl., 172. lpp.), kura latviskajā tulkojumā saglabāta): *¡Huy!* – *Ak vai!*, *¡Ah!* – *Ā!*, *Bah* – *Ak jel*, *¡Qué va!* – *kas vēl nebūs!* u.c. Citāda stratēģija izmantota, tulkojot izsaukmes vārdus, kuru tulkojums latviešu valodā mainītos, atkarībā no apstākļiem un situācijas, kurā notiek konkrētā lugas aina. Piemēram, dubultais izsaukmes vārda *¡ya!* lietojums *¡ya! ¡ya!* ir daudznozīmīgs, un tam būtu pieļaujamas dažādas interpretācijas. Šajā piemērā tas izmantots, lai maigā formā izteiktos un norādītu uz kaut ko, kas neapmierina otrā cilvēkā. Ņemot vērā izteikuma kontekstu, tas tulkots kā *pasaulīt mīļā!* Līdzīga stratēģija izmantota, tulkojot izsaukmes vārdu *¡Atiza!* (1. cēl., 173. lpp.), kas sarunvalodā tiek

lietots, kaut ko vērtējot kā nesakarīgu vai muļķīgu, kā arī pauž pārsteigumu. Tas tulkots kā *velns parāvis!*

Citāda stratēģija izmantota, tulkojot frāzes ar vārdu *hombre*, kuru spāņu valodā ļoti bieži lieto arī kā emfātisku izsaukmes vārdu, kas pastiprina teikuma emocionālo noskaņu. Tam kā izsaukmes vārdam latviešu valodā nav tieša tulkojuma, līdz ar to katrā frāzē, atbilstoši tās struktūrai un jēgai, izmantots citāds *hombre* traktējums un tulkojums, piemēram, *Haz un esfuerzo, hombre – Papūlies taču; Claro, hombre – Skaidra lieta*, u.c. Līdzīgā veidā tulkoti izsaukmes teikumi ar vārdu *vaya* – izsaukmes vārdu, kurš, atrodoties pirms lietvārda, pastiprina tā labās vai sliktās īpašības: *Vaya tío – Paskat, kāds tips, ¡Vaya muchas! – Kas par traipiem!* u.c. Arī šajos gadījumos, atbilstoši katras situācijas īpatnībām, teikumi ar *vaya* interpretēti atšķirīgi.

Dažos gadījumos, lai neveidotu atkārtos vārdus, izsaukmes vārds izmainījies tulkotās frāzes struktūru, piemēram, teikumā *Venga, reanimaros hombres, gan venga, gan reanimaros* nozīme ir gandrīz vienāda, *saņemieties*, līdz ar to tulkojumā *reanimarse* aizstāts ar *beigt nīkuļot*.

Tulkošanas aspektā problemātiski bijuši arī izteicieni, kas satur daudznazīmīgus vārdus, piemēram, *maldita la gracia que te va a hacer*, kurā vārds *gracia* interpretējams ļoti dažādi – *interesantums, pievilcība, izklaide, pakalpojums*. Tā kā piemērā runa iet par nogalināšanu, skaidrs, ka draugi Klimando vēlas pateikt, ka viņa nāve viņam pašam nesagādās nekādu lielu prieku, mirt nebūs nekāda izprieca. Tāpēc vārds *gracia* šajā piemērā tulkots kā *izklaide*, savukārt *maldita*, kura nozīme ir gan *ļausns, nolādēts, gan nekāds*, tulkots ar šo pēdējo nozīmi.

❖ **Sintaktiskās struktūras, interpunkcija, ortogrāfija**

Lugas *Trīsritenis* kā absurda drāmas izpausmes valodā parādās arī vizuālajā teksta struktūrā – lielo un mazo burtu, pieturzīmju un teikumu struktūru neparastā izmantojumā. Varoņu valodas relatīvo uztveri sevišķi atspoguļo fragments, kurā atklājas, ka Vecis par vārdiem uzskata jebkādu burtu savienojumus: Klimando apsola katrā vārdā, kuru teiks, izlaist divus burtus, un Vecis atjautā: *¿Y en la palabra y? ¿Y en la palabra a? ¿Y en la palabra ssss? ¿Y en la palabra tttt? ¿Y en la palabra o? ¿Y en la palabra dddd? ¿Y en la palabra ggg? ¿Y en la palabra e? ¿Y en la palabra lll? Y lo que es mucho pero ¿Y en la palabra...?* Daži no Veca minētajiem (treknrakstā iezīmētie) ir reāli spāņu valodā pastāvoši vārdi, pārējie ir izdomāti burtu salikumi. Vārdi *y, a, o* ir tulkojami latviešu valodā kā saiklis *un*, prievārds *uz*, saiklis *vai*. Arī *e* tulkojams kā saiklis *un*, taču, lai neradītu atkārtojumu, tas atstāts netulkots. Problemātiska situācija rodas, kad vecis par

vārdu uzskata arī ..., jeb spāņu burtu *hache* (h), kuru neizrunā, tā ekvivalents ir klusums. Tulkojumā *hache* aizstāta ar *domuzīme* – ņemot vērā varoņu valodas uztveri, arī domuzīmi viņi varētu uztvert kā vārdu.

Lugā sastopams arī vārdu dalījums zilbēs, piemēram, *Nos...ha...ga...na...do...ella*. Arī attiecīgais tulkojums sadalīts pa zilbēm, atbilstoši tam, kā tas ir latviešu valodā: *Vi...ņa...mūs...ir...pie...vei...ku...si*. Nesaprotamā sargu valoda (*Caracachicho, Corocochocho, Chi, Chu, Cha, Caracachi*. (2. cēl., 203. lpp.) un citos gadījumos) atveidota, atbilstoši latviešu valodas fonētikai (*Karakačičo, Korokočočo, Či, Ču, Ča, Karakači*.) un saglabājot arī oriģinālo interpunkciju un lielo burtu lietojumu.

Lugas tulkošanas gaitā nācās saskarties ar problēmu, ka dažviet oriģinālā interpunkcija šķiet neatinojam izteikuma nozīmi, piemēram, šķiet, ka trūkst izsaukuma un jautājuma zīmju, kas rada iespaidu par varoņu apātisko noskaņojumu. Tulkojumā saglabāta oriģinālā interpunkcija, kas paver plašākas iespējas izteikuma interpretācijai un izrunas intonācijai. Avota teksta interpunkcija saglabāta arī garajos 2. cēlienā sastopamajos Klimando prātojumos, jo tāda bijusi paša Arabala vēlme. Piemēram, [...] *ir jāievēro kārtība vienmēr zināt ko esi teicis jo esi teicis ko esi izdomājis darīt un ko darīsi šāda ir mana taktika pret flautas veci tāpēc es viņu allaž uzveicu viņš saka ka tas tāpēc ka viņu apšmaucu. Es apšmaucu! Vai tiesa, ka ne?* Vienīgās novirzes no oriģinālās interpunkcijas veiktas, lai pielāgotos veidam, kādā latviešu valodā tiek lietotas izsaukuma zīmes (tikai izsaukuma beigās), līdz ar to, lai izsaukumu nošķirtu no iepriekšējā teksta, pirms tā likts punkts. Tulkojumā saglabāts arī lielo un mazo burtu izmantojums, atbilstoši tam, kā tas ir avota tekstā, piemēram, [...] *uz ko kungs viņai atbildēja „neesmu nopircis četrus ziloņus jo tie vēl nav izgudroti” tu saproti apal? Kas tev lēcies vecīt?* (2. cēl., 206.-207. lpp.) Vienīgā situācija, kad tas nav bijis iespējams, ir frāzē *¡El Triciclo!* – tā kā latviešu valodā pirms lietvārdiem artikulu nav, tad arī tulkojumā nav iespējams atainot kā īpašu gadījumu to, ka vārds *Trīsritenis* vienīgo reizi lugas gaitā dots ar lielo burtu.

❖ Morfoloģija

Ar vārdu uzbūvi un tās atšķirībām spāņu un latviešu valodā saistītās problēmas lugas *Trīsritenis* tulkošanas gaitā saistās ar četriem galvenajiem aspektiem: dzimti, skaitli, augmentatīva neesamību un īpašības vārdu pamazināmās formas neesamību latviešu valodā. Lugā sastopamie vārdi *manotazo, tiparraco* u.c. ir doti augmentatīva formā, kas latviešu valodā nepastāv, līdz ar to šo vārdu atveidei izmantoti citi valodas resursi – papildus īpašības vārda

lietojums (*manotazo – asa rokas kustība*) vai pārfrāzējums (*tiparraco – šaubīgs tips*). Lai kompensētu īpašības vārdu pamazināmās formas trūkumu latviešu valodā, pirms spāņu valodas vārda šajā formā izmantots papildu vārds *mazs*, piemēram, *tan blanquitos y tan duritos – tik maziņi, tik balti un cieti.*; *un bigotito amarilloso y blandito – mazās, mīkstās, dzeltenīgās ūsiņas*, u.c.

Uz lietvārda dzimtes atveidošanas problēmām attiecināmajos gadījumos izmantots vārda pārfrāzējums, piemēram, lai tulkojumā iezīmētu atšķirību dzimtē starp vārdiem *servidor* un *servidora*, tie pārfrāzēti kā *priecīgs/priecīga* pakalpot. Īpatnējs lietvārda skaitļa lietojums lugā dažviet izmantots kā stilistisks efekts, kas iezīmē varoņu attieksmi pret valodu un zemo izglītības līmeni. Šis efekts tulkojumā ir saglabāts: *una arena – viena smilts*; *abrigo de pieles – ādu mētelis*, u.c.

Varoņu bērnišķīgā valoda lugā parādās arī kā „bērnu valodai” piemītošu vārdu izmantojums, piemēram „*tajuntas*”, kas ir vārdu *te* un *ajuntas* savienojums ar nozīmi „vai nāksi pie manis?"/„vai draudzēsīmies?”. Lai atveidotu šo vārdu, izmantots latviešu bērnu vidū daudzkārt dzirdētais „draudzēsīmies?” kas atspoguļo *tajuntas* nozīmi.

Apkopojot 3. nodaļā paveikto, galvenie secinājumi ir šādi:

Tulkošanas gaitā galvenais izaicinājums ir bijis panākt tulkotā teksta viendabīgumu, labskanību un vieglu izrunājamību (*speakability*), kas ir sevišķi svarīgi lugai kā potenciāli iestudējamam darbam. Rediģējot lugas tulkojumu, bijis nepieciešams veikt labojumus tā, lai tulkotā teksta valoda šķistu dabiska un nepiespiesta, kas nav bijis viegli, ņemot vērā, ka absurda drāmas, sirreālisma un postisma ietekmes lugā izpaužas tieši kā neparasts leksikas, interpunkcijas un citu valodas resursu lietojums, kura neveiksmīga atveide varētu radīt iespaidu par stilistiski kļūdainu, paviršu tulkojumu.

Būtiskas, nepārvaramas problēmas tulkošanas gaitā nav radušās. Atbilstoši katras problēmsituācijas specifikai, konkrētā piemēra komunikatīvajam kontekstam lugā, rasts iespējami labākais risinājums vārda, frāzes vai teikumu struktūras pārnesei latviešu valodā. Atbilstoši kultūras pieejai tulkošanā, identificēti kultūrspecifiskie elementi un zīmes, un, veicot nepieciešamās izmaiņas, tie pārnesti (rekonstruēti) latviešu valodā mērķa kultūrai saprotamā veidā. Nepieciešamības gadījumā sniegti dažu kultūrspecifisko vārdu un to tulkojumu zemsvītras skaidrojumi, sniedzot lasītājam papildu informāciju.

4. FERNANDO ARABALA LUGAS *TRĪSRITENIS* TULKOJUMS LATVIEŠU VALODĀ

DABOJOŠĀS PERSONAS:

APALS.

KLIMANDO.

FLAUTAS VECIS.

MĪTA.

BANKNOŠU VĪRS.

KĀRTĪBSARGS.

PRIEKŠNIEKS.

Darbība risinās kanalizētas upes krastā, lielā pilsētā. Nožogojums ar lieliem metāla riņķiem. Aptuveni desmit metrus plats ceļš. Tālumā dārzs, atdalīts no ceļa ar zemu akmens sienu. Garš akmens sols...

PIRMAIS CĒLIENS

Krēslo.

Atlaidies uz sola guļ APALS, nabadzīgi ģērbies indivīds.

BALSS. – Apaaaal... Apaaaaal... Apaaaal.

(Balss nāk no dārza. Kāds to šķērso, saucot APALU, bet pats nav redzams. Starp saucieniem dzirdama zvaniņu šķindoņa. Balss skan arvien vājāk, līdz izdziest.)

Īss klusuma brīdis.

No jauna atskan balss un zvaniņu šķindoņa.

BALSS. – Apaaaal... Apaaaaaal... Apaaaaaal.

(Balss dzirdama ar katru brīdi aizvien tuvāk, līdz uz skatuves parādās KLIMANDO, braucot uz sarūsējuša un ļoti veca trīsriteņa, kura priekšā ir ar izbalējušiem Volta Disneja varoņiem izrotāta kaste, kurā satilptu seši bērni. Pie dzelzs stienīša, kas šķērso kasti, karājas virkne zvaniņu.)

KLIMANDO. – *(Kāpjot nost no trīsriteņa.)* Apal, Apal, vecīt, mosties. *(Viņu spēji pakrata).*

(APALS atgūstas un ātri, kā uzvelkamā lelle, uzrāpjas uz trīsriteņa.)

KLIMANDO. – Kā tas nākas, ka tu nebiji pie strūklakas?

APALS. –Man nāca miegs.

(APALS aizbrauc ar trīsriteni. Pēc pāris mirkļiem atkal atgriežas. Nokāpj no trīsriteņa un no jauna apgulstas uz sola.)

KLIMANDO.–Vai tad uz parku neiesi?

APALS.–Man nāk miegs.

KLIMANDO.– Tu esi bezkauna.

APALS.–Mmm.

KLIMANDO.–Turklāt mums jāveic kārtējais maksājums par trīsriteni, un esam tukšā.

APALS.–Ļauj man gulēt.

KLIMANDO.–Labi, paldies Dievam, jo nekādi lieli ienākumi tevi šā vai tā negaidītu. Gandrīz visi bērņeļi devušies prom.

(Uznāk FLAUTAS VECIS.)

FLAUTAS VECIS.–Sveiki, zēni! Piesēdīšu šeit, krītu nost no kājām.

KLIMANDO.– Man arī nav diez ko labāk.

(KLIMANDO atlaižas pie upes, un FLAUTAS VECIS apsēžas uz sola, izstiepis kājas.)

(Ilga pauze).

FLAUTAS VECIS.–Tas ir no trīsriteņa.

KLIMANDO.–Kas tad?

VECIS.– Tas nogurums.

KLIMANDO.–Kā gan citādi, es visu vakaru esmu vizinājis bērņus. Visvairāk man sāp paduses.

VECIS.–Tas būs no auduma sandaļu⁶⁸ valkāšanas. Man ir līdzīgi, no tik ilgas flautas spēlēšanas man sāp ceļgali.

(Abi runā arvien ātrāk.)

KLIMANDO.–Tas būs no sombrero⁶⁹ nēsāšanas. Man ir līdzīgi, no tik lielas badošanās man sāp nagi.

VECIS.–(Ārkārtīgi neapmierināts.) Tas būs no tā, ka ņem ūdeni no strūklakas laukumā. Man ir līdzīgi, no tik lielas bikšu nēsāšanas man sāp uzacis.

⁶⁸ *Alpargatas* – auduma apavi ar kaņepju šķiedras zoli, kurus pie kājas nostiprina ar vienkāršām saitēm vai aukliņām. Latviski šos apavus mēdz apzīmēt ar vārdu *espadriljas*, taču šis termins ne visiem lasītājiem/skatītājiem būtu saprotams, turklāt vārds *espadriljas* varētu radīt nepareizu priekšstatu par apaviem, kādus tos iedomājas Flautas vecis – *alprgatas* tradicionāli ir vienkārši zemnieku apavi, taču laika gaitā tie guvuši popularitāti un mūsdienās sandales ar dažādu šķiedru zolēm ir pat ļoti modernas. Lai neveidotos šādi pārpratumi, tulkojumā izvēlēts latviešu lasītājam saprotamāks apzīmējums *auduma sandales*.

⁶⁹ Sombrero – spāniešu cepure ar platām malām.

KLIMANDO.–(*Agresīvi.*) Tas būs no tā, ka neesi precējies. Man ir līdzīgi, no tik ilgas gulēšanas man sāp kabatlakatiņi.

VECIS.–(*Nikni.*) Tas būs no loterijas biļešu nepirkšanas. Man ir līdzīgi, no tik lielas staigāšanas man sāp visi mati uz galvas.

KLIMANDO.–(*Gavilējoši.*) Aplam! Aplam!

VECIS.–Aplam?

KLIMANDO.–Jā, jā, tas ir aplam, jums nevar sāpēt visi mati uz galvas, jo esat plikpauris.

VECIS.–Tu mani apšmauci.

KLIMANDO.–Nē, nē, ja vēlaties, sāksim vēlreiz.

VECIS.–Nav jēgas. Tu prāto labāk un ar prātu vienmēr uzvar.

KLIMANDO.–Vai jūs neteiksiet, ka esmu jūs izmantojis? Ja vēlaties, es jūs pavizināšu kādu līkumu ar trīsriteni.

VECIS.–(*Ļoti maigi.*) Pavizināties ar trīsriteni? Un tu ļausi man glāstīt bērnus?

KLIMANDO.–Jā, ja vien viņiem neatņemsiet sviestmaizes.

VECIS.–Tu maz saproti, kā man esi uzēdies? Kāpēc tev jāpiemin sviestmaizes? Tu apjēdz, ko?

(KLIMANDO *nokaunējas.*) Nenokar galvu, nenokar. (*Apmierināti.*) Tātad tu atzīsti, ka pret mani slikti izturies?

KLIMANDO.–(*Ļoti pazemīgi.*) Jā... (*Apņēmīgi.*) Bet es jums esmu apsoliņjis izbraucienu ar trīsriteni. Es nevarētu uzvesties vēl labāk.

VECIS.–(*Saldi.*) Izbrauciens ar trīsriteni, apskaujot bērnus. Ar plaukstu tiem noglāstīšu galvas un tiem teikšu...un tiem teikšu... (*Agresīvi.*) Ei, tu man ļausi skandināt zvaniņus?

KLIMANDO.–Nē, jo jums jau ir jāspēlē flauta, un kur gan tas redzēts, ka kāds spēlētu divus instrumentus reizē.

VECIS.–Tu mani neliec mierā tādēļ, ka man nav banknošu. Visu gaišu! (*Ļoti dusmīgi aiziet līdz sola galam un skatās pretējā virzienā nekā KLIMANDO.*) Un pēc tam neprasi, ne vai „draudzēsīsimies”, ne vai iedosi man vienu sardīni, ne vai atnesīsi man vienu mutīti ūdens, kad man slāpst.

KLIMANDO.–Kas daudz grib, tam maz tiek.

(KLIMANDO *nosēžas pie upes makšķerēt. Iemet ūdenī striķīti ar āķi galā.*)

KLIMANDO.– (*Ļoti izteiksmīgi un artikulēti dungojot.*) Turklāt mēs ar Apalu ļoti labi pavadīsim laiku, jo esam atraduši lielisku metodi. Neļausim, lai kāds nāktu mums līdzī.

VECIS.–(*Arī dungojot.*) Es arī ļoti labi pavadīšu laiku, pēc citas metodes. Nevienam neko neteikšu. Lai saņem tie muļķi, kas man neļauj kāpt uz trīsriteņa.

(*Pauze.*)

KLIMANDO.–Esam atraduši veidu, kā panākt, lai neviens mums nesekotu. Šādi mums vairs nebūs jābēguļo no vienas vietas uz otru, kā tagad.

VECIS.–Es gan brīnītos, ja Apals ko darītu.

(*APALS no jauna pamostas. Apskrien pāris aplūš ap skatuvi. Pēc tam, sakrustojot elkoņus, ar plaukstām dauza savu muguru.*)

VECIS.–Es labāk taisos, ka tieku. (*Iziet.*)

KLIMANDO.–(*Neskatoties jautā APALAM.*) Tev auksti?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Ja gribi, varam doties gulēt laukumā pie metro ieejas.

APALS.–Tur ir kārtībsargi. (*APALS kā allaž runā negribīgi.*)

KLIMANDO.–Tev taisnība. Nu labi, varam arī doties pie miera līdzās Centrālās viesnīcas virtuvēm.

APALS.–Durvju sargs.

KLIMANDO.–Tas tiesa, šis durvju sargs ir sazvērējies pret mums, un viņa mežacūka mums lej virsū ūdeni. (*Pauze.*) Varam ielavīties kādā kinoteātrī.

APALS.–Ļoti grūti.

KLIMANDO.–Tas tāpēc, ka neesam neredzami. Iedomājies, ja mēs būtu neredzami! Apal, ja es būtu neredzams, es ietu gulēt Zaļās pils durvju sarga kabīnītē. Uz paklāja. Cik gan tas būtu labi! Tomēr, ko mēs varētu darīt, lai gulētu siltumā?

APALS.–Nomirt.

KLIMANDO.–Nomirt?

APALS.–Tā kā mums nav banknošu, mēs nonāksim ellē.

KLIMANDO.–Man tomēr bail.

APALS.–Man arī.

KLIMANDO.–Bet neesam tomēr tik nabagi, mums ir trīsritenis. (*Pauze.*) Vienīgā nelaime, ka, tā kā rīt nesamaksāsim, mums to atņems. Un joprojām esam tukšā.

APALS.–Ir bijis arī sliktāk.

KLIMANDO.–Pats sliktākais ir šis aukstums. Varam darīt tā – gulēsim kopā, un kad tu man teiksi: „Klimando, man salst pēda”, es tev uz tās uzpūtīšu dvašu. Un, kad es tev teikšu: „Apal,

man salst plaukstas”, tu uzpūtīsi savu dvašu uz manām plaukstām.

APALS.–Tas ir kaitinoši.

KLIMANDO.–Labāk nekā nekas.

APALS.–Pagulēšu vēl kādu brītiņu.

KLIMANDO.–Tu to vien dari visu dienu.

(KLIMANDO *svilpo, metot striķīti ūdenī, lai mēģinātu makšķerēt. Uznāk MĪTA, jauna sieviete, ģērbusies melnās, novalkātās drānās*).

KLIMANDO.–Sveika, Mīta.

MĪTA.–Sveiks. (*Apsēžas līdzās KLIMANDO.*)

KLIMANDO.–Cik tu noskumusi!

MĪTA.–(*Parāda neskaidru žestu.*)

KLIMANDO.–Lai tu nebūtu noskumusi, man tev vajadzētu iedot buču. (*Pauze.*) Man tavas bučas patīk vairāk par smaržu, kas nāk no konditorejas Avēnijā.

MĪTA.–Man ar tevi ir gandrīz tāpat. Bet negribu arī pārspīlēt.

KLIMANDO.–Tas tāpēc, ka tev labāk patīk virtuļi nekā manas bučas.

MĪTA.–Skaidra lieta.

KLIMANDO.–Man ir tieši tāpat.

MĪTA.–Esam vienādi.

KLIMANDO.–Esam dzimuši viens otram. (*Sajūsmināti.*) Mums abiem vairāk patīk virtuļi nekā bučas.

MĪTA.–Bet es esmu ļoti noskumusi.

KLIMANDO.–Kas tev noticis?

MĪTA.–Nekas.

KLIMANDO.–Tiešām – nekas, nekas?

MĪTA.–Jā – nekas, nekas.

KLIMANDO.–Bet – nekas, nekas, nekas?

MĪTA.–Jā – nekas, nekas, nekas.

KLIMANDO.–Ak vai! Cik skumji gan tas ir.

MĪTA.–Man gribētos padarīt sev galu no šīm skumjām.

KLIMANDO.–Tiešām?

MĪTA.–Jā.

KLIMANDO.–Kāpēc?

MĪTA.–Nezinu, tāpat vien...tad es vairs nebūtu noskumusi.

KLIMANDO.–Ā! Tas tiesa. Uzreiz neaptvēru.

MĪTA.–Ja vien man būtu drosme!

KLIMANDO.–(*Pēc ilga pārdomu brīža.*) Viss skaidrs. Nu tad padari sev galu.

MĪTA.–Vai ne, ka tā ir vislabāk?

KLIMANDO.–Protams, ka tā ir vislabāk. Man nav nekas iebilstams. Man gan būtu žēl, jo es tevi ļoti mīlu, vairāk nekā trīsriteni, un tavas bučas teju vai ir labākas par anšovu maizītēm. Bet tomēr, Mīta, ja būsi laimīgāka, padarot sev galu, tad dari to pēc iespējas ātrāk.

MĪTA.–Cik tu esi labs! Kādus padomus tu man dod!

KLIMANDO.– Tas tāpēc, ka tu, flautas vecis, lai arī viņš ir vecs rūgumpods, un Apals esat cilvēki, kurus mīlu vairāk par visu pasaulē. Padari sev galu, Mīta, nebaidies.

MĪTA.–Un tu ko?

KLIMANDO.–Neesmu par to domājis. Turklāt rīt man jāsamaksā par trīsriteni. Nedrīkstu padarīt sev galu. Pajautā Apalam, varbūt viņš arī vēlas padarīt sev galu.

MĪTA.–Apals gan ne. Viņš allaž guļ.

KLIMANDO.–Nu tad pajautā flautas vecim.

MĪTA.–Viņš jau ir pārāk vecs, lai sev padarītu galu.

KLIMANDO.–Tas tiesa, kur gan tas redzēts. Tas būtu ļoti neglīti.

MĪTA.–Un, tā kā viņš varētu sev padarīt galu tikai ar flautu, iedomājies, cik slikti tas izdotos un cik grūti būtu.

KLIMANDO.–Nu labi, vēl viņš varētu uzkāpt uz kāda jumta, aizklāt acis, un pie mazākās neuzmanības – paff!–, beigts.

MĪTA.–Un ja nu viņam nereibst galva? Vecumā nevienam pat reiboņa vairs nav.

KLIMANDO.–Cik apnicīgi. (*Pauze.*) Un tu, kādā veidā tu sev padarīsi galu?

MĪTA.–Man piemirsies.

KLIMANDO.–Tu allaž visu aizmirsti. Atceries to dienu, kad, ejot pa Mazo ielu Apalam zem elkoņa, ieraudzīji tramvaja vadītāju un viņam teici: „Kungs, neaizejiet, jo man rīt ir vārda diena”, bet tramvaja vadītājs, ne ausu nepakustinot, turpināja savu ceļu?

MĪTA.–Tas uzreiz nenozīmē, ka es aizmirstu lietas.

KLIMANDO.–Velns parāvis! Tev taisnība. (*Pauze.*) Visļaunākais ir tas, ka tad, kad tu sev padarīsi galu, es nevarēšu apskaut tavus ceļgalus.

MĪTA.–Tu tos apskausi Sepīnai, tai, kas tirgo čurrosus⁷⁰.

KLIMANDO.–Un kurš man var garantēt, ka viņas ceļgali ir tikpat jauki kā tavējie?

MĪTA.–Mani ceļgali ir gan jauki, bet viņējiem arī nav ne vainas. Ik rītu viņa tos mazgā ar ūdeni un zālītēm.

KLIMANDO.–Tie gan nebūs tādi kā tavējie, man tā šķiet...Atļauj man tos vēlreiz apskaut. (MĪTA *nedaudz saceļ svārkus un KLIMANDO apskauj viņas ceļgals.*) Man patīk tavi ceļgali, jo tie ir maigi, un gludi, un lieli, un balti, – kā porcelāna šķīvis, tikai mīksts. Turklāt tie nav krunkaini kā manējie. Tūdaļ redzēsi, cik tie neglīti.

(KLIMANDO *sāk vilkt nost vienu zābaku.*)

MĪTA.–Kāpēc tu velc nost zābaku, lai man parādītu ceļgalu?

KLIMANDO.–Tas tādēļ, ka bikšu starai jābūt iekšā zābakā, lai nebūtu auksti.

(*Visbeidzot novelk zābaku un savelk bikses uz augšu, līdz redzams ceļgals.*)

KLIMANDO.–Paskat, patausti, patausti, tūdaļ redzēsi.

MĪTA.–(*Patausta.*) Ak vai! Cik tie neglīti. Cik krunkaini.

KLIMANDO.–Un tas vēl, ņemot vērā, ka tos redzi šodien, kad esmu ēdis tunča eļļā samērcētu maizes gabalu. Citu dienu, tad tik tu redzētu.

MĪTA.–Turklāt tev tie ir ļoti netīri.

KLIMANDO.–Tas no nemazgāšanas.

MĪTA.–Ā!

(*APALS, visticamāk, lai iekārtotos ērtāk, izkustas no vietas.*)

KLIMANDO.–Apal, kad tu reiz beigsi gulēt?

APALS.–Mmm.

MĪTA.–Liec taču viņam mieru, tu jau zini, ka viņam dienā jānoguļ vismaz astoņpadsmit stundas.

KLIMANDO.–Kādā jaukā dienā viņš nomirs no tik lielas gulēšanas.

MĪTA.–Viņam viss vienalga. Pats labākais būs tie sapņi, ko viņš redz.

KLIMANDO.–Droši vien viņš sapņo, ka ir aizmidzis.

MĪTA.–Cik gan labi viņam ir.

KLIMANDO.–Brīnišķīgi. Un, tā kā nomoda laikā nekad ne par ko nesatraucas, viņam nevarētu būt vēl labāka dzīve. Daudz sliktāk klājas mums, jo allaž jāmūk no kārtībsargiem un durvju sargiem, un no ļaudīm, kam ir banknotes. Un pats ļaunākais, ka mums nav naudas, lai samaksātu par trīsriteni. (*Pauze.*) Mūs ieliks cietumā.

⁷⁰Čurross (*Churros*) – konditorejas izstrādājums, eļļā vārītas mīklas nūjiņa.

MĪTA.–Cietumā mums klāsies ļoti slikti. Runā, ka tur gultās esot blaktis, un pats ļaunākais, ka ļoti bieži esot badastreiki, un, ja nepiesargies, tu mirsti.

KLIMANDO.–Par to tev nav jāraizējas. Trīsritenis nepieder tev...un turklāt tu drīz sev padarīsi galu.

MĪTA.–Man jau bija piemirsies.

KLIMANDO.–Redzi, kā tu visu aizmirsti?

MĪTA.–Man aizmirsies tikai tas, ka man jāpadara sev gals.

KLIMANDO.–Un viss pārējais tāpat. Lieta tāda, ka visu citu tu arī aizmirsti.

MĪTA.–To par pašnāvību es apzinos, bet pārējo gan ne.

KLIMANDO.–Nedomā, ka tie ir nieki. Ar to viss tikai sākas. Piemēram, man reiz bija kāds draugs, kas svētdienās valkāja bikšturus, bet darbdienās – siksnu, līdz ar to svētdienās dzēra biežāk nekā pārējās dienās.

MĪTA.–Jā, saprotams. Bet ko man darīt, lai atcerētos, ka man sev jāpadara gals?

KLIMANDO.–Pieraksti to vai iesien lakatiņā mezglu.

MĪTA.–Tad es atcerēšos?

KLIMANDO.–Ko tādu tu nevarēsi aizmirst. Domā, ka tikai tad būsi laimīga, ja padarīsi sev galu.

MĪTA.–Tiešām?

KLIMANDO.–Protams. Tātad, tik uz priekšu, padari sev galu pēc iespējas ātrāk.

MĪTA.–Un tu? Tev nebūs žēl?

KLIMANDO.–(*Maigi.*) Man? Mīta, jā, ļoti, neizsakāmi. Es taču tevi tik ļoti mīlu. Tevi un tavus ceļgalus, kas ir balti, gludi un lieli.

MĪTA.–Es arī tevi mīlu, lai gan tu drīzāk esi neglīts.

KLIMANDO.–Ja vēlies, Mīta, es tev ļaušu aizvest trīsriteni un garāžu.

MĪTA.–Patiesi?

(KLIMANDO *apmierināti pamāj.*)

MĪTA.–Kāda laime! (*Pauze.*) Un tu man ļausi stūrēt ar vienu roku?

KLIMANDO.–Ar vienu roku? (*Apdomājas.*) Labi. (*Domā.*) Un ko tu darīsi ar otru?

MĪTA.–Iebāzīšu degunā pirkstu.

KLIMANDO.–Kas par gudrinieci tu esi! Ko tik tu neizdomā.

MĪTA.–Ja vēlies, stūrēšu ar acīm ciet.

KLIMANDO.–Nē. Tu iekritīsi upē un zivis tevi dzīvu apēdīs.

MĪTA.–Cik baisi!

KLIMANDO.–Viss man tev priekšā jāsaka. Ja manis te nebūtu, viss saietu grīstē.

MĪTA.–Labi. Aizvedīšu trīsriteni uz garāžu. Ar acīm vaļā.

KLIMANDO.–Un esi tūdaļ atpakaļ. Garāža ir tur: tas ir divu minūšu jautājums.

MĪTA.–Neraizējies.

KLIMANDO.–Un netaisies kavēties, skatoties, kā cilvēki aiz kokiem čurā.

MĪTA.–Nē. Es to apzvēru. Tūlīt pat būšu atpakaļ.

KLIMANDO.–Uz redzēšanos!

(MĪTA uzkāpj uz trīsriteņa un aizbrauc. Dzirdami zvaniņi. KLIMANDO izskatās šaubu māks. Prāto, pastaigājoties gar upes krastu. Visbeidzot pievēršas APALAM un to pamodina.)

KLIMANDO.–Apal, tu šodien jau esi nogulējis savas astoņpadsmit stundas.

APALS.–Mmmm.

KLIMANDO.–Saņemies, vecīt, mosties.

APALS.–Mmmm.

KLIMANDO.–Kas par miegamicī tu esi! Saņemies taču, celies, mosties.

(APALS pamazām pieslejas stāvus.)

APALS.–Kas par lietu?

KLIMANDO.–Mums ir jāatrod nauda, lai samaksātu par trīsriteni.

APALS.–Kur gan?

KLIMANDO.–Tur jau tā lieta, ka nezinu, kur.

APALS.–Vai nav vienalga.

KLIMANDO.–Bet mūs iemetīs cietumā.

APALS.–To viņi var.

KLIMANDO.–Un mums atņems trīsriteni.

APALS.–To viņi var.

KLIMANDO.–Bet tu un es, ko mēs iesāksim?

APALS.–Es gulēšu.

KLIMANDO.–Ir kaut kas jāizdomā.

APALS.–Man ir jāguļ. Kad domāju, mani sāk mākt izsalkums un aukstums.

KLIMANDO.–Jā, tā ir domāšanas ēnas puse.

APALS.–Un turklāt lietas, par kurām cilvēki domā, ir ļoti garlaicīgas.

KLIMANDO.–Kāpēc tu nedomā par jokiem?

APALS.–Nezinu.

KLIMANDO.–Tas nu gan ir slikti. (*Pauze.*) Bet tu tiešām nezini, kā mēs varētu samaksāt par trīsriteni?

APALS.–Nē.

(*Uznāk MĪTA. APALS izmanto viņas ierašanos, lai liktos gulēt.*)

MĪTA.–(*Uzrunā KLIMANDO.*) Skaties. (*Norāda pa labi.*)

KLIMANDO.–Paskat, kāds tips. Ko viņš tur dara?

MĪTA.–Viņš man visu laiku seko. Noteikti viņam arī patīk mani ceļgali.

KLIMANDO.–Nē. Šim te nē. Viņš šaubīgi izskatās. Šaubīga izskata cilvēkiem tavi ceļgali nepatīk.

MĪTA.–Bet viņš man seko.

KLIMANDO.–Nebaidies. Viņš neuzdrošināsies ielaisties ar mums abiem. Jebkurā gadījumā, ja viņš mūs pārspēs, pasauksim Apalu, lai mums palīdz.

MĪTA.–Neredzi, ka Apals guļ?

KLIMANDO.–Mēs viņu pamodināsim.

MĪTA.–Labi, tā būs labāk.

KLIMANDO.–(*Lūkojoties pa labi.*) Viņš ir apstājies.

MĪTA. (*Norādot.*) Viņš mūs vēro.

KLIMANDO.–Vai viņš tev ko teica?

MĪTA.–Nē, tikai parādīja man naudas maku.

KLIMANDO.–Vai viņam bija daudz banknošu?

MĪTA.–Pilns maks.

KLIMANDO.–Tad kādēļ lai viņš tevi izsekotu? Kas par negausi! Jo tālāk, jo trakāk. Palūk, nepietiek, ka viņam ir pilns maks banknošu, viņš vēl grib tevi.

MĪTA.–Jā, viņš krietni pārspīlē.

KLIMANDO.–Bet gan viņa gaumi neslavēju, ņemot vērā, cik netīra tu šodien esi.

MĪTA.–Tas tiesa, esmu ļoti netīra.

KLIMANDO.–Turklāt tu viņam nevari patikt. Viņš nezina pašu labāko par tevi. Viņš nezina, ka tu proti staigāt, iekāpusi mucā, ne arī, ka zīmē ar kāju pirkstiem smiltīs, ne arī, ka taisi papīra putniņus. Tā kā viņš šīs lietas nezina, tu viņam nevari patikt.

MĪTA.–Jā, saprotams.

KLIMANDO.–Nu tad lai viņš iet, no kurienes nācis! (*Ilga pauze.*) Atceries, ka es tevi satīku, līmējot nost no sienām sludinājumus? Kad gan viņš ko tik jauku ar tevi piedzīvos? Es nesu tavu

maisū pusi ceļa līdz Zarpo lielveikalam un otru pusi ceļa tu nesi manējo. Un pēc tam mēs sadalījām naudu un nopirkām zemesriekstus. Ko vēl viņš sagribēs? Ja viņam ir tik daudz banknošu, viņš jau būs sapircies zemesriekstus līdz riebumam, un ar to jau būs pietiekami laimīgs.

MĪTA.–Ļaunākais, ka vīri, kam ir daudz banknošu, valkā ļoti neglītus uzvalkus un daudz skujas, tāpēc viņu sejas izskatās pēc zīda auduma gabala. Cik pretīgi! Un ļoti nepareizi elpo, kas ir vēl sliktāk. Un ļoti nogurst. Cik pretīgi! Ja man būtu daudz banknošu, es nēsātu tās pašas drēbes, kuras tagad, un ēstu daudz sardīņu maizīšu, un visas aukstās naktis gulētu siltumā, bet vasarā ietu gulēt pie upes.

KLIMANDO.–To tu saki tagad, bet, ja tev būtu daudz banknošu, tev interesētu vienīgi iegūt muļķīgas un neglītas mantas, kas nekam neder. Piemēram, Titāns, Malīna dēls, piecu mēnešu vecumā saķēra plaušu karsoni, bet sešu gadu vecumā nokrita pa trepēm.

MĪTA.–Nelaime nenāk viena.

KLIMANDO.–Ļaunākā nelaime ir nomirt no bada, un tā vienmēr nāk viena.

MĪTA.–Ā! Jā, tā gan.

KLIMANDO.–Tāpēc es gribu, lai tad, kad nomiršu, manu makšķerauklu iemet upē, lai to apēstu zivis, un lai flautas vecis tajā laikā spēlētu kādu skumju vai priecīgu skaņdarbu.

MĪTA.–(*Skatās pa labi.*) Klau, paskat, kā viņš mūs vēro.

KLIMANDO.–Jā, tas tiesa. Kas par rupekli.

MĪTA.–Vai tiešām viņš domā te visu nakti palikt?

KLIMANDO.–Šie cilvēki, kam ir banknotes, ir ļoti apnicīgi. Šķiet, ka viņiem nav nekā cita, ko darīt. (*Pauze.*) Man gandrīz vai viņa kļūst žēl.

MĪTA.–Jā, nabadziņš.

KLIMANDO.–Nu ja, ka nabadziņš. Un viss tikai tāpēc, ka viņam gribas tevi nobučot. (*Cieši vēro MĪTU.*) Neesi slikta sieviete, ej pie viņa.

MĪTA.–(*Aizkustināta.*) Paskaties, cik bēdīgs viņš izskatās.

KLIMANDO.–Taisnība. Un tas viss tevis dēļ. Vai tev viņa nemaz nav žēl?

MĪTA.–Ir, ļoti. Bet viņš ir ļoti neglīts.

KLIMANDO.–Nu tad tu jutīsi vēl lielāku želumu.

MĪTA.–Jā, bet vairāk gan riebumu.

KLIMANDO.–Iedomājies, ka tas esmu es. Ja aizvērsi acis, nemaz nemanīsi atšķirību.

MĪTA.–Jā.

KLIMANDO.–Skaidra lieta.

MĪTA.–Bet viņam ir banknotes.

KLIMANDO.–Jā, tas tiesa, biju piemirsis.

MĪTA.–Tā kā viņam ir banknotes, viņam būs vienalga, vai bučot mani vai kādu citu. Ar banknotēm var nopirkt, ko vien sirds vēlas, kaut vai tūkstoš anšovu bundžiņu.

KLIMANDO.–Man kaut kas ienāca prātā. Kāpēc lai mēs viņam neatņemtu banknotes, kas viņam makā?

MĪTA.–Un ko mēs ar tik daudzām iesāksim?

KLIMANDO.–Varam paņemt no viņa tik, cik vajadzīgs, lai samaksātu par trīsriteni.

MĪTA.–Tik vien?

KLIMANDO.–Varam viņam atņemt vēl tik, lai nopirktu četras sviestmaizes: vienu Apalam, vienu vecim, vienu tev un vienu man.

MĪTA.–Un pārnēsājamo krāsniņu.⁷¹

KLIMANDO.–Un vēl...(Apjucis.) Neprasīsim neko vairāk, citādi kļūsim par bruņurupučiem.

MĪTA.–Tā ir prasīšanas ēnas puse.

KLIMANDO.–Kļau, bet kā mēs viņam atņemsim banknotes?

MĪTA.–Nezinu, tev kā vīrietim to vajadzētu labāk zināt.

KLIMANDO.–Varam viņam teikt: „Atvainojiet, kungs, kādā krāsā ir jūsu maks?”, un viņš mums teiks „zaļš”, un es viņam teikšu, ka sarkans, un viņš teiks „nē, nē, maks ir zaļš”, un es viņam teikšu „meli, tas ir sarkans”, un viņš teiks, ka zaļš, un es teikšu, ka sarkans, un viņš – ka zaļš, un es – ka sarkans. Līdz viņš izvilks maku, lai man to pierādītu. Un tad mēs viņam maku izrausim no rokām un aizmuksim. Tā kā viņš ir vīrs, kam papildnam banknošu, viņš nepratīs skriet, vai arī skries kā tāds lempis un nekad mūs nepanāks.

MĪTA.–Bet ja nu viņa maks ir sarkans?

KLIMANDO.–Jā, tas būtu slikti.

MĪTA.–Par visu jāpadomā.

KLIMANDO.–Varbūt labāk apspriedīsimies ar Apalu.

MĪTA.–Jā, tā būs labāk.

KLIMANDO.–Apal, Apal, Apal. (*Krata Apalu.*) Tu jau esi nogulējis astoņpadsmit stundas.

⁷¹*Brasero* – ogļu panna/ogļu krāsniņa, parasti apaļas formas un uz statīva. Dažviet spāniski runājošajā pasaules daļā šo vārdu lieto, apzīmējot pārnēsājamu krāsniņu/uguns vietu ēdiena pagatavošanai. Tulkojumā izvēlēta šī pēdējā vārda nozīme, jo tā lasītājam varētu būt vieglāk saprotama, kā arī precīzāk atspoguļo Mītas vēlmi pēc šīs krāsniņas kā pēc vietas, kur klaidoņiem sasildīties un pagatavot ēdienu.

APALS.–Mmm.

KLIMANDO.–Saņemies, vecīt, mosties.

(APALS lēnām pieslejas sēdus.)

APALS.–Kas ir?

KLIMANDO.–(Norādot.) Redzi to šaubīgo tipu?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Viņam ir daudz banknošu.

APALS.–Nu jā.

KLIMANDO.–Mums tās viņam jāatņem, lai varētu samaksāt par trīsriteni.

APALS.–Mmm.

KLIMANDO.–Viņš tur ir, jo viņam patīk Mīta.

APALS.–Mmm.

KLIMANDO.–Kā mēs viņam banknotes atņemsim?

APALS.–Nezinu.

KLIMANDO.–Tev nekas nenāk prātā? Papūlies nedaudz, tā, it kā meklētu, kur pagulēt.

APALS.–(Pauze.) Nogalinot viņu.

KLIMANDO.–Nogalinot viņu?

MĪTA.–Tas ir daudz prasīts.

KLIMANDO.–(Aci pret aci ar MĪTU.) Nesaki, ka tev bail. Vai arī pēkšņi izrādīsies, ka esi māņticīga vai ka tev bail no miroņiem. Vakar tu pati gribēji padarīt sev galu.

MĪTA.–Tas ir citādi.

KLIMANDO.–Nedomā, ka ir liela starpība. Galu galā, nāve paliek nāve.

MĪTA.–Bet viena no tām būtu mana.

KLIMANDO.–Jo ļaunāk. Cik labi es atceros dienu, kad nokritu pa trepēm.

MĪTA.–Apals atkal liekas gulēt.

KLIMANDO.–Apal, tātad kā mēs viņu nogalināsim?

APALS.–Ļoti vienkārši.

MĪTA.–Protams, kā citādi, vienkāršāk vairs nevar būt, jo mēs esam trīs.

KLIMANDO.–Tomēr doma par viņa nogalināšanu man nepatīk. Tas ir ļoti garš ceļš, kā viņu apzagt.

MĪTA.–Tas ir vienīgais ceļš, lai neviens neuzzinātu. Ja mēs viņu nenogalināsim, viņš uzreiz aizies pie tiesneša un liks, lai mūs ietupina cietumā, un, tā kā mājās viņam noteikti ir vēl vairāk

banknošu, viņš varēs darīt, ko vien tīk.

KLIMANDO.–Cik slikta ideja.

MĪTA.–Turklāt viņam noteikti šā vai tā gribas padarīt sev galu.

KLIMANDO.–Man nebija ienācis prātā.

MĪTA.–Mēs viņam ietaupīsim laiku.

KLIMANDO.–(APALAM.) Jā, Apal...neguli taču.

APALS.–Klausos.

KLIMANDO.–Tātad jā, mēs viņu nogalināsim.

APALS.–Labi.

KLIMANDO.–Bet kā?

APALS.–(*Norāda uz akmens sienu.*) Tur, no otras puses.

KLIMANDO.–Uzlēksim viņam virsū?

APALS.–Jā, un lai Mīta paliek tepat un viņu pievilina.

(*KLIMANDO un APALS pamazām aiziet no skatuves.*)

MĪTA.–Man bail.

KLIMANDO.–Neesi muļķe, domā par trīsriteni un par anšovu maizītēm, un par to, ka viņš grib padarīt sev galu. Nekusties, nekusties (*atkāpjas līdz ietves malai, dungojot*). Nekusties. Saki „siers”. Nekusties.

(*Gara pauze, kurā MĪTA uz skatuves ir viena. MĪTA koķeti paceļ drānas, kas sedz viņas ceļgalu. Pēc tam ar niknumu tās palaiž vaļā. Lēnām uznāk banknošu vīrs. Vēl pirms viņš ir pietuvojies MĪTAI, gaisma sāk pakāpeniski izdzist, līdz iestājas pilnīga tumsa.*)

PRIEKŠKARS.

OTRAIS CĒLIENS

Nākamās dienas rīts.

Sols ir notraipīts ar asinīm. No sola līdz upei ved asiņu tērcīte.

APALS *gul.*

Pāris mirkļus pēc priekškara pacelšanas uznāk FLAUTAS VECIS.

FLAUTAS VECIS.–Klau, Apal, redzēji šo? (*Norāda uz asins traipiem.*) Kas par traipiem!

(*FLAUTAS VECIS tos apstaigā un apošņā.*) Šeit ticis nokauts kāds dzīvnieks, tev tā nešķiet?

(*Pauze.*) Tas nevar būt bijis nekas cits kā zilonis...Cik daudz asiņu! Apal, kad tu beigsi gulēt?

APALS.– (*Nepieceļoties.*) Kas ir.

FLAUTAS VECIS.–Paskat, cik milzīgi daudz asiņu.

APALS.–Netraucē mani.

FLAUTAS VECIS.–Bet nu tomēr. Tu nemaz nemani, ka te ir daudz asiņu?

APALS.–Jā, es jau redzu.

FLAUTAS VECIS.–Kaut kas būs jādara.

APALS.–Liec mani mierā, man ļoti nāk miegs.

FLAUTAS VECIS.–Tu esi nepārspējams. Labi, es aizeju, negribu neko zināt. Asinis man uzden slāpes, un ūdens tagad ir ļoti auksts, bet vīns – ļoti dārgs. Visu gaišu, Apal.

APALS.–Mmmm.

(*FLAUTAS VECIS aiziet. APALS apskrien pāris lokus, cenšoties neiekāpt asinīs. Tad pasit sev pa muguru un no jauna atlaižas gulēt. Klusums.*

Dzirdama trīsriteņa zvaniņu šķindēšana. Pēc tam uz trīsriteņa ierodas MĪTA un KLIMANDO.)

KLIMANDO.–(*Ļoti apmierināti kliedz.*) Apal, Apal, es samaksāju par trīsriteni.

APALS.–Vai tad man gulēt neļausiet?

MĪTA.–Skaidrs, ļauj taču viņam gulēt, viņš vakar daudz strādāja.

KLIMANDO.–Tas tiesa.

MĪTA.–Kurš katrs domā, ka nogalināšana ir nieka lieta.

KLIMANDO.–Pēc manām domām, viņš varēja likties gulēt citā vietā.

MĪTA.–Nē, jo asinis nes laimi.

KLIMANDO.–Nē, laimi nes sāls.

MĪTA.–Nē, nē, es ļoti labi atceros: asins uz zemes nes cālēnam veiksmes.

KLIMANDO.–Bet Apals nav nekāds cālēns.

MĪTA.–Tas ir tāds teiciens.

KLIMANDO.–Ā!

MĪTA.–Mēs viņam aizmirsām iedot sviestmaizi.

KLIMANDO.–Tas tiesa.

MĪTA.–Pasauc viņu.

KLIMANDO.–Apal, Apal.

APALS.–Kas atkal?

KLIMANDO.–Mēs tev nopirkām sviestmaizi.

APALS.–Paldies.

(APALS *ēd.*)

KLIMANDO.–Garšīga?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Mēs par to samaksājām pusi banknotes.

APALS.–Tas ir labi.

KLIMANDO.–Mums palika vēl desmit banknotes.

APALS.–Jā.

MĪTA.–Un mēs samaksājām par trīsriteni.

KLIMANDO.–Tagad dzīvosim mierīgi.

APALS.–Var jau būt.

(*Uznāk FLAUTAS VECIS.*)

FLAUTAS VECIS.–Tur ir daudz kārtībsargu (*norāda pa labi.*)

KLIMANDO.–Kādēļ gan?

VECIS.–Nezinu.

KLIMANDO.–Būs kāda parāde.

VECIS.–Nē, jo parādēs ir tanki.

KLIMANDO.–Bet var būt arī parāde bez tankiem.

VECIS.–Nevar gan. Tanki ir vajadzīgi, lai nolīdzinātu ceļu.

KLIMANDO.–Nē, ceļa nolīdzināšanai parādēs ir karogi.

VECIS.–Nav tiesa. Karogi ir tāpēc, lai neredzētu garos kareivjus.

KLIMANDO.–Garie kareivji velk īsus formas tērpus, lai maskētos.

VECIS.–Atkal meli. Īsie tērpi ir tiem kareivjiem, kuriem uz kājām nav spalvu.

KLIMANDO.–Aplam. Aplam. Kareivji, kuriem uz kājām nav spalvu, nav kareivji. Tās ir

kareives. Un tā kā kareives neeksistē, tas, ko jūs man teicāt, ir aplam.

VECIS.–Tu mani atkal apšmauci.

KLIMANDO.–Ja vēlaties, sāksim no jauna.

VECIS.–Nē, jo tu prāto labāk, un ar prātu vienmēr uzvar.

KLIMANDO.–Jūs vienmēr tā sakāt, taču patiesībā jums no manis bail. Viss pārējais ir atrunas.

VECIS.–Tās nav atrunas, tās ir patiesības. Tu mani vienmēr apšmauc.

KLIMANDO.–Nē, nē, nē un vēlreiz nē. Turklāt jūs atcerēsieties, ka Ķemmes ielā bija strūklaka.

Tātad, vienu dienu šī strūklaka pārplūda, jo tajā iegāzās salmu vezums.

VECIS.–Tu to saki, lai atstātu uz mani iespaidu. Bet īstenībā pats labi zini, ka mani apšmauc.

KLIMANDO.–Ja vēlaties, es jums sniegšu priekšrocību.

VECIS.–Kādu priekšrocību?

KLIMANDO.–Tātad...tātad...tātad...*(Klusums.)* Tātad...nezinu.

VECIS.–Ak tad tā skaitās tava priekšrocība? Redzi, kā tev uzreiz dūša papēžos? Tu maz saproti, kā man esi uzēdies? Redzi? Redzi? *(KLIMANDO nokaunējas.)* Nenokar galvu. Nenokar. *(Ļoti apmierināti.)* Tātad tu atzīsti, ka mani apšmauc un ka pret mani izturies briesmīgi slikti? Saki, tu to atzīsti?

KLIMANDO.–*(Ļoti pazemīgi.)* Jā, es to atzīstu.

VECIS.–Es jau to zināju.

KLIMANDO.–*(Atgūstas.)* Bet es jums apsolīju kādu priekšrocību...jau zinu, kādu priekšrocību jums sniegšu...Katrā vārdā, ko teikšu, izlaidīšu divus burtus.

VECIS.–Divus burtus?

(VECIS brītiņu padomā.)

VECIS.–*(Sajūsmināts.)* Divus burtus, tu saki? Un vārdā „un”? Un vārdā „uz”? Un vārdā „ssss”? Un vārdā „tttt”? Un vārdā „vai”? Un vārdā „ddd”? Un vārdā „ggg”? Un vārdā „e”? Un vārdā „lll”? Un, kas ir vēl ļaunāk, vārdā „...”? *(Neizdveš nevienu skaņu.)*

KLIMANDO.–Kādā vārdā?

VECIS. Vārdā... *(Ar žestu attēlo runāšanu, bet neizdveš nevienu skaņu.)*

KLIMANDO.–Kādā vārdā?

MĪTA.–Nedzirdi, ka tā ir domuzīme?⁷²

KLIMANDO.–Ā!

⁷²Netulkojams izteikums: MITA.–¿No oyes que es la hache? Hache – burts *h*, kuru spāņu valodā neizrunā. Tulkojumā aizstāts ar „domuzīme” – rekonstruēta zīmes vērtība.

VECIS.–Ko tu man par to teiksi? Ko teiksi? Gribēji atkal mani apšmaukt. Ko tu domāji, ka es esmu pirmo reizi ar flautu uz jumta, vai ka man nav šņoru zābakos, ko? Atbildi.

KLIMANDO.–Jūs vienkārši esat vecāks, un, tā kā mirstiet ātrāk, tad strīdaties daudz enerģiskāk. Šādi jūs mani varat uzveikt. Un pats galvenais, ka jums ir daudz vairāk pieredzes nekā man.

MĪTA.–Jūs ļoti slikti strīdaties. Tā, it kā jūs būtu militārpersonas bez dienesta pakāpes.

KLIMANDO.–Tu te nejaucies iekšā.

VECIS.–Jā, nejaucies gan. Jo vienīgais, ko jūs, sievietes, protat darīt, ir taisīt šujmašīnas.

(Runā arvien ātrāk, kļedzošā balsī.)

KLIMANDO.–Un dakšiņas.

VECIS.–Jā, un dakšiņas, tas ir vienīgais, ko protat taisīt.

KLIMANDO.–Un atslēgas.

VECIS.–Jā, un atslēgas, tas ir vienīgais, ko protat taisīt.

KLIMANDO.–Un dēlus, kas izskatās pēc zirgiem.

VECIS.–Jā, un dēlus, kas izskatās pēc zirgiem, tas ir vienīgais, ko protat taisīt.

KLIMANDO.–Un pelnutraukus.

VECIS.–Un pelnutraukus, jā gan, tas ir vienīgais.

KLIMANDO.–Un karus.

VECIS.–Jā, un karus.

KLIMANDO.–Un segas.

VECIS.–Jā, un segas.

KLIMANDO.–Un kāzas.

VECIS.–Jā, un kāzas.

KLIMANDO.–Un kaklasaites.

VECIS.–Jā, un kaklasaites.

KLIMANDO.–Un Imperatorus.

VECIS.–Jā, un Imperatorus.

KLIMANDO.–Un tualetes podus.

VECIS.–Jā, un tualetes podus.

KLIMANDO.–Un banknotes.

VECIS.–Un banknotes.

KLIMANDO.–Un banknotes.

VECIS.–Un banknotes.

KLIMANDO.–Un banknotes.

VECIS.–Un banknotes.

KLIMANDO.–Un banknotes.

VECIS.–Un banknotes.

KLIMANDO.–Un banknotes.

(Turpina atkārtot „un banknotes” līdz, no piepūles pārguruši, nokrīt uz zemes.)

MĪTA.–Nu protams, šādi jūs jau gandrīz var noturēt par īstiem strīdniekiem.

VECIS.–*(Stostoties.)* Vi...ņa...mūs...īr...pie...vei...ku...si.

MĪTA.–Saņemieties, vīrieši, beidziet nīkuļot.

VECIS.–*(Vēl aizvien guļot uz zemes.)* Ne...va...ram.

MĪTA.–Ja gribat, es jums iedošu pa bučai.

(MĪTA pietuvina savas lūpas VEČA lūpām. VECIS un KLIMANDO ar pūlēm stiepj savas ļodzīgās galvas viņas virzienā. Bet MĪTA atraujas. Viņi bezcerīgi nokrīt. Spēle atkārtojas vairākas reizes.)

VECIS.–Pa...žē...lo...mūs...Mī...ta.

MĪTA.–*(Apsēžas uz sola.)* Viens, divi, trīs: kas nepiecelsies, nebūs brīvs.

(KLIMANDO un FLAUTAS VECIS ar lielām pūlēm pieceļas.)

KLIMANDO.–*(Lūdzošā balsī.)* Mīta, kāpēc tu pret mums tik slikti izturies? Ko mēs tev esam nodarījuši? Mīta, es tevi ļoti mīlu.

MĪTA.–Es tevi tāpat.

VECIS.–Un es arī tevi mīlu.

MĪTA.–Un es jūs tāpat.

KLIMANDO.–Un Apals arī tevi mīl.

VECIS.–Un kārtībsargi tāpat.

MĪTA.–Jā, un es arī mīlu Apalu un kārtībsargus.

KLIMANDO.–Kārtībsargus?

MĪTA.–Jā, kārtībsargus.

KLIMANDO.–Bet ko kārtībsargi dara?

MĪTA.–Soļo.

KLIMANDO.–*(FLAUTAS VECIM)* Klau, aizejiet un paskatieties, ko dara kārtībsargi.

VECIS.–Un kas man par to būs?

KIMANDO.–Nekas.

VECIS.–Nu labi. Uz redzēšanos.

(Iziet.)

MĪTA.–Vai tad šodien neiesi uz parku pavizināt bērnus?

KLIMANDO.–Nē, šodien ir brīvdiena.

MĪTA.–Tā tev nekad nebūs banknošu.

KLIMANDO.–Bet man būs daudz saules un daudz smilšu, lai taisītu kaudzītes, un daudz koku lapu.

MĪTA.–Bet tu nevarēsi nopirkt puķupuodu.

KLIMANDO.–Bet man labāk patīk cukurgraudiņi. Tik maziņi, tik balti un cieti!

(Skriešus ierodas VECIS.)

VECIS.–*(Runā lielā steigā.)* Kārtībsargi nāk pēc jums.

KLIMANDO.–Pēc mums?

VECIS.–*(Norādot uz KLIMANDO.)* Viņi meklē tevi un Apalu. Viņi teica, ka jums te būs jāpaliek mierā, līdz atnāks priekšnieks.

KLIMANDO.–Kāpēc?

MĪTA.–Tas viss tāpēc, ka tu nekad kārtībsargiem nepievērs uzmanību.

KLIMANDO.–Jā, jo nekad viņus nesaprotu.

MĪTA.–Nu tad papūlies. Es arī viņus nesaprotu. Un tāpēc, kad redzu kādu no viņiem ejam pa ielu, es nogriežos citā ielā. Piemēram, vakar, vācot no zemes papīrus, es piepeši ieraudzīju ābolu, un, divreiz nedomājot, to apēdu. Bet tu! Pasaulīt mīļā! Kad tu redzi kārtībsargu, tu paliec tik mierīgs, it kā viņš būtu tavs radnieks.

KLIMANDO.–Tas man ieraduma dēļ.

MĪTA.–Lai paliek ieradums. Nedomā, ka tas ir attaisnojums.

VECIS.–Protams, ka ne.

KLIMANDO.–Bet es uzvedos labi.

VECIS.–*(Bubinot.)* Jā, kā tad, labi. *(Normālā balsī.)* Es par to varu galvot. Un ko tu teiksi par to, ka mani apšmauc?

KLIMANDO.–Tā ir taisnība. Bet es to nedaru, lai jūs nokaitinātu. Lai jūs nokaitinātu, es jums varētu, piemēram, uzliet virsū ūdeni, kad guļat.

VECIS.–Jā, jā, to es atzīstu, būtu gan tas sliktāk.

MĪTA.–Bet tomēr, ko sliktu tu esi darījis? Mēģini atcerēties.

KLIMANDO.–(*Skaitot uz pirkstiem.*) To par kārtībsargiem, to par veča apšmaukšanu, to par...(*Klusums.*) Vairāk neatceros.

MĪTA.–Papūlies taču.

KLIMANDO.–Ā! Zinu. Vienu dienu...(*Apklust.*)

(*Klusums.*)

MĪTA.–Ko tad?

VECIS.–Runā.

MĪTA.–Turpini, Klimando, turpini.

VECIS.–Runā.

(*Gaidpilns klusums.*)

VECIS.–Turpini! Saki, saki!

MĪTA.–Saņemies, Klimando.

KLIMANDO.–Tātad, vienu dienu (*VECIS un MĪTA ar galvas mājieniem seko viņa vārdiem.*)...Nevaru, man pārāk žēl.

MĪTA.–Aiziet, nevajag žēloties.

VECIS.–Tagad pēkšņi tev būs žēl.. Žēl, tev? Tieši tev.

MĪTA.–Nu jā, viņam varētu būt žēl.

VECIS.–Netici tam. Viņam nav iemesla. Vai varbūt viņam garšo putnu barība?⁷³ Nē, nē. Tad kā gan viņam varētu būt žēl.

MĪTA.–Bet kurš gan zina, varbūt viņš raksta ar abām rokām?

VECIS.–Neviens. Pilnīgi neviens to nevar zināt. Pat viņa paša zābaks to nezinās. To uzzināt būtu pārāk daudz no mums prasīts.

MĪTA.–Jūs vienkārši nemīlat Klimando.

VECIS.–Jā, ļoti mīlu.

MĪTA.–Tātad, pie kā mēs paliekam? Vai jums ir vai nav žēl Klimando?

VECIS.–Jā, ļoti žēl.

MĪTA.–(*KLIMANDO.*) Klimando, mums tevis ļoti žēl.

KLIMANDO.–(*Raudulīgi.*) Man pašam vairāk nekā jums.

VECIS.–Kāpēc?

KLIMANDO.–Man aizmirsies.

⁷³Alpiste (*Phalaris canariensis*) – Kanāriju spulgzāle, Latvijā ļoti reti sastopams augs. Šī auga sēklas pasaulē plaši tiek izmantotas putnu barībā. Šī iemesla dēļ *alpiste* ēšanai ir nedaudz nievājoša pieskaņa, lai arī sēklas ir uzturvielām bagātas un veselīgas.

VECIS.–Tu gribi teikt, ka tev aizmirsies?

KLIMANDO.–Jā, man aizmirsies, vai arī jūs domājat, ka, man nevar aizmirsties lietas, par kurām man žēl?

VECIS.–Protams.

MĪTA.–Bet mēs gribējām zināt, kāpēc kārtībsargi jūs meklē.

KLIMANDO.–Kādus mūs?

VECIS.–Apalu un tevi.

KLIMANDO.–Apalu un mani?

VECIS.–Jā.

MĪTA.–Jā.

KLIMANDO.–(*Kliedzot.*) Apal! Apal!

APALS.–Mmmm.

KLIMANDO.–Apal, mosties, tu jau esi nogulējis savas astoņpadsmit stundas.

APALS.–Kas atkal?

KLIMANDO.–Kārtībsargi mūs meklē.

APALS.–Kāpēc?

KLIMANDO.–Nezinu. Vai tu zini?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Kāpēc?

APALS.–Jo mēs nogalinājām banknošu vīru.

KLIMANDO.–Jo mēs nogalinājām banknošu vīru? Jo mēs nogalinājām banknošu vīru?

MĪTA.–Skaidra lieta.

KLIMANDO.–Bet, Apal, kopš tā brīža mēs neesam gulējuši siltā vietā.

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Turklāt mēs viņu nenogalinājām aiz ļauna prāta.

VECIS.–Un kur tas ir rakstīts?

MĪTA.–Skaidra lieta, tam ir jābūt uzrakstītam.

VECIS.–Un ar apgabala augstākā priekšnieka parakstu.

KLIMANDO.–To es neesmu prasījis.

MĪTA.–Viņam nav bijis laika.

VECIS.–Un ko gan jūs domājat, ka tagad tiksiet cauri sveikā?

KLIMANDO.–Bet ja vēl viņš pats gribēja sev padarīt galu.

VECIS.–Rakstisks apliecinājums.

MĪTA.–Noteikti tev vajadzēs rakstisku apliecinājumu arī par to.

KLIMANDO.–Teikšu, ka to esmu atstājis mājās.

VECIS.–Nedomā, ka viņi ir muļķi.

MĪTA.–Jā, kā tad, muļķi. Viņi neļaus sevi turēt par muļķiem. Runā, ka viņi mākot braukt ar mašīnām, kas brauc ātrāk nekā divi zirgi aulēkšos pilnā ātrumā.

APALS.–Mēs viņu nogalinājām.

KLIMANDO.–Bet tā bija pirmā reize.

MĪTA.–Cik reizu būtu jānogalina, lai būtu slikti?

VECIS.–Ar vienu reizi pietiek.

MĪTA.–Un ar divām?

VECIS.–Arī.

MĪTA.–Un trim?

VECIS.–Tik tālu neesmu aizdomājies. Nakts vidū varētu atcerēties tikai līdz divi.

KLIMANDO.–(APALAM.) Apal, mēs esam labi, mēs negribam iet karot.

APALS.–Iespējams.

KLIMANDO.–Un nebradājam dārzus.

APALS.–Ak jel.

KLIMANDO.–Un neatņemam bērniem sviestmaizes.

APALS.–Ar to nepietiek.

KLIMANDO.–Un tad, kad man bija slikti ar vēderu, tu negulēji, lai varētu par mani rūpēties.

APALS.–Vienalga.

KLIMANDO.–Un ko mēs varam iesākt, Apal?

APALS.–Gulēt.

(APALS *apguļas. Gara pauze.*)

KLIMANDO.–Neguli taču, viņi nāk pēc mums.

APALS.–Gan jau mani pamodinās.

KLIMANDO.–(VECIM.) Ko kārtībsargi teica?

VIEJO.–Es jau tev stāstīju.

KLIMANDO.–Jā, bet man aizmirsies.

MĪTA.–(Bubinot.) Un tad vēl es esot tā, kas visu aizmirst.

KLIMANDO.–Tas man būs pielipis no tevis.

MĪTA.–Tad iesien lakatiņā mezglu.

KLIMANDO.–Tad man nepielips?

MĪTA.–Neatceros, vai tad nepielīp vai arī atceras kādu lietu.

KLIMANDO.–Man neko par to nav mācījuši.

MĪTA.–Jo vienīgais, ko tu esi iemācījies, ir vadīt trīsriteni.

KLIMANDO.–Tas ir amats. Un visi vienmēr saka, ka pats labākais ir prast kādu amatu.

MĪTA.–Labāk būtu, ja piederētu daudz banknošu.

KLIMANDO.–Vēl labāk ir prast lidināties no zara uz zaru un nekad nenokrist.

MĪTA.–Daudz labāk ir, ja pieder tūkstoš lidmašīnu.

KLIMANDO.–Labāk ir prast peldēt zem ūdens un neiznirt četrdesmit piecas stundas.

MĪTA.–Daudz labāk ir, ja pieder tūkstoš zemūdeņu.

KLIMANDO.–Labāk ir visu dienu dziedāt koka galotnē.

MĪTA.–Daudz labāk ir, ja pieder tūkstoš disku.

KLIMANDO.–Tu to visu saki, jo tev nepatīk, ka esmu apguvis trīsriteņa vadītāja amatu.

VECIS.–(*Maigi.*) Trīsriteņa vadītājs! Cik jauki! Tas ir vēl jaukāk nekā spēlēt flautu.

MĪTA.–Trīsritenis ir vispusīgāks nekā flauta, jo nodarbina arī kājas.

VECIS.–Kad man būs banknotes, es sev nopirkšu trīsriteni un vizināšu visus parka bērnus, un glāstīšu tiem galvas.

KLIMANDO.–Un atņemsiet viņiem sviestmaizes, es jau to paredzu.

VECIS.–Atkal tu meklē kašķi ar mani. Vai redzi?

MĪTA.–Skaidrs, Klimando, tu meklē kašķi ar viņu. Tūlīt pat lūdz piedošanu.

VECIS.–(*Ļoti apmierināts.*) Jā gan, jā gan, lai viņš man lūdz piedošanu.

MĪTA.–Uz priekšu, Klimando, lūdz viņam piedošanu.

KLIMANDO.–Piedod. (*Pēc tam ļoti klusi piebilst.*) un mēlē iekod.

VECIS.–Ko tu teici?

KLIMANDO.–Nu, piedod (*pēc īsa mirkļa piebilst*) un mēlē iekod.

VECIS.–Kā tu teici?

KLIMANDO.–Nu es saku tā: piedod (*Pauze.*) un mēlē iekod.

VECIS.–(*Plaši iepletis acis.*) Un mēlē iekod?

MĪTA.–Jā, viņš teica „un mēlē iekod.”

KLIMANDO.–Divi pret vienu, tā nav godīgi.

MĪTA.–Tas tiesa, mēs esam divi.

VECIS.–Bet viņš ir viens, beigu beigās ne nieka vairāk kā par vienu mazāk.

MĪTA.–Tas tiesa, viņš varēja būt par desmit mazāk.

VECIS.–Ja viņš būtu par desmit mazāk, es viņam iedotu vienu smilti.

MĪTA.–Un es – vienu zaru.

KLIMANDO.–Arī būt par vienu mazāk ir svarīgi. Piemēram vienu dienu Sato iemīlējās taurenītē kuru ielika savā kabatā un tā kā nezināja kā viņai atzīties uzkāpa uz krēsla un sāka dziedāt par to kā mīlestība garšo pēc persikiem līdz taurenīte saprata ka tā kā tuvojās sals pārplūdīs upe un labāk būtu lidot uz slimnieku nodaļu jo tā kā tur glabā kartupeļus tur ir skumja atmosfēra bet kartupeļiem kas nav pieraduši dzīvot skumjā atmosfērā bet gan tīrā saulē izlīda zili karogi ar zilajiem karogiem pilsētā uztaisīja sarkanās saulespuķes un ar sarkanajām saulespuķēm zaļas magones un ar zaļajām magonēm lakstīgalas (*runā drudžaini*) un ar lakstīgalām spuldzītes, un ar spuldzītēm zābakus un ar zābakiem spalvas, un ar spalvām uzraugus un ar uzraugiem otas, un ar otām...

VECIS.–(*Viņu pārtraucot.*) Jā, jā, labi, bet kārtībsargi ir tur, priekšā, un kuru katru brīdi nāks jūs aizvest uz cietumu. Tikai gaida priekšnieku.

KLIMANDO.–Priekšnieku?

VECIS.–Jā.

KLIMANDO.–Cik svarīgs es esmu!

VECIS.–Mazāk svarīgs kā es.

KLIMANDO.–Toties jums ir vairāk gadu.

MĪTA.–(*Norāda pa labi.*) Skat, viens jau mums tuvojas.

KLIMANDO.–Kurš ir priekšnieks?

VECIS.–Neviens.

KLIMANDO.–Nu tad, kāpēc gan viņš nāk.

VECIS.–Viņš mūs uzraudzīs, līdz ieradīsies priekšnieks.

KLIMANDO.–Man priekšnieki uzdzen drebuļus.

MĪTA.–Jā, bet viņi prot sastādīt dokumentus.

KLIMANDO.–Kāpēc?

MĪTA.–Jo sievas viņus mājās iekausta.

KLIMANDO.–Ak vai, cik nejaukas.

(*Uznāk KĀRTĪBSARGS.*)

KĀRTĪBSARGS.–Karakāčičo, Korokočočo, Či, Ču, Ča, Karakāči.

MĪTA.–(VECIM.) Ko viņš saka?

VECIS.–Kaut ko par Ča če či.

MĪTA.–Cik dīvaini.

VECIS.–Nav neviena, kas viņus varētu saprast.

(KĀRTĪBSARGS *saniknots vēršas pie MĪTAS un FLAUTAS VEČA.*)

KĀRTĪBSARGS.–Karakacičo, korokočočo, či, ču, ča, karakači.

(MĪTA un VECIS, nedaudz nobijušies, *nošķiras no saviem draugiem.*)

VECIS.–Viņš mūs grib iekautīt.

MĪTA.–To viņš noteikti var.

VECIS.–Viņš tomēr nav diez ko garš.

MĪTA.–Bet noteikti ļoti labi spļauj.

VECIS.–Ā!

(KĀRTĪBSARGS *sašutis no jauna vēršas pie viņiem, līdz panāk, ka viņi iziet no skatuves.*)

KĀRTĪBSARGS.–Karakacičo, korokočočo, či, ču, ča, karakači.

(*Pēc tam vēršas pie APALA, un pamodina viņu. Pēc tam maigā balsī norāj APALU un KLIMANDO.*)

KĀRTĪBSARGS.–Lama, lali, lala, lele, limolali, lelimala, lamalemo.

(KĀRTĪBSARGS *iziet un atgriežas ar zvilni, un atlaižas tajā. Izvelk grāmatu un lasa.*)

KLIMANDO.–(APALAM) Kas noticis?

APALS.–Mēs esam nogalinājuši.

KLIMANDO.–Ko tu darīsi?

APALS.–Gulēšu, līdz mani aizvedīs.

KLIMANDO.–Gulēt tagad? Un ja nu kārtībsargs tevi iekauta, kad vismazāk to gaidi?

APALS.–To jutīšu mazāk.

KLIMANDO.–Man šķiet, ka tev nevajadzētu gulēt. Kāda tam jēga?

APALS.–Lai nebūtu jārunā...lai nebūtu jādzird runāšana.

KLIMANDO.–Ak tad es runāju slikti? Gribi, lai tev noskaitu pantiņus, kurus man iemācīja, kad biju mazs? Tu nekad man nejautā, lai kaut ko pastāstu. Es nezinu, kas tev patīk. Saki, lai tev stāstu par kaut ko, kas tev patīk, Apal. Es māku ļoti labi runāt par vistām un par trepēm, un par eņģeļiem, un par sienāžiem, un par trīsriteņiem, un par gulbjiem un zivīm un ēdieniem...Saki, Apal, par ko tu gribi, lai tev stāstu?

APALS.–Par neko.

KLIMANDO.–Tas tāpēc, ka tu man esi uzēdies.

APALS.–Nē.

KLIMANDO.–Ā! Zinu gan, tas tāpēc, ka gribi, lai runā flautas vecis, kuram ir vairāk pieredzes un kurš prot spēlēt flautu.

APALS.–Nē.

KLIMANDO.–Tas tāpēc, ka esi noguris!

APALS.–Es to nemanu.

KLIMANDO.–Tev jāsaprot, ka tās ir divas dažādas lietas... Ā! Zinu gan, tu vienmēr guli, jo tev nāk miegs.

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Un kādēļ gan tu man ātrāk to neteici.

APALS.–Es to nezināju.

KLIMANDO.–(*Runā lēni, svinīgi.*) Un ja tu to agrāk nezināji, kā var būt, ka tu tagad to zini? Tas nav saprotams ir jāievēro kārtība vispirms jāizdomā kas jādara un pēc tam jāmēģina darīt to kas ir izdomāts ja nevar mēģināt tad ir jābeidz mēģināt un līdz ar to nav jādara bet ja var mēģināt tad jādara viss iespējamais kas jādara lai mēģinājumu novestu gandrīz līdz īstenošanai bet ja dara visu iespējamo lai novestu mēģinājumu gandrīz līdz īstenošanai bet nevar īstenot tad lieta tiek atcelta bet ja var tad tas ko vajadzētu darīt ir pievērst domas tam ko grib darīt bez atrunām nedomājot ne par mēģinājumiem ne par iespējām lai lieta varētu būt droša bet gadījumā ja domāšanu nemēģina tad tā izplēn galu galā es tev gribēju teikt ka ir jāievēro kārtība šāda kārtība vienmēr zināt ko esi teicis jo esi teicis ko esi izdomājis darīt un ko darīsi šāda ir mana taktika pret flautas veci tāpēc es viņu allaž uzveicu viņš saka ka tas tāpēc ka viņu apšmaucu. Es apšmaucu! Vai tiesa, ka ne?

(*APALS neatbild, viņš ir pa pusei aizmidzis.*)

KLIMANDO.– (*Kliedz.*) Apal, neguli.

APALS.–Labi.

KLIMANDO.–...šis ir mans sauklis „lieliski zināt ko mēs varējām darīt un ko neizdarījām” kaut kāda iemesla dēļ mēs esam domājošas būtnes tāpēc es nesaprotu kā tu varēji ātrāk neatcerēties to ko grasījies darīt tagad ne arī to ko darīji vakar un tas viss tikai kārtības trūkuma dēļ ir jāievēro kārtība taisns racionāls ceļš ir jānonāk pie vislabākās rīcības. (*Kliedzot*) apal!⁷⁴ neguli!

⁷⁴Orģinālajā tekstā šis vārds dots ar mazo sākumburtu: CLIMANDO.–[...] ¿Te das cuenta apal? ¿qué te pasa hombre? (2. cēl., 207. lpp.) Šajā lugas *Trīsritenis* izdevumā Arabals ieteicis jauninājumu – šajā ainā Klimando izteikumos nelietot interpunkcijas zīmes un lielos burtus.

APALS.–Pacentīšos.

KLIMANDO.– turpināšu par to pašu tu daudz labāk sapratīsi ar piemēru gāja viens kungs ar vīna krūku un viena veca sieva kas sēdēja pie cita kunga mājas durvīm viņam prasīja, kāpēc jūs nesat vīna krūku, ja jūs būtu varējis tirgū nopirkt četrus ziloņus uz ko kungs viņai atbildēja „neesmu nopircis četrus ziloņus jo tie vēl nav izgudroti” tu saproti apal? kas tev lēcies vecīt?

APALS.–Man nāk miegs.

KLIMANDO.–Ja tu guli, man kļūst garlaicīgi. Un, ja man ir garlaicīgi, man ir ļoti žēl.

APALS.–Nu tad es pacentīšos un negulēšu.

KLIMANDO.–(*Cienīgi.*) Manis dēļ gan to nedari.

APALS.–Labi.

(*APALS noliekas gulēt.*)

KLIMANDO.– Es tev to teicu tikai, lai redzētu, kā reagēsi.

APALS.– (*Pieceļas.*) Ā!

KLIMANDO.– Tev nešķiet, ka mums cietumā būs garlaicīgi?

APALS.–Neesmu par to domājis.

KLIMANDO.–Un ko mēs tur jutīsim?

APALS.–Jutīsim, ka mūs drīz nogalinās.

KLIMANDO.–Mūs drīz nogalinās?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Tas ir saistīts ar banknošu vīru, ja?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Mums ļaus lūgt piedošanu?

APALS.–Nezinu.

KLIMANDO.–Un mūs pilnīgi noteikti nogalinās?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Nu tad es aizeju.

(*KLIMANDO uzkāpj uz trīsriteņa, lai bēgtu.*)

KĀRTĪBSARGS.–(*Viņu norādot.*) Karakačičo, korokočočo, ča, če, či, karakači.

(*KLIMANDO nokāpj no trīsriteņa un no jauna apsēžas blakus APALAM.*)

KLIMANDO.–Tātad mūs patiešām nogalinās.

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Abus?

APALS.–Jā.

KLIMANDO.–Ar vienu nepietiek?

APALS.–Nē.

KLIMANDO.–Bet mēs nogalinājām tikai vienu.

APALS.–Jā.

(Pauze.)

KLIMANDO.–Nedomā vis, ka man patīk tas, ka mani tagad nogalinās.

APALS.–Tas ir vienalga.

KLIMANDO.–Ko vēl ne! Tieši tagad! Kad es to vismazāk gaidīju!

(Klusums.)

KLIMANDO.–Un ko tu par to visu domā?

APALS.–Par ko?

KLIMANDO.–Par to, ka mūs nogalinās.

APALS.–Neko daudz.

KLIMANDO.–Apal, man tevis žēl.

APALS.–Paldies.

KLIMANDO.–Nu labi, nedomā, ka man pašam sevis žēl, mani tikai kaitina, ka tas notiek tā tik pēkšņi. Man vairāk žēl tevis, Apal.

APALS.–Ak jel! Neuztraucies.

KLIMANDO.–Ko tu gribi, lai tavā labā izdaru?

APALS.–Ļauj man gulēt.

KLIMANDO.–Tev nebūs bail?

APALS.–Nē.

KLIMANDO.–Labi, uz redzēšanos. Atpūties kārtīgi!

(KLIMANDO apstaigā pāris riņķus ap KĀRTĪBSARGU, mēģinot izlasīt grāmatas nosaukumu.

APALS guļ. Četrpāpus uznāk MĪTA. Viņa noteikti baidās, ka viņu varētu pamanīt KĀRTĪBSARGS.)

MĪTA.–*(Klusi pievērš sev uzmanību.)* Csssst! Klimando.

KLIMANDO.–Mīta!

(MĪTA pietuvojas KLIMANDO.)

KLIMANDO.–Paslēpies labi, lai kārtībsargs tevi nepamana.

MĪTA.–Viņš lasa, mani neredzēs.

KLIMANDO.–Jā, bet viņš lasa ļoti ātri.

MĪTA.–Es lasu vēl ātrāk.

KLIMANDO.–Labi, bet turi acis vaļā.

MĪTA.–Ko viņi ar jums darīs?

(MĪTA *joprojām bailīgi pieplakusi pie zemes.*)

KLIMANDO.–Mūs aizvedīs uz cietumu, un pēc tam mūs nogalinās.

MĪTA.–(*Nobijusies.*) Jūs nogalinās?

KLIMANDO.–Atkal tu ar savu māņticību.

MĪTA.–Nē, Klimando. (*Pauze.*) Tev vajadzēs kaut ko izdomāt, lai izbēgtu no cietuma.

KLIMANDO.–Tas ir ļoti grūti.

MĪTA.–Cik garlaicīgi.

KLIMANDO.–(*Priecīgs par rasto risinājumu.*) Man ir ļoti garas kājas, varēšu aizmukt.

MĪTA.–Un ja nu viņi nezina, ka tavas kājas ir garas?

KLIMANDO.–Es viņiem to pateikšu.

MĪTA.–Un ja nu viņi tevi noķer?

KLIMANDO.–Tas tiesa. Būs labāk, ja viņiem stāstīšu stāstus.

MĪTA.–Jā, jā, tu zini ļoti jaukus stāstus.

KLIMANDO.–Tieši tā, ja mani noķers, es viņiem pastāstīšu kādu stāstu un viņus pārlicināšu.

MĪTA.–(*Aizrautīgi.*) Stāsti viņiem stāstu par ēzelīti, kas devās uz Teksasu, taisot ar savām ausīm V burtu, tas tev ļoti labi padodas.

KLIMANDO.–Nē, nē, to ne, jo viņi teiks, ka tas ir par politiku.

MĪTA.–(*Atceroties.*) Nu labi, stāsti viņiem to stāstu par zirgu, kurš iemīlējās teleskopā, jo viņam likās, ka tā ir aita.

KLIMANDO.–Tas arī viņiem nepatiks, viņi teiks, ka to nesaprot un tad gribēs mani sadedzināt dzīvu.

MĪTA.–Jā, tā diemžēl notiek, stāstot lietas, kuras cilvēki nesaprot.

(*Pauze.*)

KLIMANDO.–Kā tev šķiet, ko lai es viņiem stāstu?

MĪTA.–Stāsti viņiem, ka mīli mani.

KLIMANDO.–Ā! Tas der...cik jauki...Bet tad man vajag, lai tu būtu man līdzās, lai tad, kad teikšu „man patīk viņas baltie, gludie un lielie ceļgali”, es varētu pacelt tavus svārkus un viņiem tos parādīt. Un, kad es teikšu „man ļoti patīk viņas mazās, mīkstās, dzeltenīgās ūsiņas”, varētu tās

parādīt. Un, kad es teikšu, ka tavas acis ir zaļas un jaukas, tāpat kā trīsritenis, pirms tas kļuva neglīts, un tavi mati gaiši kā laba maize, man vajag, lai tu tur būtu un mēs viens otru redzētu, un viņi tevi redzētu... Un kad es teikšu (*pietuvojas MĪTAI*), ka tevi skūpstu...

KĀRTĪBSARGS.–(*Viņus pārtrauc.*) Karakačiči, piripipipi.

(KĀRTĪBSARGS *runājot nepaceļ acis no grāmatas.*)

KLIMANDO.–Ko viņš teica?

MĪTA.–Karakaciča, parapipipi.

KLIMANDO.–Nē, nē, viņš teica karakačiče, pripipe.

MĪTA.–Nerunā man pretī.

KLIMANDO.–Es nerunāju tev pretī. Ir pilnīgi skaidrs, ka viņš teica karakačiče, pripipe.

MĪTA.–Cik aizrautīgi tu runā pretī un strīdies.

KĀRTĪBSARGS.–Karakaciči, piripipipi.

(KLIMANDO *kautrīgi pietuvojas KĀRTĪBSARGAM.*)

KLIMANDO.–Vai jūs teicāt karakačiče pripipe vai karakačiča parapipipi?

(KĀRTĪBSARGS *četras reizes pēc kārtas noklakšķina mēli, un nepievērš ne mazāko uzmanību*

KLIMANDO.

KLIMANDO, *lai pielabinātos KĀRTĪBSARGAM, paņem no trīsriteņa kastes virkni lietu, kuras viņam pazemīgi parāda: uzgriežņu atslēgu, kartona kasti, divas stikla caurulītes, aplupušu naktspodīņu, kalendāra lapiņas, pudelīti. KĀRTĪBSARGS ar asu rokas kustību viņu atraida, ne uz mirkli nepārtraucot lasīt grāmatu.*)

KLIMANDO.–(MĪTAI.) Viņš noteikti ir sapratis, ka tu esi te. Paslēpies labi, it īpaši uzmanī svārku malu. Es maskēšanās nolūkos pastaigāšos apkārt.

(KLIMANDO *pastaigājas.*)

KLIMANDO.–Trīsriteņa vadītāja pienākumi (KLIMANDO *pie sevis dūngo pusbalsī kā skolas puika*)...ir...definīcija...stundas...attiecības ar neprecēto vīrieti.

KLIMANDO.–(*Vēršas pie MĪTAS.*) Es nevaru tā turpināt, jo viņš pamanīs, ka es to neprotu.

MĪTA.–Nu tad saki daudzreiz nekā jauna.

KLIMANDO.–(*Pastaigājoties.*) Nekā jauna, nekā jauna, nekā jauna.

(KLIMANDO *staigā no vienas puses uz otru, atkārtojot „nekā jauna”.*)

MĪTA.–(*Klusi uzrunā.*) Ei, Klimando, pamaini balss toni, citādi viņš pamanīs, ka visu laiku saki vienu un to pašu.

KLIMANDO.–(*Atkārtoti frāzi ikreiz citā tonī.*) Nekā jauna...

(KLIMANDO *vairākkārt atkārtu frāzi, mainot balsu tembru un izteiksmi.*)

KLIMANDO.–(MĪTAI.) Paklāu, es nogurstu.

MĪTA.–Nu tev nevajadzētu gan nogurt.

KLIMANDO.–Bet drīz vien jau es nomiršu.

MĪTA.–Un tev šķiet, ka tas tev dod tiesības uzvesties, kā ienāk prātā.

KLIMANDO.–Pats par sevi saprotams.

MĪTA.–Nekā nebija. Arī es miršu, un Apals, un vecis, bet tādēļ mēs nedarām, kas ienāk prātā.

KLIMANDO.–Nu gan jums labi.

MĪTA.–Vai arī tev šķiet, ka tev pienākas atlaides tikai tāpēc, ka zini savu mirstamo dienu?

KLIMANDO.–(Apjucis.) Neesmu pārliecināts.

MĪTA.–Viņi tev ir izdarījuši lielu pakalpojumu.

KLIMANDO.–Nebiju to pamanījis.

MĪTA.–Turklāt ne tev spēšs ne kā, pretēji tam, kā mirst gandrīz visi citi.

KLIMANDO.–Bet, lai mani nogalinātu, viņi man darīs pāri.

MĪTA.–Netici tam. Turklāt, tas tiesa, ka tev darīs pāri, bet, kad tev spēšs, tu jau būsi miris.

KLIMANDO.–Cik labi!

MĪTA.–Lieliski.

KLIMANDO.–Un pēc tam ko?

MĪTA.–Pēc tam nonāksi debesīs.

KLIMANDO.–(Ar maigumu.) Debesīs! Jā, tev taisnība, nonākšu debesīs kopā ar aitām un ar tramvajiem, un ar ēzelīšiem, kas taisa ar ausīm burtu V, un ar ļaudīm, kas vada trīsriteņus, un ar parka bērniem, un ar večiem, kas spēlē flautas un vijoles, un ar mūķenītēm, un ar koku lapām...

MĪTA.–(Viņu pārtraucot.) Es arī tur nonākšu.

KLIMANDO.–Jā, un Apals arī.

MĪTA.–Apals? Apals ne, viņš daudz ko zina.

KLIMANDO.–Jā, bet viņš to neizrāda, un ir labs, un visu dienu guļ, lai neviens nepamanītu, ka viņš tik daudz zina.

MĪTA.–Debesīs gan viņš negulēs. Tas gan būs kaut kas! Ņem vērā, ka viņš tur ieņems kāda cita vietu.

KLIMANDO.–Klāu, Mīta. Un kur mēs debesīs čurāsim?

MĪTA.–Debesīs neviens nečurā, es to ļoti labi zinu.

KLIMANDO.–Cik žēl.

MĪTA.–Tu pieradīsi.

KLIMANDO.–(*Aizrautīgi.*) Mīta, cik gudra tu esi, tu visu zini.

MĪTA.–Protams.

KLIMANDO.–Un ko es debesīs bez tevis darīšu?

MĪTA.–Neuztraucies, tev neklāsies nemaz tik slikti. Sliktāk būs man, jo es neredzēšu tavus skaistos zābakus.

KLIMANDO.–Ja vēlies, Mīta, varam apmainīties, lai tevi nogalina manā vietā.

MĪTA.–Un ko tu ceri? Ka kārtībsargi ir muļķi un nepamanīs?

KLIMANDO.–Tas ir pavisam vienkārši, tu uzvilksi manas drēbes, un, kad viņi teiks: „Klimando, mēs tevi nogalināsim” tu atbildēsi: „Priecīgs pakalpot.”

MĪTA.–Man būtu jāsaka: priecīga pakalpot.

KLIMANDO.–Nē, tad viņi pamanītu.

MĪTA.–Bet es nedrīkstu melot. Lai nokļūtu debesīs, melot nedrīkst.

KLIMANDO.–Nu gan mēs esam visu salaiduši grīstē.

MĪTA.–Tu saproti, ka man rūpīgi jāievēro visi sīkumi?

KLIMANDO.–Jā.

MĪTA.–Ja es nebūtu to pamanījusi, pēc īsa brīža jau būtu ellē.

KLIMANDO.–(*Pārbijies.*) Nesaki šo vārdu, ja to atkārtosu, man notiks liela nelaime.

MĪTA.–Nē, nē, tas nav šis vārds, īstais vārds ir doniņa. Vai arī jau biji aizmirsis?

KLIMANDO.–Tev taisnība.

MĪTA.–Atceries, ka es mēneša beigās to saku vairākas reizes, lai kompensētu to, ka tu to nedrīksti teikt.

KLIMANDO.–Klau, un tu jau šomēnes to esi teikusi?

MĪTA.–Nē.

KLIMANDO.–Nu šobrīd tu jau to saki.

MĪTA.–Doniņa, doniņa, doniņa; ar trim reizēm pietiek.

KLIMANDO.–Kurš katrs zina, vai pietiek tikai ar trim. Es dzirdēju, kā viens kungs teica, ka tasītes ir jānēsā uz galvas, lai pārvarētu gravitācijas spēku.

MĪTA.–Jā, tas ir fakts, bet es uzstāju, ka ar trim reizēm pietiek.

KLIMANDO.–Tu vienmēr gribi paturēt pēdējo vārdu.

MĪTA.–Jo tu vienmēr strīdies slikti.

KLIMANDO.–Tas gan. Klau, un ko tu darīsi, kad es nomiršu?

MĪTA.–Vairs tevi neredzēšu.

KLIMANDO.–Es gribu, lai tu sērotu pēc manis. Ar visu melno tērpu un vēl ar melnu aproci ap roku.

MĪTA.–Es to nedarīšu, jo sēras man uzdzēsmieklus.

KLIMANDO.–Cik tu esi drosmīga! Vēl drosmīgāka nekā tie leģionāri, kas smejas par nāvi. Tu smeji pat par sērām.

MĪTA.–Ja gribi, tā vietā es varu vienmēr ēst kalmārus.

KLIMANDO.–Sagribēji gan ēst kalmārus. Ar vienu sardīni tev pilnīgi pietiks!

MĪTA.–Tu man piesienies, jo es maz ēdu.

KLIMANDO.–Nē, Mīta, tevis dēļ es darīšu jebko...it īpaši, ņemot vērā, ka drīz vien būšu debesīs un jauki pavadīšu laiku ar aitām un ēzelīšiem.

MĪTA.–Es arī tevis dēļ gribu daudz ko darīt.

KLIMANDO.–Nu tad būs labāk, ja abi neko nedarīsim un tādējādi pataupīsim spēkus.

MĪTA.–Cik ļoti mēs viens otru mīlam! Kā mēs saprotamies no pusvārda!

KLIMANDO.–(*Mīlas pilns.*) Jā.

(*Uznāk FLAUTAS VECIS, pieliecis galvu, lai netiktu pamanīts.*)

VECIS.–Priekšnieks tūlīt nāks, viņš ir tur blakus.

MĪTA.–Nu tad pabrīdini Apalu, lai viņš to zinātu.

KLIMANDO.–Apals labāk grib gulēt.

VECIS.–Viņi saka, ka jūs nogalinās, es priecājos par to.

MĪTA.–Es tāpat.

KLIMANDO.–Es arī.

VECIS.–Tev nevajadzētu priecāties. Tā tev nebūs nekāda izklaide.

KLIMANDO.–Jums gan arī nevajadzētu būt tik apmierinātam, jums arī tā nebūs nekāda izklaide.

VECIS.–Esmu priecīgs, jo tagad vairs nevajadzēs strīdēties ar tevi un tu mani neuzvarēsi.

MĪTA.–Tas ir svarīgs iemesls.

KLIMANDO.–Un tas ir viss?

MĪTA.–Uz priekšu, sakiet taisnību, nekaunieties, sakiet, ka jūs viņu sirds dziļumos nedaudz mīlat.

VECIS.–(*Ļoti nokaunējies.*) Bet ļoti nedaudz, ļoti, ļoti drusciņ. Tik daudz. (*Parāda vienu nagu.*)

MĪTA.–Un tu viņu?

KLIMANDO.–Arī tikpat. (*Parāda savu nagu.*)

VECIS.–Ja gribi, es tev iedošu flautu, lai tu nomirtu ar mūziku.

(Iedod viņam flautu.)

KLIMANDO.–*(To saņem kā dārgumu.)* Labi.

VECIS.–Tev nebūs pretīgi manis dēļ?

KLIMANDO.–Nē, jo tamdēļ es valkāju zābakus.

VECIS.–Bet patiesībā tev vajadzīgs ādu mētelis.

KLIMANDO.–Bet man jau ir divas knaibles.

VECIS.–Bet patiesībā tev vajadzīgi divi puķkāposti.

KLIMANDO.–Bet tam man jau ir divi zobu bakstāmie.

VECIS.–Bet patiesībā tev vajadzīgi trīs lietusmēteļi.

KLIMANDO.–Bet man jau ir četras rakstāmmašīnas.

VECIS.–Bet patiesībā tev vajadzīgas četras kokvilnas pidžamas.

KLIMANDO.–Bet tam man ir piecas zeķes.

(Vienlaicīgi dialogi.)

VECIS.–Bet patiesībā tev vajadzīgi desmit strausi.

KLIMANDO.–*(MĪTAI.)* Pasaki viņam, ka man nevar būt piecas zeķes, jo zeķes ir pa pāriem.

MĪTA.–*(Saka VECIM, čukstot ausī.)* Sakiet viņam, ka tas ir aplam, viņam nevar būt piecas zeķes, jo zeķes ir pa pāriem.

VECIS.–*(Ļoti apmierināts.)* Aplam, aplam, aplam. Tev nevar būt piecas zeķes, jo zeķes ir pa pāriem. Es tevi pieveicu. Es tevi pieveicu.

KLIMANDO.–Jūs mani neapšmaucāt?

VECIS.–Nē.

(Uznāk kārtībsargs-priekšnieks.)

KĀRTĪBSARGS.–*(Nostājas miera stājā sava priekšnieka priekšā.)* Karrā!

(Abi kārtībsargi uzsāk sarunu.)

KLIMANDO.–Apal, celies, viņi jau nāk pēc mums.

APALS.–Eju.

(APALS izstaipās.)

KLIMANDO.–Mīta, tā kā mani nogalinās, es tev dāvinu savus zābakus.

(KLIMANDO novelk zābakus, paliekot ar basām kājām. Atdod zābakus MĪTAI.)

MĪTA.–*(Tos aplūkojot.)* Žēl, ka tie jau saplīsuši.

KLIMANDO.–*(Vēršas pie VEČA.)* Jums es dāvinu trīsriteni.

VECIS.–(Aizrautīgi.) Trīsriteni!⁷⁵ Vai varēšu glāstīt bērnus?

KLIMANDO.–Jā.

VECIS.–Un man atdāvināsi arī trīsriteņa zvaniņus?

KLIMANDO.–Jā.

VECIS.–Un arī trīsriteņa krāmu kasti?

KLIMANDO.–Jā.

VECIS.–Un kalendāra lapiņas?

KLIMANDO.–Jā.

VECIS.–Un naktspodīņu?

KLIMANDO.–Jā.

VECIS.–Un knaibles?

KLIMANDO.–Jā.

VECIS.–Un stieples?

KLIMANDO.–Jā. Bet neprasiet vairāk, citādi kļūsiet par bruņurupuci.

VECIS.–Gandrīz vai nemanīju.

MĪTA.–(APALAM.) Tevi arī nogalinās, ne?

APALS.–Domāju, ka jā.

MĪTA.–Uz priekšu, atdāvini man jaku.

APALS.–Jaku?

MĪTA.–Jā.

APALS.–Man būs auksti. Ir ziema.

MĪTA.–Galu galā tu tāpat vairs ilgi nedzīvosi.

APALS.–Labi. *(Novelk jaku un atdod MĪTAI.)*

(Kārtībargs beidz runāt. Kārtībargs vērsas pie MĪTAS un VEČA, ar kliezieniem tos atdalot no draugiem.)

KĀRTĪBSARGS.–Karakacičo, piripipipi.

(Kārtībargs-priekšnieks APALU un KLIMANDO saslēdz rokudzelžos. APALS ir bez jakas un dreb no aukstuma. KLIMANDO kustina kailos kāju pirkstus, lai tie nenosaltu. FLAUTAS VECIS apskauj trīsriteni. MĪTA pēta zābakus un jaku.)

KĀRTĪBSARGS.–Atarrā!

⁷⁵Orģinālajā tekstā vārds “Trīsritenis” šajā teikumā vienģgo reizi lugas tekstā dots ar lielo sākumburtu: VIEJO.–(Entusiasmodo.) ¿El Triciclo! ¿Podré acariciar a los niños? (2. cēl., 219. lpp.) Tā kā latviešu valodā pirms lietvārdiem artikulu nelieto, šo ģpašo gadģjumu attģlot nav iespģjams..

(Kārtībsargs pastumj APALU un KLIMANDO, lai tie sāktu iet. Kārtībsargs-priekšnieks un kārtībsargs nostājas abās pusēs viņiem. Visi četri iziet.

Uz skatuves paliek MĪTA un FLAUTAS VECIS. MĪTA uzvelk APALA jaku un KLIMANDO zābakus. FLAUTAS VECIS ar MĪTAS palīdzību iekāpj trīsriteņa kastē. MĪTA vada trīsriteni. VECIS skandina zvaniņus.

Trīsritenis šķērso skatuvi un aizbrauc.)

PRIEKŠKARS.

NOBEIGUMS

Šī bakalaura darba mērķis ir veikt kvalitatīvu Fernando Arabala lugas *Trīsritenis* tulkojumu latviešu valodā, saglabājot avota valodas teksta stilu un izteiksmes veidu, un pārnesot kultūrspecifiskās iezīmes latviešu lasītājam saprotamā formā. Darba izstrādes gaitā analizēta pieejamā literatūra par Fernando Arabalu un viņa vietu Spānijas un pasaules literatūras kontekstā, analizēta Arabala „pirmā teātra” perioda darbu stilistika un tās veidotājfaktori. Veikta dramaturģijas tekstu tulkošanas specifikai veltītās literatūras izpēte, un izvēlētas konkrētajai lugai atbilstošas tulkošanas metodes. Pirms tulkošanas uzsākšanas veikta arī lugas galveno elementu analīze, paredzot iespējamās problēmas, kas tulkošanas gaitā varētu rasties. Pēc tulkojuma izstrādes un rediģēšanas veikta lugas *Trīsritenis* tulkošanas problēmsituāciju analīze, parādot izvēlētos risinājumus.

Pēc teorētiskā pētījuma veikšanas un tulkojuma izstrādes radušies secinājumi liecina, ka Arabala luga *Trīsritenis* ir spilgta literāra liecība par 20. gadsimta vidus Spānijas varas maiņām un to ietekmi uz indivīdu. Luga ir atspulgs Arabala paša dzīves notikumu, Spānijas politisko peripetiju un sava laika moderno dramaturģijas virzienu sintēzei, kas izpaužas kā emigrācijas un atsvešinātības radītā komunikācijas nespējas un relativitātes sajūta. Stilistisko ietekmju ziņā lugā *Trīsritenis* apvienojas postisma, sirreālisma un absurda drāmas elementi. Šīs stilistiskās ietekmes rada arī galvenās tulkošanas problēmsituācijas – nepieciešamību meklēt risinājumus vārdu spēļu, idiomu, izteicienu, neparasta vārdu lietojuma, kā arī sintaktisku īpatnību un kultūrspecifisku vārdu pārnesei latviešu valodā, latviešu lasītājam/skatītājam saprotamā formā. Tulkojums balstīts Sjūzenas Basnetas teorētiskajos uzskatos, ņemot vērā izrunājamības (*speakability*) un iestudējamības (*playability*) kritērijus, veicot nepieciešamās pārmaiņas tā, lai tulkotais teksts latviešu skatītājam būtu saprotams. Atbilstoši kultūras pieejai, tulkojums veikts, orientējoties uz mērķa kultūru un valodu.

Tā kā līdz šim latviski bijusi tulkota tikai viena Arabala luga, *Pikniks*, šī bakalaura darba ietvaros veiktais pētījums un tulkojums var kalpot plašākai Arabala un viņa dramaturģijas iepazīšanai Latvijā. Turpmāka pētījuma izvēršanas gaitā būtu ieteicams tulkot vēl kādu no Arabala „pirmā teātra” perioda lugām, piemēram, lugu *Fando un Lisa*, kas hronoloģiski ir trešā Arabala luga, tūdaļ aiz lugām *Trīsritenis* un *Pikniks*. Tādējādi latviešu valodā būtu tulkotas trīs pirmās Arabala lugas, kurās sevišķi spilgti izpaužas absurda drāmas iezīmes.

KOPSAVILKUMS

Šī bakalaura darba nosaukums ir „Fernando Arabala lugas *Trīsritenis* tulkojums”. Darba mērķis ir bijis veikt kvalitatīvu lugas *Trīsritenis* tulkojumu latviešu valodā, saglabājot avota valodas teksta stilu un izteiksmes veidu, un pārnesot kultūrspecifiskās iezīmes latviešu lasītājam saprotamā formā.

1. Fernando Arabala daiļrades specifiku noteikusi autora bērnības un vēlāko dzīves gadu personīgā pieredze, saskare ar modernajiem dramaturģijas virzieniem – postismu, sirreālismu un absurda drāmu – kā arī impulsi, kurus sniegusi autora emigrācija uz Parīzi 1955. gadā.

2. Luga *Trīsritenis* iekļaujas tā sauktajā „pirmā teātra” periodā, kam sevišķi raksturīgi absurda drāmas elementi (varoņu atsvešinātības sajūta, vientulība, nāve) un postisma iezīmes (rotaļu, spēļu elementu izmantojums, bērnišķīga valoda, neloģiski izteikumi, simboliski objekti). Sastopami arī sirreālisma paņēmieni (apziņas plūsmas teikumi, spēles ar valodu).

3. Luga *Trīsritenis* Arabala daiļradē ievērojama kā viena no pirmajām viņa lugām (1952/3), pirmā iestudētā luga (1958) un pirmā luga, kas publicēta spāņu valodā (Yorick n° 8, Barcelona, 1965).

4. Lugas *Trīsritenis* varoņi, viņu valoda, laika un telpas traktējums atspoguļo Arabala attieksmi pret Franko laika Spānijas politisko atmosfēru: varai nelabvēlīgiem indivīdiem šajā sabiedrībā iekļauties nav iespējams, un vienīgā izeja ir vai nu emigrācija, vai nāve.

5. Dramaturģijas darba tulkošanā jāizmanto citādas stratēģijas un metodes, nekā prozas vai dzejas darbos. Lugas *Trīsritenis* tulkojuma teorētiskā bāze balstīta Sjūzenas Basnetas darbos: ņemti vērā iestudējamības (*playability*) un izrunājamības (*speakability*) kritēriji; tulkojums tiek skatīts starpkultūru komunikācijas kontekstā.

6. Tulkošanas gaitā radušās problēmas bijušas saistītas ar kultūrspecifisku un daudznozīmīgu vārdu pārnesi latviešu valodā, bagātīgo lugā sastopamo izteicienu, parunu, idiomu, vārdu spēļu pārnesi, izsaukmes vārdu interpretāciju, sintaktiskajām struktūrām un interpunkcijas lietojumu, kā arī ar spāņu un latviešu valodas atšķirībām morfoloģijas jomā. Šīs

problēmas daļēji radušās lugas kā absurda drāmas īpatnību dēļ, kas sevī iekļauj neparastu valodas lietojumu.

7. Atbilstoši Sjūzenas Basnetas darbos balstītajām tulkošanas stratēģijām, lugas kultūrspecifiskie elementi identificēti, un, veicot nepieciešamās izmaiņas, rekonstruēti mērķa kultūrai saprotamā veidā. Vajadzības gadījumā sniegta papildu informācija zemsvītras paskaidrojumu veidā. Bakalaura darba pielikumā ievietota tabula ar visiem lugas *Trīsritenis* problēmsituāciju piemēriem un to risinājumiem, kā arī lugas oriģinālteksts.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. Edición de Angel Berenguer. Madrid: Ediciones Cátedra, S. A., 1997.

1. Grāmatas

- 1) Bassnet, Susan. *Translation Studies. 3rd ed.* London, New York: Routledge, 2002.
- 2) Bell, Roger T. *Translation and Translating. Theory and Practice.* London and New York: Longman, 1993.
- 3) Delabastita, Dirk. Wordplay as a translation problem: a linguistic perspective. *Übersetzung Translation Traduction: An International Encyclopedia of Translation Studies.* Berlin: Walter de Gruyter, 2004.
- 4) Esslin, Martin. *The Theatre of the Absurd.* Penguin Books Ltd.: Harmondsworth, Middlesex, England, 1972.
- 5) *Fernando Arrabal. Teatro completo I.* Edición de Francisco Torres Monreal. Madrid: Editorial Espasa Calpe, S.A., 1997.
- 6) *Fernando Arrabal. Teatro completo. Volumen I.* Director Hernandez Esteban, María; preliminar de Angel Berenguer. Madrid: Cupsa Editorial, 1979.
- 7) García Aceña, Ángel Luis. Recursos lúdicos y subversivos en el "primer teatro" de Fernando Arrabal. Análisis de Picnic y El Triciclo. *Actas del X Simposio de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada. Volumen II.* Universidad de Santiago de Compostela, 1996. 125.-135. lpp.
- 8) Hatim, Basil and Jeremy Munday. *Translation. An Advanced Resource Book.* London and New York: Routledge Taylor&Francis Group, 2004.
- 9) Newmark, Peter. *A Textbook of Translation.* Prentice Hall: Shanghai foreign language education press, 1988.
- 10) Pym, Anthony. *Teorías contemporáneas de la traducción. Materiales para un curso universitario.* Tarragona: Intercultural Studies Group, 2012.
- 11) *The Routledge Companion to Translation Studies.* Edited by Jeremy Munday. New York: Routledge, 2009.

12) Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. Taylor&Francis e-Library, 2004.

2. Uzziņu literatūra

- 13) Akadēmiskā terminu datubāze *AkadTerm*. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php>
- 14) Bušs, Ojārs, Vineta Ernstone. *Latviešu valodas slenga vārdnīca*. Rīga: Norden AB, 2006.
- 15) Interneta vārdnīca esacademic.com Pieejams: <http://esacademic.com/>
- 16) Interneta vārdnīca TheFreeDictionary by Fralex. Pieejams: <http://es.thefreedictionary.com>
- 17) Interneta vārdnīca WordReference.com Pieejams: <http://www.wordreference.com/>
- 18) Interneta vietne www.refranesysusignificado.com
- 19) LU MII AILab vārdnīcu serveris. Pieejams: <http://tezaurs.lv/>
- 20) *Sinonīmu vārdnīca skolām*. Sast. Elza Grīnberga-Sudmale. Rīga: Avots, 2001.
- 21) Spānijas Karaliskās akadēmijas vārdnīca (DRAE)
<http://www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>
- 22) *Spāņu-latviešu vārdnīca*. Sast. Lilita Leodanska. Rīga: Avots, 2004.
- 23) Tulkošanas programma *Word Magic*. Pieejams: <http://wordmagicsoft.com>

3. Cita darba izstrādes gaitā izmantotā literatūra

- 24) *Análisis del texto que se va a traducir*. Pieejams: http://courses.logos.it/plscourses/linguistic_resources.cap_2_26?lang=es [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 25) Balode, Ineta. *Citvalodu personvārdu atveide latviešu valodā: problēmas un risinājumi*. Pieejams: <http://maciunmacies.valoda.lv/par-latviesu-valodas-apguvi> [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 26) Garrido, Miguel Ángel. *Teoría de la literatura y literatura comparada*. Madrid: Editorial Síntesis, S.A., 2001.
- 27) Jaques, Thomas. *Translating Theory*. Pieejams: <http://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/43199/1/MS58-007.pdf> [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 28) Klosi MA, Iris. *Between Theory and Practice in Theatrical Translation*. Pieejams: <http://bit.ly/1dKC0fw> [Skatīts 2015, 24. feb.].

- 29) Monireh Akbari. Strategies on Ttranslating Idioms. *Journal of Academic and Applied Studies*. Vol 3 (8) August, 2013. 32.-41. lpp. Pieejams: <http://academians.org/Media/Default/Articles/August2013/August2013-4.pdf> [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 30) Witte, Heidrun. *Traducción y percepción intercultural*. Granada: Editorial Comares, 2008.

4. Elektroniskie informācijas avoti

- 31) Bassnet, Susan. *Translation Turn in Cultural Studies*. Pieejams: <http://www.przekladowa.amu.edu.pl/materialy/Bassnett.pdf> [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 32) Bassnett, Susan. "Translating for the Theatre: The Case Against Performability". *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, vol. 4, n° 1, 1991, p. 99-111. Pieejams: <http://id.erudit.org/iderudit/037084ar> [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 33) Che Suh, Joseph. „Compounding Issues on the Translation of Drama/Theatre Texts” *Meta: Translator’s Journal*. Vol 47, No. 1, 2002. 51.-57. lpp. Pieejams: <http://www.erudit.org/revue/meta/2002/v47/n1/007991ar.pdf> [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 34) Jingjing Hunag, Chen Jan. The Culture Turn in Translation Studies. *Open Journal of Modern Linguistics*, 4, 487-494. Pieejams: <http://www.scirp.org/journal/PaperInformation.aspx?PaperID=50356#.VOykLSzfy1s>. [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 35) Monero, Sonia. “Arrabal, este tremendo desconocido. La recepción de Fernando Arrabal en la prensa teatral española (1957-1992) ” *STICHOMYTHIA*. Nr.2, 2004. Pieejams: <http://laic.columbia.edu/wp-content/uploads/2014/11/Arrabal.pdf> [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 36) <http://academians.org/Media/Default/Articles/August2013/August2013-4.pdf> [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 37) Muñoz Cáliz, Berta. *El teatro silenciado por la censura franquista*. Pieejams: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2283115> [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 38) Nikolarea, Ekaterini. *Performability versus Readability: A Historical Overview of a Theoretical Polarization in Theater Translation*. Pieejams: <http://translationjournal.net/journal/22theater.htm> [Skatīts 2015, 24. feb.].

- 39) Nuñez Ramos, Rafael. *El Teatro del Absurdo como subgénero dramático*. Pieejams: <http://www.unioviedo.es/rafanura/Separatas/absurdo.pdf> [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 40) Ortega, José. *El sentido de la obra de Fernando Arrabal*. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/literatura/aih/pdf/05/aih_05_2_026.pdf [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 41) Pérez Gil, María del Mar. *Revolución y lenguaje del absurdo en Waiting for Godot de Beckett y El Triciclo de Arrabal*. Pieejams: http://acceda.ulpgc.es/xmlui/bitstream/handle/10553/3887/0234349_00001_0018.pdf?sequence=1 [Skatīts 2015, 12. martā.].
- 42) Polo de Barnabé, José Manuel. *El postismo como aventura del lenguaje en la poesía de postguerra en España*. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/literatura/aih/pdf/06/aih_06_1_148.pdf [Skatīts 2015, 24. feb.].
- 43) Pujante González, Domingo. *Mitos españoles en el teatro francés de vanguardia: Fernando Arrabal o la poética del exilio*. Pieejams: <http://bit.ly/1KJGViy> [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 44) Santana Trujillo, Gerardo. *Fernando Arrabal: apuntes sobre su vida, obras y estilo*. Pieejams: https://www.academia.edu/9154819/Fernando_Arrabal_apuntes_sobre_su_vida_obras_y_estilo [Skatīts 2015, 24.feb.].
- 45) Shuping, Ren. Translation as Rewriting. *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 3 No. 18; October 2013. Pieejams: http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_3_No_18_October_2013/6.pdf [Skatīts 2015, 25. feb.].
- 46) Tatu, Oana. A Few Considerations on Drama Translation. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov, Series IV: Philology and Cultural Studies*. Vol 4 (53) No.1, 2011.

SUMMARY

The title of this Bachelor's thesis is „Translation of Fernando Arrabal's play *El Triciclo*”. Fernando Arrabal is the most important Spanish playwright of 20th century in emigration. Alongside with such authors as Samuel Beckett and Eugene Ionesco, Arrabal is one of the greatest representatives of the theatre of absurd. Arrabal's dramaturgy is a testimony of his own life peripetia, closely related to the political changes in the mid-20th century Spain, merged with influences of modern drama movements of the time and his own personal experience as a Spanish emigrant in France.

The main aspects analyzed in this thesis are the place of Fernando Arrabal's work in the context of Spanish and world literature, the stylistics of Arrabal's „primer teatro” period, the peculiarities of drama translation and analysis of the main aspects of *El Triciclo*. The translation has been based on Susan Bassnett's theoretical works. This thesis includes analysis of the principal problematic situations in the translation of *El Triciclo*, showing the taken solutions in translating and reconstructing the problematic elements in Latvian language.

The main conclusions of this work are that the play *El Triciclo* includes traits of three main stylistic influences – the theatre of absurd, *postismo* and surrealism. The play is important as one of the first Arrabal's plays, the first staged play and the first that was published in Spanish language. The play has been translated taking in account Susan Bassnett's concepts of *playability* and *speakability*, and viewing the translation process as an act of intercultural communication. The main problems in the translation process of *El Triciclo* include translation of word-plays, idioms, sayings, exclamation words, culture-specific words, as well as transmission of specific syntactic structures and morphology, partly as a result of the play belonging to the genre of the theatre of absurd.

Since up until now only one Arrabal's play, *Picnic*, has been translated in Latvian, for further popularization of Arrabal and his plays in Latvia it is recommended to translate another “primer teatro” plays, such as *Fando y Lis*.

This Bachelor's thesis consists of 75 pages and 2 appendixes.

RESUMEN

El título del presente trabajo de fin de grado es „Traducción de la obra teatral de Fernando Arrabal *El Triciclo*”. Fernando Arrabal es el dramaturgo español más importante del siglo XX en exilio. Junto con tales autores como Samuel Beckett y Eugene Ionesco, Arrabal es uno de los representantes más destacados del teatro del absurdo. La obra teatral de Arrabal es un testimonio de las peripecias de su vida, estrechamente vinculadas con los cambios políticos en la España de mediados del siglo XX, unidas a las influencias de los movimientos modernos del teatro de esta época y su propio drama personal como emigrante español en Francia.

Los aspectos principales analizados en este trabajo son el lugar de la obra de Arrabal en el contexto de la literatura española y mundial, la estilística de las obras de su período de „primer teatro”, la especificidad de la traducción de obras teatrales y el análisis de los principales rasgos de la obra *El Triciclo*. La traducción se ha apoyado en las obras teóricas de Susan Bassnett. Este trabajo de fin de grado incluye el análisis de los principales problemas en la traducción de *El Triciclo*, mostrando las soluciones ofrecidas para la traducción y reconstrucción de los elementos problemáticos en letón.

Las principales conclusiones de este trabajo son las siguientes: la obra teatral *El Triciclo* incluye rasgos de tres principales influencias estilísticas: teatro de absurdo, postismo y surrealismo. *El Triciclo* es importante en la creación artística de Arrabal como una de sus primeras obras, la primera obra estrenada y la primera que fue publicada en español. La obra ha sido traducida al letón según los conceptos de *playability* and *speakability* elaborados por Susan Bassnett, y considerando el acto de traducir como comunicación intercultural. Los principales problemas de la traducción de *El Triciclo* incluyen la traducción de juegos de palabras, fraseología, dichos, interjecciones, palabras específicas de la cultura española, así como la transmisión de estructuras sintácticas poco comunes y la morfología, que están presentes en *El Triciclo* como una obra de teatro de absurdo.

Como hasta ahora solo una obra de Arrabal, *Picnic*, ha sido traducida al letón, para la divulgación de las obras de Arrabal en Letonia sería recomendable traducir alguna otra obra de su período de “primer teatro”, por ejemplo. *Fando y Lis*.

Este trabajo fin de grado consta de 75 páginas y 2 anexos.

PIELIKUMI

1. pielikums. Lugas *Trīsritenis* tulkošanas problēmsituācijas un to risinājumi

❖ Leksika

Avota teksts	Tulkojums	Skaidrojums
Un GUARDIA	KĀRTĪBSARGS	<i>Guardia</i> – apsargs, sargs, dežurants. ⁷⁶ Tulkojumā izvēlēts vārds <i>kārtībsargs</i> , jo latviešu valodā tam nav tik konkrētu asociāciju kā apsarga, sarga vai dežuranta profesijām. Lugā <i>guardia</i> ir cilvēks, kura pārziņā ir uzraudzīt apkārtni, garantēt un nodrošināt tajā kārtību. Atbilstoši lugas tapšanas laikam, vārdam <i>kārtībsargs</i> ir lielāka senatnīguma pieskaņa nekā mūsdienīgākajam vārdam <i>policists</i> .
CLIMANDO. – [...]Se han ido casi todos los chavales . (1. cēl., 166. lpp.)	KLIMANDO.– [...]Gandrīz visi bērneli devušies prom.	<i>Chavales</i> – vārds, ar kuru sarunvalodā apzīmē abu dzimumu bērnus.
VIEJO.–Eso será de llevar alpargatas . [...] (1. cēl., 167. lpp.)	VECIS.–Tas būs no auduma sandaļu valkāšanas.	<i>Alpargatas</i> – auduma apavi ar kaņepju šķiedras zoli, kurus pie kājas nostiprina ar vienkāršām saitēm vai aukliņām. Latviski šos apavus mēdz apzīmēt ar vārdu <i>espadriljas</i> , taču šis termins ne visiem lasītājiem/skatītājiem būtu saprotams, tāpēc tulkojumā izvēlēts latviešu lasītājam saprotamāks apzīmējums <i>auduma sandales</i> .
CLIMANDO. – Eso será de usar sombrero . [...] (1. cēl. 167. lpp.)	KLIMADO.–Tas būs no sombrero nēsāšanas.	Sombrero – spāņu cepure ar platām malām.
CLIMANDO. – Para que no estés triste te debería de dar un beso . [...] (1. cēl., 170. lpp.)	KLIMANDO.–Lai tu nebūtu noskumusi, man tev vajadzētu iedot buču .	Latviešu valodā vārdam <i>beso</i> sastopami divi tulkojumi ar atšķirīgu stilistisko pieskaņu: <i>skūpst</i> un <i>buča</i> . Viscaur lugas tulkojumā izmantots ikdienišķākais, stilistiski vienkāršākais vārds <i>buča</i> , kas labāk atbilst Klimando un Mītas attiecībām, kurām nav ne seksuālas, ne erotiskas pieskaņas.
CLIMANDO. – [...] Y cuando yo diga (<i>se acerca a MITA</i>) que te beso ... (2. cēl., 212. lpp.)	KLIMANDO. – Un kad es teikšu (<i>pietuvojas MĪTAI</i>), ka tevi skūpstu ...	Vienīgais izņēmums vārda <i>beso</i> tulkojumā.

⁷⁶Spāņu-latviešu vārdnīca. Sastādījusi Lilīta Leodanska. Rīga: Avots, 2004. 400. lpp.

CLIMANDO. – [...], oiga, no se marche , que mañana es mi santo ” [...] (1. cēl., 172. lpp.)	KLIMANDO. – [...], kungs, neaizejiet , jo man rīt ir vārda diena ”[...]	Tulkojumā vārds <i>oiga (klau)</i> aizstāts ar uzrunu <i>kungs</i> , lai izteikumu pietuvinātu tam, kāds tas tiktu izmantots latviešu valodā. <i>Santo</i> – spāņu valodā viena no nozīmēm ir <i>religīso svētku diena</i> . Tā kā Spānijā ir daudz svētku dienu, kas veltītas Katoļu baznīcas svētajiem, tad, atbilstoši šo svēto vārdiem, svētki kļūst par ko līdzīgu Latvijā svinētajām vārda dienām.
CLIMANDO. – Le podemos decir, „ oiga, señor , ¿de qué color es su cartera?”[...] (1. cēl., 183. lpp.)	KLIMANDO.–Varam viņam teikt: „ Atvainojiet, kungs , kādā krāsā ir jūsu maks?”	
MITA. – Se las acariciarás a Cepina la de los churros . (1. cēl., 173. lpp.)	MĪTA.–Tu tos apskausi Sepīnai, tai, kas tirgo čurrosos .	Čurrosi – eļļā vārītas mīklas nūjiņas, ko bieži ēd, mērcējot šokolādē. Tas ir tradicionāls spāņu deserts un uzskoda. Tulkojumā izvēlēts šī vārda latviskojums, jo cita ekvivalenta latviešu valodā nav, turklāt, šim desertam kļūstot arvien populārākam daudzviet pasaulē, daļa lasītāju/skatītāju ar šo vārdu būs pazīstami. Tulkojumā iekļauts zemsvītras skaidrojums par vārda nozīmi.
CLIMANDO. – ¡Qué dormilón eres! Venga, hombre, levántate, despiértate. (1. cēl., 177. lpp.)	KLIMANDO.–Kas par miegamici tu esi! Saņemies, vecīt, celies, mosties.	<i>Dormilón</i> – sarunvalodā lietots vārds, kas apzīmē personu ar tieksmi/noslieci daudz gulēt. ⁷⁷ Latviešu valodā tam atbilstu vārdi <i>guļava, miegamice</i> .
CLIMANDO. – [...] Fíjate, encima de que tiene la cartera llena de billetes te quiere a ti. (1. cēl., 179. lpp.)	KLIMANDO. – Palūk, nepietiek, ka viņam ir pilns maks banknošu, viņš vēl grib tevi.	Vārdam <i>querer</i> spāņu valodā ir divas galvenās nozīmes: <i>mīlēt</i> un <i>gribēt</i> . Šajā piemērā, lai gan pieņemami būtu abi tulkojumi, izvēlēts <i>gribēt</i> , lai uzsvētu Banknošu vīram piedēvēto mantrausību un negausību.
MITA. – Sí, es un exagerado . (1. cēl., 179. lpp.)	MĪTA.–Jā, viņš krietni pārspīlē .	<i>Exagerado</i> , runājot par cilvēku: <i>tas, kurš pārspīlē; „pārspīlētājs”</i> . Precīza, literāri pareiza ekvivalenta šim vārdam latviešu valodā nav.
CLIMANDO. – [...] Yo te llevé el saco la mitad del camino hasta el almacén del Zarpo y tú me llevaste el mío la otra mitad. [...] (1. cēl., 179. lpp.)	KLIMANDO.– Es nesu tavu maisu pusi ceļa līdz Zarpo lielveikalam un otru pusi ceļa tu nesi manējo.	<i>Almacén</i> – vārda primārā nozīme ir <i>noliktava</i> . Tiek lietots arī runājot par lieliem lielveikaliem. <i>Zarpo</i> – acīmredzami izdomāts veikala nosaukums; šāds veikals nepastāv.
VIEJO. – El escrito . (2. cēl., 199. lpp.)	VECIS.– Rakstisks apliecinājums .	<i>Escrito</i> – vēstule, dokuments, jebkurš ar roku rakstīta vai drukāta liecība. ⁷⁸
MITA. – [...] ¡Qué compenetrados estamos! (2. cēl., 217. lpp.)	MĪTA.–[...] Kā mēs saprotamies no pusvārda!	<i>Compenetrarse</i> – (par diviem cilvēkiem) – ar līdzīgiem uzskatiem un sajūtām. <i>Compenetración</i> – dziļa izpratne. ⁷⁹

⁷⁷<http://lema.rae.es/drae/?val=dormilon> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

⁷⁸<http://lema.rae.es/drae/?val=escrito> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

⁷⁹*Spāņu-latviešu vārdnīca*. Sastādījusi Lilita Leodanska. 218. lpp.

❖ **Idiomas, vārdu spēles, izteicieni, parunas**

Avota teksts	Tulkojums	Skaidrojums
CLIMANDO. – Eres un carota. (1. cēl., 166. lpp.)	KLIMANDO.– Tu esi bezkauna.	<i>Carota</i> –augmentatīvs vārdam <i>cara</i> (seja). <i>Ser un/-a carota</i> – būt bezkaunīgam, bezkaunam.
CLIMANDO. – Bueno, menos mal que ya mucho negocio no ibas a hacer. [...] (1. cēl., 166. lpp.)	KLIMANDO. – Labi, paldies Dievam , jo šā vai tā nekāda lielā nodarbošanās tev nebūtu sanākusi.[...]	<i>Menos mal</i> – izteiciens, kas izsaka atvieglojumu par to, ka nav noticis kas slikts, no kā baidījās, vai arī noticis kas negaidīti labs.
VIEJO DE LA FLAUTA. – [...] Me voy a sentar aquí, que estoy para el arrastre. CLIMANDO. – Pues yo también estoy bueno. (1. cēl., 166. lpp.)	FLAUTAS VECIS.– [...] Piesēdīšu šeit, krītu nost no kājām. CLIMANDO.– Man arī nav diez ko labāk.	<i>Estar para el arrastre</i> – sarunvalodas izteiciens, kas izsaka atrašanos ļoti liela fiziska vai emocionāla noguruma stāvoklī. (Tiešā tulkojumā: <i>Esmu velkams pa zemi.</i>) <i>Yo también estoy bueno</i> – ironisks izteiciens ar nozīmi „man ir tikpat slikti”.
VIEJO. – Me has hecho trampa. (1. cēl., 167. lpp.)	VECIS.– Tu mani apšmauci.	<i>Hechar trampa</i> – izteiciens, kas apzīmē šmukšanos kādā spēlē. (Šajā gadījumā – neloģisko izteikumu spēlē.) <i>Hechar trampa a alguien</i> – apšmaupt, aptīt kādu ap pirkstu.
VIEJO. – ¿Te das cuenta cómo me tienes tirria? ¿Por qué tienes que meter los bocadillos? Te das cuenta, ¿eh? (1. cēl., 167. lpp.)	VECIS.–Tu maz saproti, kā man esi uzēdies? Kāpēc tev jāpiemin sviestmaizes? Tu apjēdz, ko?	<i>Tirria</i> – mānija, apsēstība, nepatika. <i>Tener tirria a alguien</i> – būt apsēstam ar kādu negatīvā nozīmē, uzēsties kādam. ⁸⁰ <i>Meter</i> – viena no nozīmēm ir <i>iesaistīt, iejaukt, pieminēt.</i> <i>Dar cuenta</i> – saprast, aptvert. Tam seko izsaukmes jautājuma vārds <i>eh</i> , kas jautājumam piešķir nicinošu pieskaņu.
CLIMANDO. – Más quisiera gato que lamer el plato. (1. cēl., 168. lpp.)	KLIMANDO.– Kas daudz grib, tam maz tiek.	Izteiciens, kuru lieto, lai nicinoši, izsmejoši izteiktos par kāda nepiepildītajām cerībām. ⁸¹ (Tiešā tulkojumā: <i>Kaķis gribēja vairāk, nekā tikai šķīvi nolaizīt.</i>)
VIEJO. –[...] Que se chinchon los muy tontos que no me dejan montar en triciclo. (1. cēl., 168. lpp.)	VECIS. – Lai saņem tie muļķi , kas man neļauj kāpt uz trīsriteņa.	<i>Chincharse</i> – sarunvalodā izmantots vārds, kura viena no nozīmēm ir <i>labprātīgi paciest, samierināties.</i> ⁸² Šajā gadījumā vārds izmantots kā ekspresīvs valodas līdzeklis, kas pauž dusmas.
VIEJO. – Me marchó con viento fresco. (<i>Sale.</i>) (1. cēl., 169. lpp.)	VECIS.– Es labāk taisos, ka tieku. (<i>Iziet.</i>)	<i>Con viento fresco</i> – izsaka nicinājumu vai dusmas. Šo izteicienu parasti lieto, uzrunājot kādu citu. ⁸³

⁸⁰<http://lema.rae.es/drae/?val=tirria> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

⁸¹www.refranesysusignificado.com/refran8707.html [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

⁸²<http://lema.rae.es/drae/?val=chincharse> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

⁸³<http://lema.rae.es/drae/?val=viento> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

CLIMANDO. – Menos da una piedra. (1. cēl., 170. lpp.)	KLIMANDO.– Labāk nekā nekas.	Sarunvalodas izteiciens, ar nozīmi „samierināties ar to, kas ir”, „samierināties ar mazumiņu”. ⁸⁴
MITA. – [...] Pero no es para tanto. (1. cēl., 170. lpp.)	MĪTA.–Man ar tevi ir gandrīz tāpat. Bet negribu arī pārspīlēt.	<i>No es para tanto</i> – izteiciens, kas norāda uz kādas lietas nenozīmību („nevajag pārspīlēt”, „nevajag celt tādu traci”, utml.) ⁸⁵
CLIMANDO. – Es una lata. [...] (1. cēl., 172. lpp.)	KLIMANDO.– Cik apnicīgi.	Sarunvalodas teiciens, kas izsaka garlaicību, apnikumu vai apgrūtinājumu. ⁸⁶
CLIMANDO. – [...] Otros días ya verías lo que era bueno. (1. cēl., 173. lpp.)	KLIMANDO.–[...]Citu dienu, tad tik tu redzētu.	<i>Lo que es bueno</i> – izteiciens, kuru lieto, lai norādītu uz lielākā vai mazākā mērā nepatīkamu situāciju, ar kuru nāksies saskarties. ⁸⁷
CLIMANDO. – Por la cuenta que te tiene. [...] (1. cēl., 175. lpp.)	KLIMANDO.– Ko tādu tu nevarēsi aizmirst.	<i>Por la cuenta que te tiene/trae</i> – izteiciens, kas norāda uz kaut ko, kas ir jādara, jo tā nedarīšanas sekas varētu būt ļoti nevēlamas.
CLIMANDO. – ¡Menuda eres! Lo sabes hacer todo. (1. cēl., 176. lpp.)	KLIMANDO.– Kas par gudrinieci tu esi! Ko tik tu neizdomā.	<i>Menudo</i> – daudznozīmīgs vārds, kurš izsaukuma teikumos pastiprina teikuma priekšmeta vērtību. Šajā gadījumā tas lietots, lai ironiski izteiktos par Mītas idejām. ⁸⁸
CLIMANDO. – [...] Si no estuviera contigo la que se armaría. (1. cēl., 176. lpp.)	KLIMANDO.–[...] Ja manis te nebūtu, viss saietu grīstē.	<i>Armarse</i> – viena no nozīmēm ir <i>radīt haosu, nekārtību</i> . ⁸⁹
CLIMANDO. – [...] No se atreverá a meterse con los dos. [...] (1. cēl., 178. lpp.)	KLIMANDO. – [...]Viņš neuzdrošināsies ielaieties ar mums abiem. [...]	<i>Meterse con</i> – viena no nozīmēm ir <i>ķīvēties, uzbrukt kādam, iejaukties</i> .
CLIMANDO. – [...] ¡Qué hambrón! Cuanto más se tiene más se quiere. [...] (1. cēl., 179. lpp.)	KLIMANDO.– [...] Kas par negausi! Jo tālāk, jo trakāk. [...]	<i>Hambrón</i> – vārds, ar kuru apzīmē pastāvīgi ļoti izsalkušu, ēdelīgu cilvēku. To lieto arī, runājot par alkatīgu cilvēku. Latviešu valodā tam vislabāk atbilst vārds <i>negausis</i> – <i>Cilvēks, kam nekad nav diezgan, kas cenšas sasniegt, iegūt arvien vairāk un vairāk</i> . ⁹⁰ To lieto, arī runājot par pārmērīgu ēšanu: <i>negausīgi ēst</i> . <i>Cuanto más se tiene más se quiere</i> – teiciens ar nozīmi „nekad nav gana”, „vēlmēm nav robežu” utml.

⁸⁴<http://lema.rae.es/drae/?val=piedra> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

⁸⁵<http://www.wordmagicsoft.com/diccionario/es-en/no%20es%20para%20tanto.php> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

⁸⁶<http://lema.rae.es/drae/?val=lata> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

⁸⁷<http://lema.rae.es/drae/?val=bueno> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

⁸⁸<http://es.thefreedictionary.com/menudo> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

⁸⁹<http://www.wordreference.com/es/en/translation.asp?spen=armarse> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

⁹⁰<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=negausis> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

CLIMANDO.– Pues vaya con el hombre! [...] (1. cēl., 179. lpp.)	KLIMANDO.– Nu tad lai viņš iet, no kurienes nācis!	<i>Vaya + con + lietvārds – šis izteiciens akcentē runātāja pozitīvo vai, šajā gadījumā – negatīvo attieksmi, bieži vien ironisku, pret personu, par kuru runā.</i> ⁹¹
MITA. – Las desgracias nunca vienen solas. (1. cēl., 181. lpp.)	MĪTA.– Nelaiمة nenāk viena.	Paruna spāņu valodā aizstāta ar ekvivalentu parunu latviešu valodā. Spāņu valodā vārds <i>nelaiمة</i> šajā parunā tiek lietots daudzskaitlī, savukārt latviešu valodā – vienskaitlī.
CLIMANDO. – Pues es verdad. Será cochino el tío. (1. cēl., 181. lpp.)	KLIMANDO.–Jā, tas tiesa. Kas par rupekli.	<i>Cochino</i> (cūka, sivēns) – lieto, lai runātu par cilvēku, kam trūkst manieru un pieklājības; par rupju cilvēku. ⁹² <i>Tío</i> – šajā gadījumā norāda uz rupju, nekulturālu personu.
CLIMANDO. – Como él es un hombre que tiene muchos billetes no sabrá correr o correrá como un pato y no nos podrá alcanzar nunca. (1. cēl., 183. lpp.)	KLIMANDO. – Tā kā viņš ir vīrs, kam papildnam banknošu, viņš neprātīs skriet, vai arī skries kā tāds lempis un nekad mūs nepanāks.	<i>Pato</i> (pīle), lieto arī, apzīmējot neveiklu cilvēku. Tiešā tulkojumā – <i>skries kā pīle</i> .
CLIMANDO. – [...] No te muevas. Un pajarito. No te muevas. (1. cēl., 185. lpp.)	KLIMANDO.– Nekusties. Saki „siers”. Nekusties.	<i>Pajarito</i> – sarunvalodā nozīmē fotokameras objektīvu. Sarunvalodā (Meksikā) pastāv izteiciens <i>mirar/ver al pajarito</i> – uzsmaidīt kamerai, kuru Arabals acīmredzot apspēlējis šajā ainā.
VIEJO DE LA FLAUTA. – [...] Pero como no sea un elefante... [...] (2. cēl., 187. lpp.)	FLAUTAS VECIS.– [...] Tas nevar būt bijis nekas cits kā zilonis... [...]	<i>Como no sea</i> – izteiciens ar aptuvenu nozīmi „tikai un vienīgi”, „nekas cits kā”, utml.
VIEJO DE LA FLAUTA.– Eres la monda. [...] (2. cēl., 188. lpp.)	FLAUTAS VECIS.– Tu esi nepārspējams. [...]	<i>Ser la monda</i> – būt nepārspējamam (labā vai sliktā nozīmē.) Tiešā tulkojumā <i>monda</i> – augļa miza, nomizošana. ⁹³
MITA. – No, no, lo recuerdo muy bien: La sangre en el suelo da buena suerte al polluelo. (2. cēl., 188. lpp.)	MĪTA.–Nē, nē, es ļoti labi atceros: asins uz zemes nes cālēnam veiksmes.	Mītas izdomātā paruna tulkota tā, lai saglabātos atskaņas un galvenie tēli – asinis un cālēns, jo tiem ir saistība ar pārējo tekstu.
CLIMANDO. –Usted siempre anda con estos cuentos , pero la verdad es que me tiene miedo. [...] (2. cēl., 190. lpp.)	KLIMANDO.– Jūs vienmēr tā runājat , taču patiesībā jums no manis bail. [...]	<i>Andar</i> – sarunvalodā var tikt lietots ar nozīmi <i>būt</i> : „jūs vienmēr esat ar šiem stāstiem” – jūs vienmēr tā runājat.
VIEJO. – [...] ¿Lo ves cómo te achantas enseguida? [...] VIEJO. – [...] ¿Reconoces entonces que me haces trampas y que me tratas perramente mal ? [...] (2. cēl., 191. lpp.)	VECIS.– [...] Redzi, kā tev uzreiz dūša papēžos ? [...] VECIS.– Tātad tu atzīsti, ka mani apšmauc un ka pret mani izturies briesmīgi slikti ?	<i>Achantarse</i> – nobīties, nokaunēties, padoties. ⁹⁴ <i>Perramente</i> – sarunvalodā lieto ar nozīmi <i>ļoti slikti</i> . ⁹⁵

⁹¹<http://lema.rae.es/drae/?val=vaya> [Skatīts 2015, 19. aprīlī].

⁹²<http://lema.rae.es/drae/?val=cochino> [Skatīts 2015, 19. aprīlī].

⁹³<http://lema.rae.es/drae/?val=monda> [Skatīts 2015, 20. aprīlī].

⁹⁴<http://www.wordreference.com/es/en/translation.asp?spen=achantarse> [Skatīts 2015, 20. aprīlī].

⁹⁵<http://lema.rae.es/drae/?val=perramente> [Skatīts 2015, 20. aprīlī].

VIEJO.– [...] ¿Qué creías que me chupo la flauta , o que no tengo cordones en los zapatos? ¿Eh? Dime. (2. cēl., 192. lpp.)	VECIS.– [...] Ko tu domāji, ka es esmu pirmo reizi ar flautu uz jumta , vai ka man nav šņoru zābakos, ko? Atbildi.	<i>Me chupo la flauta</i> (es sūkāju flautu)– vārdu spēle, kas radīta no teiciena <i>chupar el dedo</i> (sūkāt īkšņi). Šajā fragmentā teicienu <i>chupar el dedo</i> varētu tulkot kā „domā, ka es esmu mazs bērns/iesācējs”? Latviešu valodā tam atbilstu teiciens <i>būt pirmo reizi ar pīpi uz jumta</i> .
MITA.– (<i>Se sienta en el banco.</i>) Una, dos y tres, el que no se reanime es un ciempiés. (2. cēl., 194. lpp.)	MĪTA.–(<i>Apsēžas uz sola.</i>) Viens, divi, trīs: kas nepiecelsies, nebūs brīvs.	Piemērā Mīta skaita pašas izdomātu bērnu skaitāmpantiņu, kura tiešais tulkojums ir <i>viens, divi trīs, kas neatjēgsies, ir simtkājis</i> . Latviskajā tulkojumā saglabāts izteiciena sākums un izmainītas beigās tā, lai saglabātu atskaņas.
MITA. – [...] Por ejemplo, ayer iba yo recogiendo papeles del suelo cuando de pronto vi una manzana, pues ni corta ni perezosa me la comí. [...] (2. cēl., 195. lpp.)	MĪTA.– Piemēram, vakar, vācot no zemes papīrus, es piepeši ieraudzīju ābolu, un, divreiz nedomājot , to apēdu.	<i>Ni corto ni perezoso</i> – teiciens ar nozīmi <i>divreiz nedomājot, uzreiz</i> . (Tiešā tulkojumā – <i>ne kaunīga, ne slinka</i> .) ⁹⁶
CLIMANDO. – Pero Apal, desde entonces no hemos dormido caliente . (2. cēl., 198. lpp.)	KLIMANDO.–Bet, Apal, kopš tā brīža mēs neesam gulējuši siltā vietā .	<i>Dormido caliente</i> – vārdu spēle no frāzes <i>comer caliente</i> (ēst siltu maltīti).
VECIS. – Y qué pensáis. ¿Que ahora todo va a salir de rositas? (2. cēl., 198. lpp.)	VECIS.–Un ko gan jūs domājat. Ka tagad tiksiet cauri sveikā?	<i>De rositas</i> (sarunvalodā) – bez maksas, bez piepūles, bez problēmām, vienkārši, viegli. ⁹⁷
MITA. – Sí, sí, tontos. No tienen un pelo de tontos. [...] (2. cēl., 199. lpp.)	MĪTA.–Jā, kā tad, muļķi. Viņi neļaus sevi turēt par muļķiem.	<i>No tener un pelo de tonto</i> – būt gudram, atjautīgam. (Tiešā tulkojumā: <i>nebūt ne par matu muļķim</i>).
VIEJO. – Hasta allí no he llegado. Sólo me sé los dos primeros de carretilla. (2. cēl., 199. lpp.)	VECIS.–Tik tālu neesmu aizdomājies. Nakts vidū varētu atcerēties tikai līdz divi.	<i>Saber de carretilla</i> – zināt no galvas. ⁹⁸ <i>Carretilla</i> (sarunvalodā) – viena no nozīmēm ir <i>rinda, sērija, virkne</i> . ⁹⁹ Tulkojot šo piemēru, lai apvienotu abas nozīmes – gan <i>virkne</i> , gan <i>zināt no galvas</i> (šajā piemērā – zināt pirmos divus virknes locekļus) – izmantots latviešu valodas izteiciens <i>nakts vidū varētu atcerēties</i> , ko lieto, runājot par kaut ko ļoti labi zināmu.
CLIMANDO. – Y tú, cuando yo estuve malo de la tripa no dormías para cuidar de mí. (2. cēl., 200. lpp.)	KLIMANDO.–Un tad, kad man bija slikti ar vēderu , tu negulēji, lai varētu par mani rūpēties.	<i>Estar malo de la tripa</i> – teiciens, kuru sarunvalodā izmanto, lai norādītu uz tādām gremošanas problēmām kā caureja, vēdersāpes, utml.

⁹⁶http://esacademic.com/dic.nsf/sp_sp_dichos_refranes/1489/ni [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

⁹⁷<http://lema.rae.es/drae?val=rositas> [Skatīts 2015, 20. aprīlī].

⁹⁸*Spāņu-latviešu vārdnīca*. Sastādījusi Lilita Leodanska. Rīga:Avots, 2004, 185. lpp.

⁹⁹<http://spanishdict.com/translate/carretilla> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

CLIMANDO. – Y les quitará bocadillos, como si lo viera . (2. cēl., 201. lpp.)	KLIMANDO.–Un tiem atņemsiet sviestmaizes, es jau to paredzu .	<i>Como si lo viera</i> – izteiciens, kuru lieto, kad [runātājs] ir pilnīgi pārliecināts, ka notiks tas, ko viņš saka. (Tiešā tulkojumā – <i>it kā es jau to redzētu</i> .)
VIEJO. – Otra vez te estás metiendo conmigo . ¿Lo ves? (2. cēl., 201. lpp.)	VECIS.– Atkal tu meklē kašķi ar mani . Vai redzi?	<i>Meterse con alguien</i> – provocēt, kaitināt, nelikt kādu mierā. ¹⁰⁰
CLIMANDO. – Perdón . (<i>Luego añada muy bajo</i> .) del gato rabón . (2. cēl., 201. lpp.)	KLIMANDO.– Piedod . (<i>Pēc tam ļoti klusi piemetina</i> .) un mēlē iekod .	<i>Perdón del gato rabón</i> – izteiciens ar nozīmi <i>Es atvainojos...bet ne pa īstam</i> . Tiešā tulkojumā – <i>piedod no strupastainā kaķa</i> (<i>rabón</i> – dzīvnieks, kura aste ir īsāka nekā pārējiem, vai kuram tās nav. ¹⁰¹) Tulkojumā pārnesta šī izteiciena vērtība – tiek lūgta piedošana, kas nav no sirds. Labskanībai saglabātas atskaņas (<i>piedod-iekod</i>).
CLIMANDO.– A mí los jefes me dan frío . Mita. – Sí, pero saben hacer expedientes . (2. cēl., 203. lpp.)	KLIMANDO.–Man priekšnieki uzdzen drebuļus . MĪTA.–Jā, bet viņi prot sastādīt dokumentus .	<i>Dar frío</i> – likt justies auksti, saldēt. Šajā piemērā izteiciens lietots arī pārnestā nozīmē (likt justies neērti, likt baidīties). <i>Expediente</i> – prāva, izmeklēšana, dokumenti, akti. ¹⁰²
CLIMANDO. – ¿Dormir ahora? ¿Y si te pega el guardia cuando más descuidado estás? APAL. – Lo sentiré menos . (2. cēl., 205. lpp.)	KLIMANDO.–Gulēt tagad? Un ja nu kārtībsargs tevi iekausta, kad vismazāk to gaidi? APALS.– To jutīšu mazāk .	Vārdu spēle ar vārdu <i>sentir</i> (just), kuru spāņu valodā izmanto gan, runājot par fiziskām sāpēm, gan par nožēlu. Šajā piemērā to varētu tulkot divējādi: <i>To jutīšu mazāk/Man būs mazāk žēl</i> . Tā kā Klimando runāja par iekautīšanu, izvēlēts tulkojums, kas pauž attieksmi pret fiziskām sāpēm, taču tajā iekļauta ironija.
CLIMANDO. – Eso es que me tienes la fila . (2. cēl., 205. lpp.)	KLIMANDO.–Tas tāpēc, ka tu man esi uzēdies .	<i>Tener la fila</i> – just antipātijas, naidīgumu pret kādu. ¹⁰³
CLIMANDO. – Pues tienes que darte cuenta de que no es lo mismo una cosa que otra ... [...] (2. cēl., 206. lpp.)	KLIMANDO.–Tev jāsaprot, ka tās ir divas dažādas lietas ...	<i>No es lo mismo una cosa que otra</i> – attiecas uz pirms tam tekstā minēto. Klimando uzskata, ka Apals negrib viņā klausīties, jo vēlas, lai runātu flautas vecis, vai arī tamdēļ, ka ir noguris.
CLIMANDO. – Bueno, tú ádate con ojo . (2. cēl., 210. lpp.)	KLIMANDO.–Labi, bet turi acis vaļā .	<i>Andar con cien ojos (con ojo)</i> – būt piesardzīgam, uzmanīgam, aizdomīgam. ¹⁰⁴ Latviešu valodā šim izteicienam atbilst <i>turēt acis vaļā</i> . ¹⁰⁵

¹⁰⁰<http://wordmagicsoft.com/dictionary/es-en/meterse-con.php> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

¹⁰¹<http://lema.rae.es/drae/?val=rabon> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

¹⁰²*Spāņu-latviešu vārdnīca*. Sastādījusi Lilīta Leodanska. 371. lpp.

¹⁰³<http://lema.rae.es/drae/?val=fila> [Skatīts 2015, 22. aprīlī].

¹⁰⁴<http://lema.rae.es/drae/?val=ojo> [Skatīts 2015, 22. aprīlī].

¹⁰⁵<http://tezaurs.lv/sv/?w=acs> [Skatīts 2015, 22. aprīlī].

<p>MITA.– Pues vaya lata. (2. cēl., 210. lpp.)</p>	<p>MĪTA.–Cik garlaicīgi.</p>	<p><i>Lata</i> – apnicīga, garlaicīga, traucējoša, nogurdinoša vai nepatīkama lieta.¹⁰⁶ <i>Vaya</i> – kā izsaukmes vārds norāda uz kaut ko, kas iepriecina, vai tieši pretēji – izraisa nepatiku vai vilšanos.¹⁰⁷</p>
<p>MITA. – No me lleves la contraria. (2. cēl., 212. lpp.)</p>	<p>MĪTA.–Nerunā man pretī.</p>	<p><i>Llevar a alguien la contraria</i> – sacīt vai darīt pretējo tam, ko kāds saka, uzskata vai vēlas.¹⁰⁸</p>
<p>MITA. – Qué afán de llevar la contraria y discutir tienes. (2. cēl., 212. lpp.)</p>	<p>MĪTA.–Cik gan dedzīgi tu runā pretī un strīdies.</p>	<p><i>Afán</i> – pūles, cenšanās, dedzīga vēlēšanās, tieksme, dziņa, alkas.¹⁰⁹</p>
<p>MITA. – Y te crees que eso te permite portarte como te dé la gana. CLIMANDO. – Pues no faltaba más. (2. cēl., 213. lpp.) MITA. – Pues yo digo que no. Yo también voy a morir y Apal, y el viejo, y por eso no hacemos lo que queremos. CLIMANDO. – Pues entonces vaya gracia. MITA. – ¿O es que crees tú que porque sepas la fecha ya tienes algún privilegio? CLIMANDO. – (<i>Azorado.</i>) No sé. (2. cēl., 213. lpp.)</p>	<p>MĪTA.–Un tev šķiet, ka tas tev dod tiesības uzvesties, kā ienāk prātā. KLIMANDO.–Pats par sevi saprotams. MĪTA.–Nekā nebija. Arī es miršu, un Apals, un vecis, bet tādēļ mēs nedarām, kas ienāk prātā. KLIMANDO.–Nu gan jums labi. MĪTA.–Vai arī tev šķiet, ka tev pienākas atlaides tikai tāpēc, ka zini savu mirstamo dienu? KLIMANDO.–(<i>Apjucis.</i>) Neesmu pārlicināts.</p>	<p><i>No faltaba más</i> – izteiciens ar nozīmi <i>protams!, skaidra lieta!</i>¹¹⁰ <i>Gracia</i> – daudzējādi tulkojams vārds, kura dažas no nozīmēm ir <i>interesantums, pievilcība, izklaide, pateicība</i>. Šajā piemērā ar <i>vaya</i> izmantojumu, kas norāda uz ironisku attieksmi pret izteikuma priekšmetu, Klimando ironiski saka, ka tas, ka Mīta un pārējie arī zina, ka mirs, taču nedara, kas ienāk prātā, ir garlaicīgi un neinteresanti. <i>Neesmu pārlicināts</i> izmantots tiešākā <i>nezinu</i> vietā, lai neveidotu iespējamu pārpratumu, saistībā ar Mītas jautājumu ([...] Zini savu mirstamo dienu? -Nezinu).</p>

¹⁰⁶<http://lema.rae.es/drae/?val=lata> [Skatīts 2015, 23. aprīlī].

¹⁰⁷<http://lema.rae.es/drae/?val=vaya> [Skatīts 2015, 23. aprīlī].

¹⁰⁸<http://lema.rae.es/drae/?val=contraria> [Skatīts 2015, 23. aprīlī].

¹⁰⁹*Spāņu-latviešu vārdnīca*. Sastādījusi Lilita Leodanska. 33. lpp.

¹¹⁰<http://spanishdict.com/translate/faltar> [Skatīts 2015, 23. aprīlī].

MITA. – Pues en el cielo no irá a dormir. ¡Estaría bueno! Ten en cuenta que va a ocupar el sitio de otro. (2. cēl., 214. lpp.)	MĪTA.–Debesīs gan viņš negulēs. Tas gan būs kaut kas! Nem vērā, ka viņš tur ieņems kāda cita vietu.	<i>¡Estaría bueno!</i> - ironisks sarunvalodas izteiciens ar nozīmi <i>tas gan būtu labi, tas gan būtu kaut kas</i> . <i>Ten en cuenta que va a ocupar el sitio de otro</i> – grūti interpretējams teikums – vai nu Mīta uzskata, ka Apalam debesīs nebūtu vietas, ka viņam tur nebūtu jābūt, vai arī, ka, tā kā viņam tur nebūs jāguļ, viņa loma debesīs būs citāda. ¹¹¹
CLIMANDO.– Ahora sí que la hemos hecho buena. (2. cēl., 215. lpp.)	KLIMANDO.– Nu gan mēs esam visu salaiduši grīstē.	<i>La hemos hecho buena</i> – ironisks izteiciens, kas norāda, ka viss sanācis gluži pretēji tam, kā cerēts, par spīti labiem nodomiem. Izteiciens spāņu valodā aizstāts ar ekvivalentas nozīmes izteicienu latviešu valodā. Alternatīvs tulkojums varētu būt <i>esam iebrakuši auzās</i> .
CLIMANDO.– Tú siempre quieres llevar la razón. (2. cēl., 216. lpp.)	KLIMANDO.–Tu vienmēr gribi paturēt pēdējo vārdu.	<i>Llevar la razón</i> – uzvarēt strīdā, paturēt taisnību, pārliecināt otru par savu viedokli.
CLIMANDO.– Más quisieras tú que comer calamares. ¡Una sardina y ya vas bien! (2. cēl., 216. lpp.)	KLIMANDO.– Sagribēji gan ēst kalmārus. Ar vienu sardīni tev pilnīgi pietiks!	<i>Más quisieras</i> – izteiciens ar nozīmi <i>sapņo vien, patiktu gan tev, sapņo vien utml.</i> ¹¹² <i>Ir bien</i> – <i>pietikt, būt piemērotam</i> .
VIEJO. – [...] Maldita la gracia que te va a hacer. (2. cēl., 217. lpp.)	VECIS. – [...] Tā tev nebūs nekāda izklaide.	<i>Maldito</i> – ļauns, nolādēts, slikts. ¹¹³ Šajā piemērā vārds lietots ar sarunvalodā izplatīto nozīmi <i>nekāds</i> . ¹¹⁴

❖ Izsauksmes vārdi

CLIMANDO. – Vaya tío. [...] (1. cēl., 178. lpp.)	KLIMANDO.– Paskat, kāds tips. Ko viņš tur dara?	<i>Vaya</i> – izsauksmes vārds, kurš, atrodoties pirms lietvārda, pastiprina tā labās vai sliktās īpašības. <i>Tío</i> – sarunvalodā viena no nozīmēm ir <i>persona, kuras vārdu ignorē vai nevēlas minēt, „kāds cilvēks”</i> . Lieto arī, lai norādītu uz rupju, nekulturālu personu. ¹¹⁵ Latviešu valodā tam rodams ekvivalents <i>tips</i> ar nozīmi <i>vīrietis, kura izskats,</i>
---------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

¹¹¹Iespējams, ka Mīta un Klimando saprot, ka Apals guļ, jo pārāk labi saprot pasaules kārtību un to, ka tajā dzīvot nav iespējams. Tā ir tēma, kurai lugas gaitā varoņi pievēršas maz un no šīs tēmas izvairās kā no bīstamas, nevēlamas. Iespējams, tieši tāpēc uzreiz pēc tam Klimando maina sarunas tēmu, uzdodot triviālu jautājumu: “Kur mēs debesīs čurāsim?”

¹¹²<http://wordreference.com/es/en/translation.asp?spen=más+quisieras> [Skatīts 2015, 23. aprīlī].

¹¹³*Spāņu-latviešu vārdnīca*. Sastādījusi Lilita Leodanska. 453. lpp.

¹¹⁴<http://lema.rae.es/drae/?val=maldito> [Skatīts 2015, 23. aprīlī].

¹¹⁵<http://lema.rae.es/drae/?val=tio> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

<p>VIEJO DE LA FLAUTA.– [...] ¡Vaya muchas! [...] (2. cēl., 187. lpp.)</p> <p>MITA.– Pues vaya costumbre. No creas que es ninguna disculpa. (2. cēl., 195. lpp.)</p>	<p>FLAUTAS VECIS.– [...] Kas par traipiem![...]</p> <p>MĪTA.–Lai paliek ieradums. Nedomā, ka tas ir attaisnojums.</p>	<p><i>izturēšanās izraisa aizdomas, negatīvu attieksmi.</i>¹¹⁶</p>
<p>CLIMANDO.–¡Huy! Qué triste tienes que estar. (1. cēl., 171. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.–Ak vai! Cik skumji gan tas ir.</p>	<p>Izsaukmes vārds, kas pauž fiziskas sāpes, izbrīnu pārsteigumu.¹¹⁷</p>
<p>CLIMANDO.– ¡Ah!, pues, es cierto. [...] (1. cēl., 171. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.–Ā! Tas tiesa.</p>	<p>Izsaukmes vārds, kas pauž pārsteigumu, izbrīnu.</p>
<p>CLIMANDO. – [...] y cuando más descuidado estuviera ¡paff!, muerto. (1. cēl., 172. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.– [...] un pie mazākās neuzmanības – paff!–, beigts.</p>	<p>Izsaukmes vārds, acīmredzot veidots kā onomatopoeze, lai atdarinātu šāviena troksni. Tulkojumā tas saglabāts oriģinālajā rakstībā, kas vārda izrunu neietekmē.</p>
<p>CLIMANDO.– ¡Atiza! Pues es verdad. [...] (1. cēl., 173. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.–Velns parāvis! Tev taisnība.</p>	<p>Sarunvalodā lietots izsaukmes vārds, kas kaut ko vērtē kā nesakarīgu vai muļķīgu.¹¹⁸</p>
<p>MITA.–Venga, reanimaros hombres. (2. cēl., 193. lpp.)</p>	<p>MĪTA.–Saņemieties, vīrieši, beidziet nīkuļot.</p>	<p><i>Venga</i> – kā izsaukmes vārds šajā piemērā nozīmē <i>saņemieties, atgūstieties, pasteidzieties.</i>¹¹⁹ <i>Reanimarse</i> – saņemties, atgūties. Lai šī vārda tulkojums nesakristu ar <i>venga</i> tulkojumu (<i>saņemieties</i>), izmantots <i>reanimarse</i> nozīmes citāds formulējums – <i>beigt nīkuļot</i>.</p>
<p>MITA.– [...] Peru tú, ¡ya! ¡ya! [...] (2. cēl., 195. lpp.)</p>	<p>MĪTA. – [...] Bet tu! Pasaulīt mīļā! [...]</p>	<p>Dubultais <i>ya</i> šajā piemērā izmantots, lai maigā formā izteiktos un norādītu uz kaut ko, kas izraisa neapmierinātību otrā cilvēkā.</p>
<p>MITA. – Haz un esfuerzo, hombre. (2. cēl., 196. lpp.)</p> <p>MITA. – Claro, hombre. (2. cēl., 198. lpp.)</p> <p>CLIMANDO. – Venga, hombre, despiértate. (1. cēl., 177. lpp.)</p>	<p>MĪTA.–Papūlies taču.</p> <p>MĪTA.–Skaidra lieta.</p> <p>KLIMANDO.– Saņemies, vecīt, mosties.</p>	<p><i>Hombre</i> (cilvēks, vīrietis)– emfātisks izsaukmes vārds, kuram nav tieša tulkojuma latviešu valodā. Tas pastiprina izteikuma emocionālo noskaņu.¹²⁰ Aptuvenie tulkojumi, atkarībā no situācijas, latviešu valodā varētu būt <i>taču, tomēr, protams, skaidrs, saņemies</i>, u.c. Atsevišķos gadījumos <i>hombre</i>, norādot uz konkrētu cilvēku, tulkots kā latviešu valodā sarunvalodā lietotais <i>vecīt</i>.</p>

¹¹⁶<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=tips> [Skatīts 2015, 18. aprīlī].

¹¹⁷<http://lema.rae.es/drae/?val=huy> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

¹¹⁸<http://lema.rae.es/drae/?val=atiza> [Skatīts 2015, 17. aprīlī].

¹¹⁹<http://www.wordreference.com/es/en/translation.asp?spen=venga> [Skatīts 2015, 20. aprīlī].

¹²⁰<http://spanishdict.com/translate/hombre> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

CLIMANDO. – Ni pisamos los jardines. APAL. – Bah. (2. cēl., 199. lpp.)	KLIMANDO.–Un nebradājam dārzus. APALS.– Ak jel.	<i>Bah</i> – izsauksmes vārds, kas norāda uz neticību, nicinājumu/nievājumu. ¹²¹
MITA. – Porque sus mujeres les pegan en casa. CLIMANDO. – Huy que malas. (2. cēl., 203. lpp.)	MĪTA.–Jo sievas viņus mājās iekausta. KLIMANDO.– Ak vai, cik nejaukas.	<i>Huy</i> – izsauksmes vārds, kas norāda uz pēkšņām fiziskām sāpēm, izbrīnu, svētulību. ¹²²
CLIMANDO. – Pues no creas que me gusta eso que me maten ahora. APAL. –Es lo mismo. CLIMANDO. – ¡ Qué va! ¡Precisamente ahora! ¡Cuando menos lo podía esperar! (2. cēl., 209. lpp.)	KLIMANDO.–Nedomā vis, ka man patīk tas, ka mani tagad nogalinās. APALS.–Tas ir vienalga. KLIMANDO.– Kas vēl nebūs! Tieši tagad! Kad es to vismazāk gaidīju!	¡ <i>Qué va!</i> - izsauksmes frāze, kas izsaka neticību, skepsi.
MITA.– (<i>Chistando</i>) ¡ Chiss! Climando. (2. cēl., 210. lpp.)	MĪTA.–(<i>Klusi pievērs sev uzmanību.</i>) Csst! Klimando.	<i>Chistar</i> – pievērst kāda uzmanību ar skaņu <i>chist (chis)</i> ¹²³ , kam latviešu valodā atbilst skaņa <i>cssst!</i> Šai darbībai – pievērst sev uzmanību ar skaņu <i>cssst!</i> – nav konkrēta apzīmējuma, tāpēc tas aizstāts ar izskaidrojumu – <i>klusi pievērs sev uzmanību.</i>

❖ Sintaktiskās struktūras, interpunkcija, ortogrāfija

Avota teksts	Tulkojums	Skaidrojums
VIEJO.– (<i>Alborozado</i>) Dos letras, ¿eh? ¿Y en la palabra y? ¿Y en la palabra a? ¿Y en la palabra ssss? ¿Y en la palabra tttt? ¿Y en la palabra o? ¿Y en la palabra dddd? ¿Y en la palabra ggg? ¿Y en la palabra e? ¿Y en la palabra ll? Y lo que es mucho peor ¿Y en la palabra...? (<i>No emite ningún sonido.</i>) CLIMANDO. – ¿Cuál? [...] MITA. – ¿No oyes que es la hache ? (2. cēl., 191.-192. lpp.)	VECIS.–(<i>Sajūsmināts.</i>) Divus burtus, tu saki? Un vārdā „ un ”? Un vārdā „ uz ”? Un vārdā „ ssss ”? Un vārdā „ tttt ”? Un vārdā „ vai ”? Un vārdā „ ddd ”? Un vārdā „ ggg ”? Un vārdā „ e ”? Un vārdā „ ll ”? Un, kas ir vēl ļaunāk, vārdā „ ... ”? (<i>Neizdveš nevienu skaņu.</i>) KLIMANDO.–Kādā vārdā? [...] MĪTA.–Nedzirdi, ka tā ir domuzīme ?	Fragmentā redzamas varoņu valodas uztveres īpatnības un absurda valodas lietojums. Veča izteikumā daži vārdi ir īsti, daži – izdomāti. Vārdi <i>y</i> , <i>a</i> , <i>o</i> ir tulkojami latviešu valodā kā saiklis <i>un</i> , prievārds <i>uz</i> , saiklis <i>vai</i> . Problemātiska situācija rodas, tulkojot burta <i>h (hache)</i> vērtību, jo šo burtu spāņu valodā neizrunā, tā ekvivalents ir klusums. Tulkojumā <i>hache</i> aizstāta ar <i>domuzīme</i> – ņemot vērā varoņu valodas uztveri, arī domuzīmi viņi varētu uztvert kā vārdu.

¹²¹<http://lema.rae.es/drae/?val=bah> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

¹²²<http://lema.rae.es/drae/?val=huy> [Skatīts 2015, 22. aprīlī].

¹²³<http://lema.rae.es/drae/?val=chistar> [Skatīts 2015, 22. aprīlī].

<p>VIEJO.– (<i>Titubeando.</i>) Nos...ha...ga...na...do...ella. [...] VIEJO.–(<i>Tumbado en el suelo aún.</i>) No...po...de...mos. [...] VIEJO.– De...ja...nos...en...paz...Mi...ta. (2. cēl., 193.-194. lpp.)</p>	<p>VECIS.–(<i>Stostoties.</i>) Vi...ņa...mūs...ir...pie...vei...k u...si. [...] VECIS.–(<i>Vēl aizvien guļot uz zemes.</i>) Ne...va...ram. [...] VECIS.– Pa...žē...lo...mūs...Mī...ta.</p>	<p>Gan avota tekstā, gan tulkojumā izteikumi sadalīti pa zīlbēm, atbilstoši katras valodas vārdu uzbūvei.</p>
<p>VIEJO.–Continúa. MITA. –Segue, Klimando, sigue. VIEJO. –Continúa. (<i>Pausa expectante.</i>) VIEJO. –Segue, ¿qué?, ¿qué? MITA. –Anímate, Klimando. [...] MITA. –Anda, no te dé pena. (2. cēl., 196. lpp.)</p>	<p>VECIS.–Runā. MĪTA.–Turpini, Klimando, turpini. VECIS.–Runā. (<i>Gaidpilns klusums.</i>) VECIS.–Turpini! Saki, saki! MĪTA.–Saņemies, Klimando. [...] MĪTA.–Aiziet, nevajag žēloties.</p>	<p>Spāņu valodas vārdiem <i>continuar</i> un <i>seguir</i> šajā piemērā tulkojami vienādi – <i>turpināt</i>. Lai saglabātu avota teksta vārdu dažādību, <i>continúa</i> aizstāts ar <i>runā</i>: [turpini] runāt. <i>Animarse</i> – lieto, lai pamudinātu ko darīt. <i>Andar</i> (izsaukuma teikumos) – lieto, lai kādu uzmundrinātu, pamudinātu kaut ko darīt.¹²⁴</p>
<p>CLIMANDO.– Dos contra uno ya podréis. MITA. –Es verdad, somos dos. VIEJO. – Pero él es uno, total nada más que uno menos. MITA. –Es verdad, podía ser diez menos. VIEJO. –Si él fuera diez menos yo le daría una arena. MITA. –Y yo una rama. (2. cēl., 202. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.–Divi pret vienu, tā nav godīgi. MĪTA.–Tas tiesa, mēs esam divi. VECIS.–Bet viņš ir viens, beigu beigās ne nieka vairāk kā par vienu mazāk. MĪTA.–Tas tiesa, viņš varēja būt par desmit mazāk. VECIS.–Ja viņš būtu par desmit mazāk, es viņam iedotu vienu smilti. MĪTA.–Un es – vienu zaru.</p>	<p><i>Dos contra uno ya podréis</i> – izteiciens ar nozīmi <i>tā kā esat divi, bet es – viens, jūs noteikti mani pārspēsiet</i>. Seko vārdu spēle <i>vairāk-mazāk</i>: <i>Total nada más que uno menos</i> – [viņš ir viens], bet būt vienam nozīmē būt tikai par vienu mazāk nekā būt diviem. Ja [Klimando] ir „par vienu mazāk”, tas vēl nav nekas (nav nemaz tik negodīgi), jo viņš varētu būt par desmit mazāk, un tas būtu negodīgāk.</p>
<p>GUARDIA.– Caracachicho, Corocochocho, Chi, Chu, Cha, Caracachi. (2. cēl., 203. lpp.)</p>	<p>KĀRTĪBSARGS.– Karakačičo, Korokočočo, Či, Ču, Ča, Karakači.</p>	<p>Šeit un turpmāk kārtībsargu valoda atveidota pēc fonētiskās līdzības, un saglabāta oriģinālā interpunkcija un lielo burtu izmantojums.</p>
<p>CLIMANDO. – El ser uno menos también es importante. Por ejemplo el otro día Sató se enamoró de una mariposa que se le posó en el bolsillo y como no sabía cómo declararse a ella se subió en una silla y se puso a cantar eso de que el amor sabe a</p>	<p>KLIMANDO.–Arī būt par vienu mazāk ir svarīgi. Piemēram vienu dienu Sato iemīlējās taurenītē kuru ielika savā kabatā un tā kā nezināja kā viņai atzīties uzkāpa uz krēsla un sāka dziedāt par to kā mīlestība garšo pēc</p>	<p>Šeit un turpmāk saglabāta avota teksta interpunkcija.</p>

¹²⁴<http://lema.rae.es/drae/?val=andar> [Skatīts 2015, 21. aprīlī].

<p>melocotón hasta que la mariposa se dio cuenta de que como iba a helar se inundaría el río y lo mejor sería volar hacia el pabellón de enfermos donde como guardan patatas hay un ambiente triste pero a las patatas que no están habituadas a vivir en un ambiente triste sino en pleno sol les salieron banderas azules con las banderas azules se hicieron en la ciudad girasoles rojos y con los girasoles rojos amapolas verdes y con las amapolas verdes ruiseñores (<i>habla violentamente</i>) y con los ruiseñores bombillas, y con las bombillas zapatos y con los zapatos plumas, y con las plumas bedeles y con los bedeles brochas, y con las brochas... (2. cēl., 203. lpp.)</p>	<p>persikiem līdz taurenīte saprata ka tā kā tuvojās sals pārplūdīs upe un labāk būtu lidot uz slimnieku nodaļu jo tā kā tur glabā kartupeļus tur ir skumja atmosfēra bet kartupeļiem kas nav pieraduši dzīvot skumjā atmosfērā bet gan tūrā saulē izlīda zili karogi ar zilajiem karogiem pilsētā uztaisīja sarkanas saulespuķes un ar sarkanajām saulespuķēm zaļas magones un ar zaļajām magonēm lakstīgalas (<i>runā drudžaini</i>) un ar lakstīgalām spuldzītes, un ar spuldzītēm zābakus un ar zābakiem spalvas, un ar spalvām uzraugus un ar uzraugiem otas, un ar otām...</p>	
<p>CLIMANDO. – [...] pero en el caso de que el pensar no se intente entonces queda consumido en fin lo que te digo es que hay que llevar un orden un orden siempre saber lo que se ha dicho porque se ha dicho lo que se va a hacer y lo que se hará ése es el sistema que llevo yo con el viejo de la flauta por eso le gano siempre él dice que es que le hago trampas ¡yo trampas! ¿verdad que no?</p> <p>CLIMANDO. – [...] hay que llevar un orden un camino recto racional hay que llegar a la mejor conducta (<i>Gritando.</i>) ¡apal! ¡no te duermas!</p> <p>CLIMANDO.– [...] a lo que le respondió el señor no he comprado cuatro elefantes porque aún no se han inventado ¿te das cuenta apal? ¿qué te pasa hombre? (2. cēl., 206.-207. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.– [...] bet gadījumā ja domāšanu neizmanto tad tā izplēn galu galā es tev gribēju teikt ka ir jāievēro kārtība šāda kārtība vienmēr zināt ko esi teicis jo esi teicis ko esi izdomājis darīt un ko darīsi šāda ir mana taktika pret flautas veci tāpēc es viņu allaž uzveicu viņš saka ka tas tāpēc ka viņu apšmaucu. Es apšmaucu! Vai tiesa, ka ne?</p> <p>KLIMANDO. – [...] ir jāievēro kārtība taisns racionāls ceļš ir jānonāk pie vislabākās rīcības. (<i>Kliedzot</i>) apal! Neguli!</p> <p>KLIMANDO.– [...] uz ko kungs viņai atbildēja „neesmu nopircis četrus ziloņus jo tie vēl nav izgudroti” tu saproti apal? Kas tev lēcies vecīt?</p>	<p>Tulkojumā ievērots avota tekstā izmantotais Arabala ieteikums – šajā Klimando prātojumā neizmantojot ne punktus, ne komatus, ne lielos burtus personvārdos. Vienīgais izmantotais punkts pirms izsaukuma frāzes beigās lietots, lai nošķirtu izsaukuma frāzi no pirms tam sacītā (spāņu valodā, atšķirībā no latviešu valodas, izsaukuma teikumu vai frāzi no pārējā teksta norobežo, izmantojot izsaukuma zīmes gan šī teikuma/frāzes sākumā, gan beigās)</p>
<p>CLIMANDO.– [...]Yo sé hablar muy bien de gallinas y de</p>	<p>KLIMANDO. – [...]Es māku ļoti labi runāt par vistām un</p>	<p>Šī uzskaitījuma beigās nav ievērota tradicionālā interpunkcija – trūkst komatu</p>

escaleras, y de ángeles, y de saltamontes, y de triciclos, y de cigüeñas y de peces y de comidas... [...] (2. cēl., 205. lpp.)	par trepēm, un par eņģeļiem, un par sienāžiem, un par trīsriteņiem, un par gulbjiem un zivīm un ēdieniem... [...]	pirms <i>un zivīm</i> un <i>un ēdieniem</i> . Tulkojumā saglabāta avota teksta interpunkcija.
VIEJO. (<i>Entusiasmado</i> .) ¡ El Triciclo! ¿Podré acariciar a los niños? (2. cēl., 219. lpp.)	VECIS.–(<i>Aizrautīgi</i> .) Trīsriteni! Vai varēšu glāstīt bērņus?	Avota tekstā šajā vietā vārds <i>Trīsritenis</i> dots ar lielo burtu (<i>El Triciclo</i>). Latviešu valodā šo īpatnību atainot grafiski nav iespējams, jo nepastāv artikuli pirms lietvārdiem.

❖ Morfoloģija

Avota teksts	Tulkojums	Skaidrojums
VIEJO.– [...] Y luego no digas que si „ tajuntas ”, ni que si me vas a dar una sardina, nis que si me vas a traer un buchecito de agua para cuando tenga sed. (1. cēl., 168. lpp.)	VECIS.– Un pēc tam neprasi, ne vai „ draudzēsimsies ”, ne vai iedosi man vienu sardīni, ne vai atnesīsi man vienu mutīti ūdens , kad man slāpst.	„ <i>Tajuntas</i> ” – varoņu izmantots vārds, kas pārņemts no bērņu valodas. Vārdu <i>te</i> un <i>ajuntas</i> apvienojums ar nozīmi „vai nāksi man blakus?”, „vai draudzēsies ar mani?” <i>Buchecito</i> – vārda <i>bucho</i> (šķidrums daudzums, kas satilpst mutē) deminutīvs.
CLIMANDO.–[...]sí, mucho, muchísimo . [...] (1. cēl., 175. lpp.)	KLIMANDO.– [...] jā, ļoti, neizsakāmi . [...]	<i>Muchísimo</i> – vārda <i>mucho</i> (ļoti) augmentatīva forma. Lai kompensētu šīs formas trūkumu latviešu valodā, izmantots vārds <i>neizsakāmi</i> , kas izsaka vārda <i>ļoti</i> nozīmi daudz spēcīgākā formā. ¹²⁵
CLIMANDO.– (<i>Señalando</i>) ¿Ves a aquel tiparraco ? (1. cēl., 183. lpp.)	KLIMANDO.–(<i>Norādot</i> .) Redzi to šaubīgo tipu ?	<i>Tiparraco (tipejo)</i> (no vārda <i>tipo</i>), augmentatīva formā – nicināma, smieklīga persona. Tā kā latviešu valodā augmentatīvs nepastāv, vārds pārfrāzēts.
CLIMANDO. – A mí lo que me gustan son los terrones de azúcar. ¡ Tan blanquitos y tan duritos! (2. cēl., 195. lpp.)	KLIMANDO.– Bet man labāk patīk cukurgraudiņi. Tik maziņi, tik balti un cieti!	Latviešu valodā, atšķirībā no spāņu valodas, nepastāv īpašības vārdu pamazināmās formas (<i>blanquito, durito</i>), līdz ar to tulkojumā, lai kompensētu šo iezīmi, pirms īpašības vārdiem <i>balts</i> un <i>ciets</i> lietots vārds <i>maziņi</i> .
CLIMANDO.– [...] Y cuando yo diga „ella tiene un bigotito amarillo y blandito que me gusta mucho” poder enseñarlo. [...] (2. cēl., 211. lpp.)	KLIMANDO.– [...] Un, kad es teikšu „ man ļoti patīk viņas mazās, mīkstās, dzeltenīgās ūsiņas ”, varētu tās parādīt.[...]	Lai kompensētu pamazināmās formas trūkumu latviešu valodā, tulkojot vārdu <i>blandito</i> , pievienots vārds <i>mazās</i> .
VIEJO.– Si él fuera diez menos yo le daría una arena . (2. cēl., 202. lpp.)	VECIS.–Ja viņš būtu par desmit mazāk, es viņam iedotu vienu smilti .	<i>Arena</i> (smiltis) – spāņu valodā šis vārds ir daudzskaitlinieks, un arī latviešu valodā to parasti lieto daudzskaitļa formā, līdz ar to veidojas vārdu spēle – Vecis šo vārdu izmanto vienskaitļa formā.

¹²⁵ *Sinonīmu vārdnīca skolām*. Sast. Elza Grīnberga-Sudmale. Rīga: Avots, 2001. 210. lpp.

<p>([...] <i>El GUARDIA con un kustību le separa, sin dejar de leer ni un solo minuto.</i>) (2. cēl., 212. lpp.)</p>	<p>(KĀRTĪBSARGS ar asu rokas kustību viņu atraida, ne uz mirkli nepārtraucot lasīt grāmatu.)</p>	<p><i>Manotazo</i> – (no <i>manota, mano</i> (roka) augmentatīvs), sitiens ar roku.¹²⁶ Tā kā latviešu valodā lietvārdu augmentatīvs nepastāv, tā kompensācijai tulkojumā pievienots vārds <i>ass</i> – spēcīgs, nežēlīgs.</p>
<p>CLIMANDO. – Es bien sencillo, te pones mi ropa y cuando digan: „Climando, te vamos a matar.” Tú dices: „Servidor.” MITA. – Tendré que decir: servidora. (2. cēl., 215. lpp.)</p>	<p>KLIMANDO.–Tas ir pavisam vienkārši, tu uzvilksi manas drēbes, un, kad viņi teiks: „Klimando, mēs tevi nogalināsim” tu atbildēsi: „Priecīgs pakalpot.” MĪTA.–Man būtu jāsaka: priecīga pakalpot.</p>	<p><i>Servidor</i> – kalps, apkalpotājs. Šeit lietots ar nozīmi <i>jūsu rīcībā</i>. Lai būtu iespējams veidot vārdu spēli ar vārdu dzimtes atšķirībām, <i>servidor</i> pārfrāzēts kā <i>priecīgs/-a pakalpot.</i></p>
<p>VIEJO.– (<i>Avergonzadísimo.</i>) Pero muy poco, muy poquísimo.[...] (2. cēl., 218. lpp.)</p>	<p>VECIS.–(<i>Ļoti nokaunējies.</i>) Bet ļoti nedaudz, ļoti, ļoti drusciņ. [...]</p>	<p>Latviešu valodā vārda <i>maz, nedaudz (poco)</i> vispārāko pakāpi <i>vismazāk</i> šajā situācijā lietot nav iespējams, līdz ar to <i>poco</i> vispārākā pakāpe aizstāta ar dubultu <i>ļoti</i> izmantojumu.</p>
<p>VIEJO. – Pero lo que necesitas es un abrigo de pieles. (2. cēl., 218. lpp.)</p>	<p>VECIS.–Bet patiesībā tev vajadzīgs ādu mētelis.</p>	<p>Literāri pareizi spāņu valodā būtu teikt <i>abrigo de piel</i>, tāpat kā latviešu valodā – <i>ādas mētelis</i>, bet Vecis vārdu <i>āda</i> lieto daudzskaitlī. Tulkojumā saglabāta šī valodas īpatnība.</p>

¹²⁶Spāņu-latviešu vārdnīca. Sastādījusi Lilita Leodanska. 457. lpp.

PERSONAJES¹

APAL.
CLIMANDO.
EL VIEJO DE LA FLAUTA².
MITA.
EL HOMBRE DE LOS BILLETES.
UN GUARDIA.
EL JEFE³.

La acción, en la orilla del río canalizado de una gran ciudad¹. Bordo con argollas. Calzada de unos diez metros de anchura. Jardín al fondo, separado de la calzada por una tapia baja. Banco continuo de piedra...

¹ La presentación de los personajes que ofrecemos en esta edición sigue la propuesta por Arrabal en las dos ediciones francesas y en las dos españolas, que corrigen ya al manuscrito de las dos versiones (A y B) que utilizamos. En el que llamamos ms. A, aparece así la presentación de los personajes:

PERSONAJES

Apal
y sus amigos: Climando,
El viejo de la flauta y
Mita
También intervienen: El hombre de los billetes y
dos guardias.

Nos ha parecido destacar esta diferente presentación porque, en cierto sentido, propone como personaje principal a Apal, contrariamente a lo que suele ser la opinión de críticos y estudiosos. Bien es verdad que también en la versión definitiva Apal aparece como el primero de los personajes.

² El Viejo de la flauta se llamó también «Viejo del violín» (véase la nota núm. 30) y en todas las ediciones de la obra aparece como «Le vicux» o «Viejo» simplemente en el texto.

³ El personaje del «Jefe» aparece como tal en las dos ediciones francesas de la obra, pero no en el ms. A ni en las dos ediciones francesas. En ellas, Guardia y Jefe son «Premier Agent» y «Deuxième Agent».

⁴ El manuscrito A decía: «de una capital europea» y ha sido corregido por el ms. B («de una gran ciudad»).

⁵ El ms. B ha suprimido una frase que añadía el ms. A: «Decorado: se sugiere que sea muy sencillo.»

PRIMER ACTO

Atardecer.
Acostado en el banco está APAL, un individuo pobremente vestido.

Voz.—Apaaal... Apaaaaal... Apaaaaal.
(La voz proviene del jardín. Alguien lo cruza, llamado "do" a APAL, sin ser visto. Entre llamada y llamada se oye el tintineo de unas campanillas. La voz cada vez se oye menos hasta perderse.

Silencio corto.
De nuevo se vuelve a oír la voz y el tintineo de las campanillas).

Voz.—Apaaal... Apaaaaal... Apaaaaal.
(La voz se oye cada vez más cercana hasta que entra en escena CLIMANDO montado en un triciclo oxidado y viejísimo que lleva delante una caja decorada con personajes de Walt Disney descoloridos para poder subir en ella a seis niños. Una serie de campanitas cuelgan de una barra que cruza la caja.)

CLIMANDO.—(Bajándose del triciclo.) Apal, Apal, hombre, despierta. (Le sacude bruscamente.)

(APAL se reanima y rápidamente, como un muñeco mecánico, sube en el triciclo.)

⁶ Las dos ediciones españolas cambian el original español que manejamos y que sí siguen las dos ediciones francesas. En las españolas se dice: «Alguien llama a Apal sin ser visto.»

⁷ Lo mismo que señalamos en la nota anterior ocurre aquí. Las ediciones castellanas suprimen «de las campanillas».

⁸ «Rápidamente» desaparece de ambas ediciones españolas aun-

¹²⁷ Arrabal, Fernando. *Pic-Nic, El Triciclo, El laberinto*. Edición de Angel Berenguer. Madrid: Ediciones Cátedra, S. A., 1997. 164.-221. lpp.

CLIMANDO.—¿Cómo es que no estabas en la fuente?

APAL.—Tenía sueño.

(APAL se marcha en el triciclo. A los pocos instantes vuelve a entrar. Se baja del triciclo y se tumba de nuevo en el banco.)

CLIMANDO.—¿Es que no vas al parque?

APAL.—Tengo sueño.

CLIMANDO.—Eres un carota.

APAL.—Mmm.

CLIMANDO.—Además tenemos que pagar el plazo del triciclo y no tenemos nada.

APAL.—Déjame dormir.

CLIMANDO.—Bueno, menos mal que ya mucho negocio no íbas a hacer. Se han ido casi todos los chavales.

(Entra el VIEJO DE LA FLAUTA.)

VIEJO DE LA FLAUTA.—¡Hola, muchachos! Me voy a sentar aquí, que estoy para el arrastre.

CLIMANDO.—Pues yo también estoy bueno.

(CLIMANDO se tumba³ junto al río y el VIEJO DE LA FLAUTA se sienta en el banco estirando las piernas.)

(Pausa larga).

VIEJO DE LA FLAUTA.—Eso es del triciclo.

CLIMANDO.—¿El qué?

VIEJO.—Lo del cansancio.

CLIMANDO.—Claro, como que me he pasado toda la tarde llevando niños. Me duelen sobre todo los sobacos.

que, como en los casos anteriores, sí aparece en el original castellano y en las dos ediciones francesas.

³ Una y otra edición española proponen: «Climando se sienta junto al río y el hombre de la flauta se sienta en el banco...» Seguimos aquí el original ms. A.

VIEJO.—Eso será de llevar alpargatas. A mí me ocurre una cosa muy parecida, de tanto tocar la flauta me duelen las rodillas.]

(Ambos hablan precipitadamente.)

CLIMANDO.—Eso será de usar sombrero. A mí me ocurre una cosa muy parecida, de tanto ayunar me duelen las uñas.

VIEJO.—(Disgustadísimo.) Eso será de tomar agua de la fuente de la plaza. A mí me ocurre una cosa parecida, de tanto usar pantalones me duelen las cejas.

CLIMANDO.—(Agresivo.) Eso será de no estar casado. A mí me ocurre una cosa parecida, de tanto dormir me duelen los pañuelos.

VIEJO.—(Violento.) Eso será de no comprar billetes de lotería. A mí me ocurre una cosa muy parecida, de tanto andar me duelen todos los pelos de la cabeza.

CLIMANDO.—(Alborozado.) ¡Falso! ¡Falso!

VIEJO.—¿Falso?

CLIMANDO.—Sí, sí, es falso, a usted no le pueden doler todos los pelos de la cabeza porque es calvo.

VIEJO.—Mc has hecho trampa.

CLIMANDO.—No, no, si quiere comenzamos otra vez.

VIEJO.—Imposible. Tú razones mejor que yo y con la razón siempre se gana.

CLIMANDO.—¿No dirá usted que yo me he aprovechado de usted? Si quiere le doy una vuelta en el triciclo.

VIEJO.—(Tiernísimo.) ¿Una vuelta en el triciclo? ¿Y me dejarás acariciar a los niños?

CLIMANDO.—Sí, siempre que no les quite los bocadillos.

VIEJO.—¿Te das cuenta cómo me tienes tirria? ¿Por qué tienes que meter los bocadillos? Te das cuenta, ¿eh? (CLIMANDO se avergüenza.) No agaches la cabeza, no la

agaches. (Contento.) ¿Reconoces entonces que me tratas mal?

CLIMANDO. — (Humildísimo.) Sí... (Con evidencia.) Pero le he prometido dejarle dar una vuelta en el triciclo. No puedo portarme mejor.

VIEJO.—(Dulcemente.) Una vuelta en el triciclo, acciando a los niños. Les pasaré la mano por la cabeza y les diré... y les diré... (Agresivo.) Oye, ¿me dejarás tocar las campanillas?

CLIMANDO.—No, porque usted ya tiene que tocar la flauta y nunca se ha visto que se toquen dos instrumentos a la vez.

VIEJO.—No me dejas porque no tengo billetes.¹⁰ ¡Adiós! (Se marcha muy enfadado al final del banco y mira en dirección contraria a CLIMANDO.) Y luego no digas que si «tajuntas», ni que si me vas a dar una sardina, ni que si me vas a traer un buchecito de agua para cuando tenga sed.

CLIMANDO.—Más quisiera el gato que lamer el plato. (CLIMANDO se tumba junto al río a pescar. Tira un hilo con un anzuelo al agua.)

CLIMANDO.—(Canturreando muy fuerte y deletreando perfectamente.) Además Apal y yo lo vamos a pasar muy bien porque hemos encontrado un procedimiento estuendo. No dejaremos que nadie venga con nosotros.

VIEJO.—(Canturreando también.) Yo lo voy a pasar muy bien con otro procedimiento. A nadie le diré nada. Que se chinchen los muy tontos que no me dejan montar en triciclo.

(Pausa.)

CLIMANDO.—Hemos encontrado una fórmula para que nadie nos persiga. Así ya no tendremos que huir de un sitio para otro como ahora.

¹⁰ En todas las ediciones de la obra aparece: «je n'ai ni billetes de banque ni raison», «no tengo billetes ni razón». En el ms. A se decía: «no tengo ni billetes ni razón». El ms. B ha suprimido lo que no aparece en nuestra edición.

VIEJO.—Me extraña muchísimo que Apal haga algo.

(APAL se despierta de nuevo. Da un par de carreras alrededor de la escena. Luego se golpea con sus manos cruzando los brazos, las espaldas.)

VIEJO.—Me marchó con viento fresco. (Sale.)

CLIMANDO.—(A APAL, sin mirarle.) ¿Tienes frío?

APAL.—Sí¹¹.

CLIMANDO.—Si quieres vamos a dormir a la puerta del metro de la plaza.

APAL.—Hay guardias. (APAL habla siempre con des-gana.)

CLIMANDO.—Es verdad. Bueno, pues, podemos acostarnos junto a las cocinas del Hotel Mayor.

APAL.—Portero.

CLIMANDO.—Es verdad, el portero ese la ha tomado con nosotros y el jabalí de él nos echa agua. (Pausa.) Podemos colarnos en un cine.

APAL.—Muy difícil.

CLIMANDO.—Eso es por no ser invisibles. ¡Mira que si fuéramos invisibles! Apal, si yo fuera invisible¹² iría a dormir a la portería del Palacio Verde. Sobre la alfombra. ¡Qué bien lo iba a pasar! Pero ¿qué podemos hacer para dormir calientes?

APAL.—Morirnos.

CLIMANDO.—¿Morirnos?

APAL.—Como no tenemos billetes iremos al infierno.

CLIMANDO.—Es que me da miedo.

¹¹ Las dos ediciones francesas siguen el original castellano del ms. A que aquí proponemos. Las ediciones españolas suprimen la intervención anotada de Apal y la de Climando que la precede.

¹² El ms. A, decía: «me iría»; ha sido corregido por el ms. B.

APAL.—A mí también.

CLIMANDO.—Pero no somos tan pobres, tenemos el triciclo. (*Pausa.*) Lo malo es que como mañana no paguemos el plazo nos lo quitan. Y aún estamos sin nada.

APAL.—En casos peores hemos estado.

CLIMANDO.—Lo peor es lo del frío. Podemos hacer una cosa: dormiremos juntos y cuando tú me digas «Climando tengo frío en el pie» yo echaré aliento sobre él. Y cuando yo te diga «Apal tengo frío en las manos» tú me echas tu aliento sobre mis manos.

APAL.—Es molesto.

CLIMANDO.—Menos da una piedra.

APAL.—Voy a dormir otro rato.

CLIMANDO.—Tú no haces otra cosa en todo el día.

(CLIMANDO *silba mientras tira el cordel al agua intentando pescar. Entra MITA, mujer joven vestida con andrajos negros*)¹³.

CLIMANDO.—Hola, Mita.

MITA.—*Hola. (Se sienta junto a CLIMANDO.)*

CLIMANDO.—¡Qué triste estás!

MITA.—(*Hace un gesto vago.*)

CLIMANDO.—Para que no estés triste te debería de dar un beso. (*Pausa.*) Me gustan tus besos más que el tufillo de la pastelería de la Avenida.

MITA.—A mí casi me ocurre lo mismo contigo. Pero no es para tanto.

CLIMANDO.—Eso es que te gustan más las rosquillas que mis besos.

MITA.—Claro.

¹³ El ms. A, también corregido por el ms. B, añadía: «Puede ser guapa.»

CLIMANDO.—A mí me ocurre lo mismo.

MITA.—Somos iguales.

CLIMANDO.—Hemos nacido el uno para el otro. (*Alborozado.*) A los dos nos gustan más las rosquillas que los besos.

MITA.—Pero yo estoy muy triste.

CLIMANDO.—¿Qué te pasa?

MITA.—Nada.

CLIMANDO.—Pero ¿nada, nada?

MITA.—Sí, nada, nada.

CLIMANDO.—Pero ¿nada, nada, nada?

MITA.—Sí, nada, nada, nada.

CLIMANDO.—¡Huy! Qué triste tienes que estar.

MITA.—Quisiera suicidarme de tan triste como estoy.

CLIMANDO.—¿De verdad?

MITA.—Sí.

CLIMANDO.—¿Por qué?

MITA.—No sé, por nada..., así dejaría de estar triste.

CLIMANDO.—¡Ah!, pues, es cierto. No había caído.

MITA.—¡Si yo tuviera valor!

CLIMANDO.—(*Después de pensar largo rato.*) Está claro. Pues suicídate.

MITA.—¿Verdad que es lo mejor?

CLIMANDO.—Claro que es lo mejor. Lo veo muy bien. Yo lo iba a sentir porque te quiero mucho, más que al triciclo, y tus besos casi son mejores que bocadillos de anchoas. Pero, Mita, si vas a ser más dichosa suicidándote, suicídate cuanto antes.

MITA.—¡Qué bueno eres! ¡Qué consejos me das!

CLIMANDO.—Como que a ti y al viejo de la flauta, aunque es un cascarrabias, y a Apal son las personas que más quiero del mundo entero. Suicídate, Mita, no tengas miedo.

MITA.—Y tú, ¿qué?

CLIMANDO.—Yo no he pensado en eso. Además, mañana tengo que pagar el plazo del tríciclo. No puedo suicidarme. Díselo a Apal, a lo mejor también quiere suicidarse.

MITA.—Apal, no. Él siempre duerme.

CLIMANDO.—Pues díselo al viejo de la flauta.

MITA.—Está ya muy viejo para suicidarse.

CLIMANDO.—Es verdad, nunca se ha visto. Sería muy feo.

MITA.—Y como sólo se podría suicidar con la flauta, fíjate que mal resultaría y qué difícil.

CLIMANDO.—Bueno, también podría subirse a un tejado, taparse los ojos y cuando más descuidado estuviera ¡paff!, muerto.

MITA.—¿Y si no tiene vértigo? Cuando se es viejo ya no se tiene ni vértigo siquiera¹⁴.

CLIMANDO.—Es una lata. (Pausa.) Y tú, ¿cómo te vas a suicidar?

MITA.—Se me ha olvidado.

CLIMANDO.—Siempre te olvidas de todo. ¿Te acuerdas de aquel día en que cuando ibas por la calle Menor del brazo de Apal te encontraste un tranviario y le dijiste «oiga, no se marche, que mañana es mi santo», y entonces el tranviario se marchó carretera adelante sin hacerte caso?

MITA.—Eso no quiere decir que me olvide de las cosas.

¹⁴ El ms. B incluye una frase que luego suprime: «No es un buen método.»

CLIMANDO.—¡Ariza! Pues es verdad. (Pausa.) Lo peor de todo es que cuando te suicides no podré acariciar tus rodillas.

MITA.—Se las acariciarás a Cepina la de los churros.

CLIMANDO.—¿Y quién me dice a mí que ella tiene unas rodillas tan bonitas como las tuyas?

MITA.—Mis rodillas ya sé que son bonitas, pero las de ella tampoco están mal. Todas las mañanas se las lava con agua y yerbas.

CLIMANDO.—No serán como las tuyas, creo yo... Déjame que las acaricie otra vez. (MITA sube un poco las faldas y CLIMANDO le acaricia las rodillas.) Me gustan tus rodillas porque son suaves, y lisas, y grandes, y blancas, como un plato de loza pero blando. Además no están arrugadas como las mías. Ya verás que feas.

(CLIMANDO se comienza a quitar una bota.)

MITA.—¿Por qué te quitas la bota para enseñarme la rodilla?

CLIMANDO.—Es que el pantalón tiene que estar dentro de la bota para no tener frío.

(Por fin termina de quitarse la bota y se sube el pantalón hasta descubrir la rodilla.)

CLIMANDO.—Mira, toca, toca, ya verás.

MITA.—(Después de tocarlas.) ¡Puff! Qué feas. Qué arrugadas.

CLIMANDO.—Y eso que me las has visto hoy que he comido un trozo de pan mojado en aceite de atún. Otros días ya verías lo que era bueno.

MITA.—Además las tienes muy sucias.

CLIMANDO.—Eso es de no lavármelas.

MITA.—¡Ah!

(APAL, seguramente para ponerse en una postura mejor, cambia de sitio.)

CLIMANDO.—Apal, ¿cuándo vas a dejar de dormir?

APAL.—Mmm.

MITA.—Déjale, hombre, ya sabes que tiene que dormir dieciocho horas al día por lo menos.

CLIMANDO.—Es que el menor día se va a morir de tanto dormir.

MITA.—A él no le importa nada. Lo mejor será los sueños que tenga.

CLIMANDO.—Seguramente soñará que está durmiendo.

MITA.—Qué bien lo tiene que pasar.

CLIMANDO.—Estupendo. Y como cuando está despierto nunca se preocupa por nada, no puede vivir mejor. Mucho peor lo pasamos nosotros que siempre tenemos que huir de los guardias y de los porteros y de los hombres con billetes. Y lo peor de todo, que no tenemos dinero para pagar el plazo del triciclo. (*Pausa.*) Nos llevarán a la cárcel.

MITA.—En la cárcel lo pasaremos muy mal. Dicen que hay chinches y lo peor, que hay huelgas de hambre cada dos por tres, y si te descuidas te mueres.

CLIMANDO.—De eso tú no te tienes que preocupar. El triciclo no es tuyo..., y, además, tú te vas a suicidar.

MITA.—Ya se me había olvidado.

CLIMANDO.—Te das cuenta cómo te olvidas de todo.

MITA.—Sólo me he olvidado que tengo que suicidarme.

CLIMANDO.—Y las demás cosas también. Lo que ocurre es que las olvidas.

MITA.—Lo del suicidio lo reconozco, lo demás, no.

CLIMANDO.—Pues no te creas que es una tontería. Por ahí se empieza. Por ejemplo, yo tenía un amigo que usaba tirantes los domingos y los días de diario correa, por eso los domingos bebía con más frecuencia que los demás días.

MITA.—Sí, desde luego. Pero ¿qué debo de hacer para acordarme que me tengo que suicidar?

CLIMANDO.—Apúntalo o haz un nudo en el pañuelo.

MITA.—¿Me acordaré?

CLIMANDO.—Por la cuenta que te tiene. Piensa que sólo serás dichosa suicidándote.

MITA.—¿Sí?

CLIMANDO.—Claro. Así que ya lo sabes, a suicidarte ¹⁵ cuanto antes.

MITA.—Y tú, ¿no lo vas a sentir?

CLIMANDO.—(*Tierno.*) ¿Yo?, Mita, sí, mucho, muchísimo. Con lo que te quiero a ti. A ti y a tus rodillas blancas y lisas y grandes.

MITA.—Yo también te quiero a ti aunque tú eres más bien feo ¹⁶.

CLIMANDO ¹⁷.—Si quieres, Mita, te dejo llevar el triciclo al garaje.

MITA.—¿De verdad?

¹⁵ Las ediciones españolas dicen «suicidarse» donde nosotros, con el original castellano, proponemos «suicidarte».

¹⁶ El ms. A ha sido corregido por el B donde decía: «Yo también te quiero a ti aunque eres más feo que...» (La palabra resulta ilegible en el original.)

¹⁷ En este punto de la obra existe una gran diferencia entre los manuscritos A y B, y todas las ediciones de la obra, a partir de la primera francesa. Como veremos más tarde (en la nota número 18), la versión original de esta obra se dividía en tres cuadros. Arrabal terminaba el primero de la siguiente manera:

MITA.—Yo también te quiero a ti, aunque tú eres más bien feo.

CLIMANDO.—Si quieres, Mita, te doy una vuelta en el triciclo.

MITA.—Sí, Climando.

(CLIMANDO *la sube en el triciclo, en el cajoncito, que queda un*

poco pequeño para ella.)

CLIMANDO.—¿Cuántas vueltas quieres que te dé?

MITA.—Tres.

CLIMANDO.—¿Por qué tres?

MITA.—(En el ms. A.) Porque es múltiplo de tres. (En el ms. B.) Porque es un número muy bonito.

(CLIMANDO asiente contento.)

MITA.—¡Qué suerte! (Pausa.) ¿Y me vas a dejar conducir con una sola mano?

CLIMANDO.—¿Con una sola mano? (Reflexiona.) Bueno. (Piensa.) ¿Y qué vas a hacer con la otra?

MITA.—Me meteré un dedo en la nariz.

CLIMANDO.—¡Menuda eres! Lo sabes hacer todo.

MITA.—Si quieres conduzco con los ojos cerrados.

CLIMANDO.—No. Te caerías al río y los peces te comerían viva.

MITA.—¡Qué miedo!

CLIMANDO.—Hay que decírtelo todo. Si no estuviera contigo la que se armaría.

MITA.—Bueno. Llevaré el triciclo al garaje. Sin cerrar los ojos.

CLIMANDO.—Y vuelve en seguida. El garaje está ahí: no puedes tardar más de dos minutos.

MITA.—No te preocupes.

CLIMANDO.—No vayas a entretenerme mirando, detrás de los árboles, orinar a los hombres.

(Una y otra solución aparecen sacadas en el original y, finalmente, el autor se decide por la primera.)

(Mientras dan vueltas.)
Porque es múltiplo de tres.

CLIMANDO.—Mañana ya no podré darte vueltas.

MITA.—¿Por qué?

CLIMANDO.—Porque me habrán quitado el triciclo por no pagar el plazo, y estaré en la cárcel, y tú te habrás suicidado.

MITA.—Entonces, vamos a aprovecharnos y daremos más de tres vueltas. Luego te llevo yo a ti. (MITA toca la campanilla del triciclo.)

Así acaba el primitivo primer cuadro desaparecido en la versión definitiva. Debemos destacar cómo el autor suprime este diálogo que hubiera restado coherencia a la obra porque implicaría una conciencia precisa en Climando del funcionamiento del «sistema».

MITA.—No. Te lo juro. Volveré en seguida.

CLIMANDO.—¡Hasta luego!

(MITA sube en el triciclo y sale.¹⁸ Se oyen las campanillas. CLIMANDO duda. Piensa pascándose a lo largo de la orilla. Por fin, se dirige a APAL y le despierta.)

CLIMANDO.—Apal, que ya has dormido hoy tus dieciocho horas¹⁹.

APAL.—Mmmm.

CLIMANDO.—Venga, hombre, despiértate.

APAL.—Mimm.

CLIMANDO.—¡Qué dormilón eres! Venga hombre, levántate, despiértate.

(APAL se incorpora poco a poco.)

APAL.—¿Qué pasa?

CLIMANDO.—Que tenemos que encontrar el dinero para pagar el plazo del triciclo.

APAL.—¿Dónde?

CLIMANDO.—Pues eso, que no sé en dónde.

APAL.—Da lo mismo.

CLIMANDO.—Es que nos meterán en la cárcel.

APAL.—Porque pueden.

¹⁸ Toda la conversación entre Mita y Climando, comprendida entre las notas 17 y 18 es posterior al manuscrito que utilizamos y aparece por primera vez en la edición francesa de 1961. En este lugar colocaba el autor el inicio del segundo cuadro. Nótese que la denominación definitiva será la de Acto en lugar de la original, «Cuadro». Por otra parte, ha desaparecido en la versión final algo de lo que iniciaba este «segundo cuadro».

¹⁹ Antes de proponer esta intervención de Climando, el ms. A (no corregido por el B), decía:

CUADRO SEGUNDO

Noche.

(APAL duerme tumbado. CLIMANDO, de pie, junto a él.)
Y seguía la intervención anotada en nuestra edición.

CLIMANDO.—Y nos quitarán el triciclo.
APAL.—Porque pueden.
CLIMANDO.—Y tú y yo, ¿qué vamos a hacer?
APAL.—Yo dormir.
CLIMANDO.—Hay que pensar algo.
APAL.—Yo tengo que dormir, cuando pienso me entra hambre y frío.
CLIMANDO.—Sí, es lo malo de pensar.
APAL.—Y, sobre todo, que las cosas que se piensan son muy aburridas.
CLIMANDO.—¿Por qué no piensas en chistes?
APAL.—No sé.
CLIMANDO.—Eso sí que es malo. (*Pausa.*) ¿Pero no se te ocurre nada para poder pagar el triciclo?
APAL.—No.
(*Entra MITA. APAL aprovecha la llegada de la mujer para ponerse a dormir.*)
MITA.—(*Se dirige a CLIMANDO.*) Mira. (*Señala a la derecha.*)
CLIMANDO.—Vaya tío. ¿Qué hace ahí?
MITA.—Me viene siguiendo. También le deben de gustar mis rodillas.
CLIMANDO.—No. A ése no. Tiene mal aspecto. A los hombres de mal aspecto no les gustan tus rodillas.
MITA.—Pero me sigue.
CLIMANDO.—No tengas miedo. No se atreverá a meterse³⁰ con los dos. En todo caso, si nos puede, llamamos a Apal para que nos ayude.

³⁰ Las ediciones españolas olvidan «a meterse» que sí aparece en la primera versión del ms. A.

MITA.—¿No ves que Apal está dormido?
CLIMANDO.—Le despertamos.
MITA.—Bueno, será mejor.
CLIMANDO.—(*Mirando a la derecha.*) Se ha parado.
MITA.—(*Señalando.*) Nos mira.
CLIMANDO.—¿Te ha dicho algo?
MITA.—No, sólo me ha enseñado la cartera.
CLIMANDO.—¿Tenía muchos billetes?
MITA.—La cartera llena.
CLIMANDO.—Entonces, ¿por qué te perseguirá? ¡Qué hambre! Cuanto más se tiene más se quiere. Fíjate, encima de que tiene la cartera llena de billetes te quiere a ti.
MITA.—Sí, es un exagerado.
CLIMANDO.—Pues no le alabo el gusto, con lo sucia que estás hoy.
MITA.—Es verdad, estoy muy sucia.
CLIMANDO.—Además, tú no le puedes gustar. Él no conoce las mejores cosas de ti. Él no sabrá que tú sabes andar metida en un barril, ni que dibujas con los dedos de los pies en la arena, ni que haces pajaritas de papel. Como él no sabe estas cosas tú no le puedes gustar.
MITA.—Sí, claro.

CLIMANDO.—¡Pues vaya con el hombre! (*Pausa larga.*) ¿Te acuerdas que yo te conocí despegando anuncios de las paredes? ¡Cuándo va a tener él una alegría parecida contigo! Yo te llevé el saco³¹ la mitad del camino hasta el almacén³² del Zarpo y tú me llevaste el mío la otra mitad. Y luego nos repartimos el dinero y compramos

³¹ En el ms. A aparece «saco» en lugar de «carro» como proponen las ediciones españolas. Las dos ediciones francesas siguen el original que también proponemos aquí.

³² Seguimos, en este caso, la versión de las ediciones españolas

cacahuetes ²³. Él, ¿qué más querrá? Si tiene tantos billetes habrá comprado cacahuetes hasta hartarse y por eso será ya bastante dichoso.

MIRA.—Lo malo es que los hombres que tienen billetes llevan unos trajes muy feos y se afeitan mucho, por eso tienen la cara que parece un trozo de tela de seda. ¡Un asco! Y respiran muy mal, que es lo peor. Y se cansan mucho. ¡Un asco! Si yo tuviera muchos billetes llevaría la misma ropa que ahora y comería muchos bocadillos de sardinas y todas las noches de frío dormiría al calor, pero en verano me vendría a dormir al río.

CLIMANDO.—Eso dices ahora, pero luego si tuvieras muchos billetes todo sería tener cosas tontas y feas que no sirven para nada ²⁴. Por ejemplo, a Titano, el hijo de Malin ²⁵, le dio una pulmonía cuando tenía cinco meses y luego cuando tuvo seis años se cayó por las escaleras.

en lugar de la que propone el ms. A («hasta la tienda del Zarpós») y que siguen las ediciones francesas, porque así aparece corregido en el ms. B.

²³ Lo mismo ocurre aquí. El ms. A, decía: «compramos cacahuetes a la tía Simplicia». Las ediciones francesas siguen esta versión («on a acheté des cacahuètes à la mère Simplicie»), pero no, las españolas que respetan la corrección posterior del ms. B.

²⁴ Algo muy similar a lo que venimos anotando en las dos anteriores, ocurre en ésta. El ms. A, decía:

CLIMANDO.—Eso dices ahora, pero luego, si tuvieras muchos billetes todo sería tener cosas tontas y feas que no sirven para nada.

MIRA.—Puede ser.

CLIMANDO.—No lo dudes. Que todos prometen mucho y luego se hacen ricos y no se acuerdan de nada.

Esta misma versión aparece en las dos ediciones francesas. Sin embargo, las ediciones españolas siguen la corrección manuscrita hecha al A por el ms. B, que es la que proponemos en esta edición.

²⁵ El mismo proceso continúa aquí. El primer manuscrito dice: «Por ejemplo, a Vicenrillo, el hijo de la Moscona...» El ms. B ha corregido: «Por ejemplo, a Titano, el hijo de Malin...» Así aparece en las dos ediciones españolas, pero no en las francesas. «Par exemple, le petit Vincent, le fils de Moscona...»

Permitásenos hacer aquí un corto paréntesis para intentar dar una explicación coherente a las diferentes versiones publicadas y a la peculiar forma en que Fernando Arrabal seleccionó los textos que las cuatro ediciones, francesas y españolas, proponen. En primer lugar, hemos de tener en cuenta que el hecho de po-

MIRA.—Las desgracias nunca vienen solas.

CLIMANDO.—La peor desgracia es morirse de hambre y ésa siempre viene sola.

MIRA.—¡Ah! Pues es verdad.

CLIMANDO.—Yo por eso quiero que cuando me muera echen al río mi cordel de pescar para que los peces se lo coman y que el viejo de la flauta toque una pieza triste o alegre mientras tanto.

MIRA.—(Mira a la derecha.) Oye, date cuenta cómo nos mira.

CLIMANDO.—Pues es verdad. Será cochino el tío.

MIRA.—¿Es que pensará estar ahí toda la noche?

CLIMANDO.—Esa gente que tiene billetes es muy pe-casi. Parece que no tienen otra cosa que hacer. (Pausa.) Casi me da pena de él.

MIRA.—Si es verdad, pobrecillo.

der manejar los manuscritos A y B, nos colocan en una situación privilegiada para establecer la trayectoria de las diferentes versiones.

Sabiendo que Arrabal escribe todos sus originales en español y que Luce Moreau, su esposa, hace las traducciones que aparecen en francés, creemos que Arrabal partía, para enviar a España, del ms. A corregido por el ms. B, sin tener en cuenta el manuscrito de la traducción francesa cuyas correcciones y cambios no afectan a la que podríamos llamar *familia de manuscritos castellanos*. Así, nos parece que se explica por qué los manuscritos castellanos siguen el ms. B y los franceses el A en las ocasiones que preceden. En cierto sentido, se podrá decir que la familia castellana y la familia francesa de manuscritos de esta obra tienen un desarrollo autónomo, en relación con su publicación, desde el momento en que se establece la traducción definitiva del texto al francés.

Por otra parte, nos parece claro el interés de Arrabal por dar al texto castellano un carácter más amplio, menos sujeto a la versión «fotográfica» de la realidad española. De aquí, precisamente, que el autor evite nombres que recuerden a personajes de su experiencia infantil o adolescente y proponga en la edición española otros «reconocibles». Su actitud en esta obra está dentro de su preocupación por «crear» nombres no identificables al margen del suyo propio y el de su esposa.

CLIMANDO.—Claro, pobrecillo. Y todo porque tendrá ganas de darte un beso. (*La mira fijamente.*) No seas mala mujer, ve con él.

MITA.—(*Conmovida.*) Mirale qué triste está.

CLIMANDO.—Es verdad. Y todo por tu culpa. ¿No te da pena de él?

MITA.—Sí, mucha. Pero es muy feo.

CLIMANDO.—Entonces te dará más lástima aún.

MITA.—Sí, pero más asco.

CLIMANDO.—Piensa que soy yo. Si cierras los ojos no notarás la diferencia.

MITA.—Sí.

CLIMANDO.—Claro mujer.

MITA.—Pero tiene billetes.

CLIMANDO.—Pues es verdad, no me acordaba.

MITA.—Teniendo billetes lo mismo le dará besarme a mí que a otra. Con los billetes se puede comprar lo que quiera incluso mil latas de anchoas.

CLIMANDO.—Se me ocurre una cosa. ¿Por qué no le quitamos los billetes que lleva en la cartera?

MITA.—¿Y qué vamos a hacer con tantos?

CLIMANDO.—Le podemos quitar sólo los que necesitamos para pagar el plazo del triciclo.

MITA.—¿Sólo?

CLIMANDO.—Le podemos también quitar algo para comprar cuatro bocadillos, uno para Apal, otro para el viejo, otro para tí y otro para mí.

MITA.—Y un brasero.

CLIMANDO.—Y... (*Contrariado.*) No vamos a pedir más porque si no nos convertimos en tortugas.

182

MITA.—Es lo malo de pedir.

CLIMANDO.—Oye, ¿cómo le quitamos los billetes?

MITA.—No sé, tú sabrás mejor que eres hombre.

CLIMANDO.—Le podemos decir, «oiga, señor, ¿de qué color es su cartera?», y él nos dirá, «verde», y yo le diré que es roja, y él dirá, «no, no, es verde», y yo le diré «falso, es roja», y él, es verde, y yo, roja, y él, verde, y yo, roja. Hasta que para convencirme la saque. Y entonces se la quitamos y salimos corriendo. Como él es un hombre que tiene muchos billetes no sabrá correr o correrá como un pato y no nos podrá alcanzar nunca.

MITA.—Pero, ¿y si su cartera es roja?

CLIMANDO.—Sí, eso es peor.

MITA.—Hay que pensar en todo.

CLIMANDO.—Mejor será que consultemos con Apal.

MITA.—Sí, será mejor.

CLIMANDO.—Apal, Apal, Apal. (*Le zarandea.*) Que ya has dormido dieciocho horas.

APAL.—Mmm.

CLIMANDO.—Venga, hombre, despiértate.

(*Apal se incorpora.*)

APAL.—¿Qué?

CLIMANDO.—(*Señalando.*) ¿Ves a aquel tiparraco?

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—Tiene muchos billetes.

APAL.—Bien.

CLIMANDO.—Tenemos que quitárselos para poder pagar el plazo³⁶ del triciclo.

APAL.—Mmm.

³⁶ El texto que proponemos es el que aparece en el ms. A,

CLIMANDO.—Está ahí porque le gusta Mita.

APAL.—Mmm.

CLIMANDO.—¿Cómo se los quitamos?

APAL.—No sé.

CLIMANDO.—¿No se te ocurre nada? Haz un esfuerzo como si fueras a buscar un sitio para dormir.

APAL.—(Pausa.) Matándole.

CLIMANDO.—¿Matándole?

MITA.—Es mucho.

CLIMANDO.—(Encarándose con MITA.) No digas que te da miedo. O es que ahora va a resultar que eres supersticiosa o que te dan miedo los muertos. Tú ayer te íbas a suicidar.

MITA.—Es diferente.

CLIMANDO.—No creas que hay mucha diferencia. Total, de una muerte se trata en los dos casos.

MITA.—Pero una era la mía.

CLIMANDO.—Peor aún. Qué bien recuerdo el día que caí por las escaleras.

MITA.—Que se va a dormir Apal otra vez.

CLIMANDO.—Apal, ¿y cómo le matamos?

APAL.—Muy sencillo.

MITA.—Claro hombre, más sencillo no puede ser, somos tres.

CLIMANDO.—Es que eso de matarle no me gusta. Es una forma de robarle³ muy larga.

que no ha sido corregido por el ms. B. Las ediciones castellanas dicen: «Tenemos que quitárselos para poder pagar el triciclo.» La 1.^a edición francesa por su parte no alude a pagar «plazos», sino a pagos periódicos por «alquiler»: «Il faut qu'on le lui prenne pour payer la location du triporteur» (I, pag. 124, y 2, página 127; que corrige: «l'échéance du triporteur...»³ El manuscrito A decía aquí: «Es una forma de matarle muy

MITA.—Es la única forma de que nadie se entere. Si no le matamos, en seguida iría al juez a pedirle que nos encerrara, y como seguramente tiene más billetes en casa podrá hacer lo que quiera.

CLIMANDO.—Qué mala idea.

MITA.—Además, seguramente tendrá ganas de suicidarse.

CLIMANDO.—No había caído.

MITA.—Le ahorraremos el trabajo.

CLIMANDO.—(A APAL.) Sí, Apal..., no te duermas, hombre.

APAL.—Escucho.

CLIMANDO.—Que sí, que le matamos.

APAL.—Bien.

CLIMANDO.—Pero ¿cómo?

APAL.—(Señala la tapia.) Desde ahí detrás.

CLIMANDO.—¿Saltamos sobre él?

APAL.—Sí, Mita que se quede aquí para reclamarlo.

(CLIMANDO y APAL inician el mutis.)

MITA.—Me da miedo.

CLIMANDO.—No seas tonta, piensa en el triciclo y en los bocadillos de anchoas y en que él se quiere suicidar. No te muevas, no te muevas (retrocede hasta el lateral paso a paso, cantarán). No te muevas. Un pajarito. No te muevas.

(Pausa larga con MITA sola en escena. MITA levanta, coqueotonamente, un poco los andrajos que cubren su rodilla. Luego los baja con rabia. Después entra lenta-

larga.» La corrección del ms. B que aparece en todas las ediciones de la obra («Es una forma de robarle muy larga») nos proporciona una de las imágenes más bellas de la obra.

mente el hombre de los billetes. Antes de que se acerque a MITA la luz va disminuyendo, poco a poco, hasta la oscuridad total»²⁸.

TELÓN

²⁸ Aquí terminaba el segundo cuadro de la obra original. El ms. A, decía: «Después entra lentamente el hombre de los billetes. Antes de que se acerque llegue (*sic*) al sitio de Mita cae el

TELÓN»

El ms. B ha suprimido la última frase y así aparece el texto en las dos ediciones francesas («Después entra, lentamente, EL HOMBRE DE LOS BILLETES»). Sin embargo, las dos ediciones francesas proponen el final original del cuadro que aquí conservamos, si bien de distinta manera.

La primera edición dice: «L'homme aux billets entre lentement. Avant qu'il n'arrive près de Mita la lumière baisse petit à petit jusqu'au noir. Rideau» (pág. 127).

Por su parte, la segunda edición francesa (pág. 130), propone: «L'homme aux billets entre lentement. Avant qu'il arrive près de Mita la lumière baisse petit à petit jusqu'à ce que la scène redevienne sombre. Rideau.»

SEGUNDO ACTO

La mañana del día siguiente.

El banco está manchado de sangre. Hay, también, un reguero de sangre desde el banco al río.

APAL duerme.

*A los pocos instantes de levantado el telón entra el VIEJO DE LA FLAUTA*²⁹.

VIEJO DE LA FLAUTA.—Oye, Apal, ¿has visto esto? (*Señala las manchas.*) ¡Vaya manchas! (*El VIEJO DE LA FLAUTA las recorre y las busmea.*) Aquí han matado a un animal, ¿no crees? (*Pausa.*) Pero como no sea un elefante... ¡Qué cantidad de sangre! Apal, ¿cuándo vas a dejar de dormir?

APAL.—(*Sin levantarse.*) Qué pasa.

VIEJO DE LA FLAUTA³⁰.—Mira que cantidad tan tremenda de sangre.

APAL.—No me molestes.

²⁹ Esta última frase aparece en el ms. A y no ha sido corregida en el ms. B. También está en las dos ediciones francesas (páginas 129 y 131), aunque no se encuentra en las españolas (págs. 13 y 29).

³⁰ En el ms. A y en las cuatro siguientes réplicas que le corresponden al VIEJO DE LA FLAUTA, se puede leer: «VIEJO DEL VIGILIN». El ms. B ha corregido esta diferencia.

Nos parece importante señalar aquí que este manuscrito no ha debido ser el primero de esta obra. Aunque sea a nivel de autógrafo y sólo en esbozo debió existir uno anterior, como es el caso del ms. A de *Pic-Nic*, que Arrabal utilizaba para establecer el texto (a veces el primer texto) definitivo de su original. De aquí, estas vacilaciones en algo tan simple como el nombre de un personaje, que debía ser diferente en el texto anterior.

VIEJO DE LA FLAUTA.—Pero, hombre. ¿No te das cuenta de que hay mucha sangre?

APAL.—Sí, ya lo veo.

VIEJO DE LA FLAUTA.—Habrás que hacer algo.

APAL.—Déjame tranquilo que tengo mucho sueño.

VIEJO DE LA FLAUTA.—Eres la monda. Bueno, yo me marchó, no quiero saber nada. La sangre me da sed y ahora el agua está muy fría y el vino muy caro. Adiós, Apal.

APAL.—Mmmm.

(El VIEJO DE LA FLAUTA se marcha. APAL da un par de carreras procurando no pisar la sangre. Luego se golpea las espaldas y de nuevo se tumba para dormir. Silencio. Se oye el tintineo de las campanillas del triciclo. Después entran MITA y CLIMANDO montados en el triciclo.)

CLIMANDO.—(Gritando muy contento.) Apal, Apal, ya he pagado el plazo del triciclo.

APAL.—¿Es que no me vais a dejar dormir?

MITA.—Claro, hombre, déjale dormir que ayer trabajó mucho.

CLIMANDO.—Es verdad.

MITA.—Es que cualquiera se cree que matar a alguien es cosa de nada.

CLIMANDO.—Lo que yo creo es que se podía haber puesto a dormir en otro sitio.

MITA.—No, porque la sangre da buena suerte.

CLIMANDO.—No, es la sal la que da buena suerte.

MITA.—No, no, lo recuerdo muy bien: La sangre en el suelo da buena suerte al polluelo.

CLIMANDO.—Pero Apal no es un polluelo.

188

MITA.—Es un decir.

CLIMANDO.—¡Ah!

MITA.—No le hemos dado el bocadillo.

CLIMANDO.—Es verdad.

MITA.—Llámale.

CLIMANDO.—Apal, Apal.

APAL.—¿Qué pasa?

CLIMANDO.—Te hemos comprado un bocadillo.

APAL.—Gracias.

(APAL come.)

CLIMANDO.—¿Está bueno?

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—Nos ha costado medio billete.

APAL.—Está bien.

CLIMANDO.—Aún nos quedan diez billetes más.

APAL.—Sí.

MITA.—Y hemos pagado el plazo del triciclo.

CLIMANDO.—Ahora, viviremos tranquilos.

APAL.—Puede ser.

(Entra el VIEJO DE LA FLAUTA.)

VIEJO DE LA FLAUTA.—Allí hay muchos guardias (señala a la derecha).

CLIMANDO.—¿Para qué?

VIEJO.—No sé.

CLIMANDO.—Habrás un desfile.

VIEJO.—No, porque en los desfiles llevan tanques.

189

CLIMANDO.—Pero también puede haber un desfile sin tanques.

VIEJO.—Imposible. Los tanques son necesarios para allanar el camino.

CLIMANDO.—No, para allanar el camino en los desfiles llevan banderas.

VIEJO.—Nunca. Las banderas son para que no se vean los soldados altos.

CLIMANDO.—Los soldados altos llevan trajes cortos para disimular.

VIEJO.—Mentira otra vez. Los trajes cortos son para los soldados que no tienen pelos en las piernas.

CLIMANDO.—Falso. Los soldados que no tienen pelos en las piernas no son soldados. Son soldados. Y como no hay soldadas es falso lo que me decía.

VIEJO.—Me has hecho trampa otra vez.

CLIMANDO.—Si quiere comenzamos de nuevo.

VIEJO.—No, porque tú razones mejor que yo y con la razón siempre se gana.

CLIMANDO.—Usted siempre anda con estos cuentos, pero la verdad es que me tiene miedo. Lo demás son disculpas.

VIEJO.—No son disculpas, son verdades. Tú siempre me haces trampas.

CLIMANDO.—No, no, no y no. Además usted recordará que en la calle del Peine había una fuente. Bueno, pues esa fuente³¹ se inundó el otro día cuando se cayó en ella un carro de paja.

³¹ Las dos ediciones españolas dicen: «Además usted recordará que en la calle del Peine había una fuente. Se inundó el otro día cuando se cayó en ella un carro de paja.» Nosotros seguimos el ms. A que no ha sido corregido por el B como indican las dos ediciones nombradas (págs. 13 y 32). Siguen el ms. A las dos ediciones francesas (págs. 132 y 135).

VIEJO.—Eso me lo dices para impresionarme. Pero bien sabes tú que me haces trampas.

CLIMANDO.—Si quiere le doy ventaja.

VIEJO.—¿Qué ventaja?

CLIMANDO.— Pues... pues... pues... (Silencio.) Pues... no sé.

VIEJO.—¿Lo ves cómo no me la quieres dar? ³² ¿Lo ves cómo te achantas en seguida? ¿Te das cuenta de que me tienes tirria? ¿Lo ves? ¿Lo ves? (CLIMANDO se avergüenza.) No humilles la cabeza. No la agaches. (Muy contento.) ¿Reconoces entonces que me haces trampas y que me tratas perramente mal? Di, ¿lo reconoces?

CLIMANDO.—(Humildísimo.) Sí, lo reconozco.

VIEJO.—Ya sabía yo.

CLIMANDO.—(Recobra su normalidad.) Pero le he prometido una ventaja... Ya sé cuál le voy a dar... De cada palabra que diga suprimiré dos letras.

VIEJO.—¿Dos letras?

(El VIEJO piensa durante unos instantes.)

VIEJO.—(Alborozado.) Dos letras, ¿eh? ¿Y en la palabra y? ¿Y en la palabra a? ¿Y en la palabra ssss? ¿Y en la palabra tttt? ¿Y en la palabra o? ¿Y en la palabra dddd? ¿Y en la palabra ggg? ¿Y en la palabra e? ¿Y en la palabra ll? Y lo que es mucho peor ¿Y en la palabra ...? (No emite ningún sonido.)

CLIMANDO.—¿Cuál?

VIEJO.—En la palabra... (Hace un gesto de decir algo, pero no emite ningún sonido.)

³² Las dos ediciones castellanas comiencen la misma errata (páginas 13 y 33) en esta frase, que aparece así: «¿Lo ves cómo no me la quieres decir?»

Este ejemplo, entre los otros ya expuestos, demuestra que la primera edición española fue directamente copiada por la segunda.

CLIMANDO.—¿Cuál?

MITA.—¿No oyes que es la hache?

CLIMANDO.—¡Ah!

VIEJO.—¿Qué me dices a eso? ¿Qué me dices? Querías hacerme trampas otra vez. ¿Qué creías que yo me chupo la flauta, o que no tengo cordones en los zapatos? ¿Eh? Dime.

CLIMANDO.—Es que usted es más viejo y como se va a morir antes que yo discute con más valor. Así ya me podrá ganar. Y sobre todo, que tiene muchísima más experiencia que yo.

MITA.—Es que discutís muy mal. Como si fuerais militares sin graduación.

CLIMANDO.—Tú no te metas en esto.

VIEJO.—Claro, no te metas. Que las mujeres lo único que sabéis hacer son máquinas de coser.

(*Hablan precipitadamente: a gritos.*)

CLIMANDO.—Y tenedores.

VIEJO.—Eso, y tenedores, es lo único que sabéis hacer.

CLIMANDO.—Y llaves.

VIEJO.—Eso, y llaves, es lo único que sabéis hacer.

CLIMANDO.—Y hijos que parecen caballos.

VIEJO.—Eso, y hijos que parecen caballos, es lo único que sabéis hacer.

CLIMANDO.—Y ceniceros.

VIEJO.—Y ceniceros, eso es, es lo único.

CLIMANDO.—Y guerras.

VIEJO.—Eso, y guerras.

CLIMANDO.—Y mantas.

VIEJO.—Eso, y mantas.

CLIMANDO.—Y bodas.

VIEJO.—Eso, y bodas.

CLIMANDO.—Y corbatas.

VIEJO.—Eso, y corbatas.

CLIMANDO.—Y Emperadores.

VIEJO.—Eso, y Emperadores.

CLIMANDO.—Y retretes.

VIEJO.—Eso, y retretes.

CLIMANDO.—Y billetes.

VIEJO.—Y billetes.

CLIMANDO.—Y billetes.

VIEJO.—Y billetes.

CLIMANDO.—Y billetes.

VIEJO.—Y billetes.

CLIMANDO.—Y billetes.

VIEJO.—Y billetes.

CLIMANDO.—Y billetes.

(*Siguen repitiendo «y billetes» hasta que agotados por el esfuerzo caen al suelo.*)

MITA.—Claro, así ya podéis presumir de discutidores.

VIEJO.—(*Titubeando.*) Nos... ha... ga... na... do... do... ella.

MITA.—Venga, reanimaros hombres.

VIEJO.—(*Tumbado en el suelo aún.*) No... po... do... do... mos.

MITA.—Si queréis os doy un beso.

(*MITA acerca sus labios hacia los del VIEJO. Ellos en-*

tonces, haciendo un esfuerzo, dirigen sus cabezas vacilantes hacia ella. Pero MITA se retira. Ellos caen deseperados. El juego se repite varias veces.)

VIEJO.—De... ja... nos... en... paz... Mi... ta.

MITA.—(Se sienta en el banco.) Una, dos y tres, el que no se reanime es un ciempiés.

(CLIMANDO y el VIEJO DE LA FLAUTA, con gran esfuerzo, se levantan.)

CLIMANDO.—(En tono de súplica.) Mita, ¿por qué nos tratas tan mal? ¿Qué te hemos hecho? Mita, yo te quiero mucho.

MITA.—Y yo también a ti.

VIEJO.—Y yo también te quiero.

MITA.—Y yo a usted también.

CLIMANDO.—Y Apal también te quiere.

VIEJO.—Y los guardias también.

MITA.—Sí, y yo también quiero a Apal y a los guardias.

CLIMANDO.—¿Los guardias?

MITA.—Sí, los guardias.

CLIMANDO.—Pero ¿qué hacen los guardias?

MITA.—Desfilan.

CLIMANDO.—(Al VIEJO DE LA FLAUTA.) Oiga, vaya a ver qué hacen los guardias.

VIEJO.—¿Y qué me das?

CLIMANDO.—Nada ³³.

VIEJO.—Bueno. Hasta luego.

(Sale.)

³³ La intervención que aquí anotamos de Climando, no existía en el ms. A y ha sido añadida en el ms. B.

MITA.—¿Es que hoy no vas a ir al parque a pasear a los niños?

CLIMANDO.—No, hoy es fiesta.

MITA.—Así no tendrás nunca billetes.

CLIMANDO.—Pero tendré mucho sol y mucha arena para hacet montones y muchas hojas de los árboles.

MITA.—Pero no podrás comprar un tiesto.

CLIMANDO.—A mí lo que me gustan son los terrones de azúcar. ¡Tan blanquitos y tan durositos!

(Entra el VIEJO corriendo.)

VIEJO.—(Habla muy de prisa.) Los guardias vienen a por vosotros.

CLIMANDO.—¿A por nosotros?

VIEJO.—(Señalando a CLIMANDO.) Te buscan a ti y a Apal. Han dicho que tendréis que estar quietos aquí hasta que venga el jefe.

CLIMANDO.—¿Por qué?

MITA.—Es que nunca haces caso a los guardias.

CLIMANDO.—Si es que nunca les entiendo.

MITA.—Pues haz un esfuerzo. Yo tampoco les entiendo. Y lo que hago es que cuando veo a uno por una calle me voy por otra. Por ejemplo, ayer iba yo recogiendo papeles del suelo cuando de pronto vi una manzana, pues ni corta ni perezosa me la comí. Pero tú, ¡ya!, ¡ya! Cuando ves a un guardia te quedas tan tranquilo como si fuera de tu familia.

CLIMANDO.—Lo hago por costumbre.

MITA.—Pues vaya costumbre. No te creas que es ninguna disculpa.

VIEJO.—Desde luego.

CLIMANDO.—Pero yo me porto bien.

VIEJO.—(Canturreando.) Sí, sí, bien. (En tono normal.) Y si no que me lo pregunten a mí. ¿Y de las trampas que me haces qué dices?

CLIMANDO.—Es verdad. Pero no lo hago por fastidiar-le. Para fastidiarle podría echarle agua cuando duermes, por ejemplo³¹.

VIEJO.—Sí, sí, lo reconozco, peor sería eso.

MITA.—Pero entonces, ¿qué cosas malas has hecho? Recuerda.

CLIMANDO.—(Contando con los dedos.) Lo de los guardias, lo de las trampas al viejo, lo de... (Silencio.) No recuerdo más.

MITA.—Haz un esfuerzo, hombre.

CLIMANDO.—¡Ah!, ya sé. Un día... (Se calla.) (Silencio.)

MITA.—¿Qué?

VIEJO.—Continúa.

MITA.—Sigue, Climando, sigue.

VIEJO.—Continúa.

(Pausa expectante.)

VIEJO.—Sigue, ¿qué?, ¿qué?

MITA.—Anímate, Climando.

CLIMANDO.—Pues que un día (los dos siguen sus palabras con cabeceos)... Es que me da mucha pena.

MITA.—Anda, no te dé pena.

³¹ Seguimos aquí el tratamiento respetuoso de «usted» que Climando tiene durante toda la obra y proponen las ediciones francesas (págs. 140 y 141). Las ediciones españolas (págs. 16 y 38) difieren en este caso. La primera tutea y la segunda corrige como nosotros. Esta es la única diferencia que observamos entre una y otra edición y se explica más por la lógica de un buen linotipista que por el uso de otro manuscrito que hay que descartar a causa de las coincidencias de erratas ya señaladas.

VIEJO.—Ahora resulta que te va a dar pena. ¿A ti pena? Precisamente a ti.

MITA.—Pues sí, le podía dar pena.

VIEJO.—No lo creas. No tiene motivos. ¿Le gusta por si acaso el alpiste? No, no. Entonces cómo le va a dar pena.

MITA.—Pero ¿quién sabe si escribe con dos manos?

VIEJO.—Nadie. Absolutamente nadie lo puede saber. Ni siquiera su propio zapato lo sabrá. El averiguarlo es pedirnos demasiado.

MITA.—Es que usted no le quiere a Climando.

VIEJO.—Sí, mucho.

MITA.—Entonces ¿en qué quedamos?, ¿le da pena o no le da pena de Climando?

VIEJO.—Sí, mucha.

MITA.—(A CLIMANDO.) Climando, nos da mucha pena de ti.

CLIMANDO.—(Lloroso.) Y a mí más que a vosotros.

VIEJO.—¿De qué?

CLIMANDO.—Se me ha olvidado.

VIEJO.—¿Que se te ha olvidado?

CLIMANDO.—Sí, se me ha olvidado; ¿o es que usted se cree que yo no puedo olvidarme de las cosas que me dan pena?

VIEJO.—Claro.

MITA.—Pero nosotros queríamos saber por qué os buscan los guardias.

CLIMANDO.—¿A quién?

VIEJO.—A Apal y a ti.

CLIMANDO.—¿A Apal y a mí?

VIEJO.—Sí.
 MITA.—Sí.
 CLIMANDO.—(Gritando.) ¡Apal! ¡Apal!
 APAL.—Mmmm.
 CLIMANDO.—Apal, despierta que ya has dormido las dieciocho horas.
 APAL.—¿Qué pasa?
 CLIMANDO.—Nos buscan los guardias.
 APAL.—¿Por qué?
 CLIMANDO.—No sé. ¿Tú no lo sabes?
 APAL.—Sí.
 CLIMANDO.—¿Por qué?
 APAL.—Por matar al hombre de los billetes.
 CLIMANDO.—¿Por matar al hombre de los billetes?
 ¿Por matar al hombre de los billetes?
 MITA.—Claro, hombre.
 CLIMANDO.—Pero Apal, desde entonces no hemos dormido caliente.
 APAL.—Sí.
 CLIMANDO.—Además, le hemos matado sin mala intención.
 VIEJO.—¿Y dónde está escrito?
 MITA.—Claro, eso tiene que estar escrito.
 VIEJO.—Y firmado por el jefe más alto del distrito.
 CLIMANDO.—Yo no lo he pedido.
 MITA.—No ha tenido tiempo.
 VIEJO.—Y qué pensais. ¿Que ahora todo va a salir de rositas?

198

CLIMANDO.—Pero si además él se quería suicidar.
 VIEJO.—El escrito.
 MITA.—Seguramente también necesitarás un escrito de eso.
 CLIMANDO.—Digo que lo he dejado en casa.
 VIEJO.—No creas que son tontos.
 MITA.—Sí, sí, tontos. No tienen un pelo de tontos. Dicen que saben subir en coches que van más deprisa que dos caballos corriendo a toda velocidad.
 APAL.—Le hemos matado.
 CLIMANDO.—Pero era la primera vez ³⁵.
 MITA.—Para que sca malo ¿cuántas veces tiene que ser?
 VIEJO.—Una vale.
 MITA.—¿Y dos?
 VIEJO.—También.
 MITA.—¿Y tres?
 VIEJO.—Hasta ahí no he llegado. Sólo me sé los dos primeros de carretilla.
 CLIMANDO.—(A APAL.) Apal, nosotros somos buenos, no queremos ir a la guerra.
 APAL.—Quizás.
 CLIMANDO.—Ni pisamos los jardines.
 APAL.—Bah.

³⁵ A diferencia de las dos ediciones españolas (págs. 17 y 41) que dicen:

«CLIMANDO.—Pero era la primera vez. (Al VIEJO.) Para que sca malo, ¿cuántas veces tenía que ser?», el ms. A y las dos ediciones francesas colocan la última frase en boca de Mita. Se trata, sin duda, aquí de otra errata si tenemos en cuenta la colocación de la frase que se atribuye a Climando en la primera edición castellana.

CLIMANDO.—Ni les quitamos los bocadillos a los niños.

APAL.—No sirve.

CLIMANDO.—Y tú, cuando yo estuve malo de la tripa no dormías para cuidar de mí.

APAL.—Es lo mismo.

CLIMANDO.—Y ¿qué hacemos, Apal?

APAL.—Dormir.

(*APAL se acuesta. Pausa larga.*)

CLIMANDO.—No te duermas, hombre, que vienen a por nosotros.

APAL.—Ya me despertarán.

CLIMANDO.—(Aí VIEJO.) ¿Qué han dicho los guardias?

VIEJO.—Ya te lo dije.

CLIMANDO.—Sí, pero se me ha olvidado.

MITA.—(Canturreando.) Y luego era yo la que me olvidaba de las cosas.

CLIMANDO.—Se me habrá pegado de ti.

MITA.—Pues haz un nudo en el pañuelo.

CLIMANDO.—¿Así no se me pegará?

MITA.—No recuerdo si es que no se pega o que se acuerda uno de las cosas.

CLIMANDO.—Pues a mí no me enseñaron nada de eso.

MITA.—Como que tú lo único que has aprendido es a conducir el triciclo.

CLIMANDO.—Es un oficio. Y todo el mundo dice que lo mejor es saber un oficio.

MITA.—Mejor será tener muchos billetes.

CLIMANDO.—Mejor aún es saber volar de rama en rama sin caerse nunca.

MITA.—Mucho mejor es tener mil aviones.

CLIMANDO.—Mejor es saber nadar debajo del agua sin salir a la superficie durante cuarenta y cinco horas.

MITA.—Mucho mejor es tener mil submarinos.

CLIMANDO.—Mejor³⁶ es estar cantando todo el día subido en la copa de un árbol.

MITA.—Mucho mejor es tener mil discos.

CLIMANDO.—Todo esto lo dices porque no te gusta que haya aprendido el oficio de conductor de triciclos.

VIEJO.—(Tiembo.) ¡Conductor de triciclos! ¡Qué bonito! Es más bonito aún que tocar la flauta.

MITA.—Es más completo el triciclo que la flauta porque también se emplean los pies.

VIEJO.—Yo cuando tenga billetes me compraré un triciclo y llevaré a todos los niños del parque y les acariciaré las cabezas.

CLIMANDO.—Y les quitará los bocadillos, como si lo viera.

VIEJO.—Otra vez te estás metiendo conmigo. ¿Lo ves?

MITA.—Claro, Climando, te metes con él. Pídele perdón inmediatamente.

VIEJO.—(Muy contento.) Eso, eso, que me pida perdón.

MITA.—Venga, Climando, pídele perdón.

CLIMANDO.—Perdón. (Luego añade muy bajo.) del gato rabón.

VIEJO.—¿Qué has dicho?

CLIMANDO.—Pues, perdón (tras breve pausa, añade) del gato rabón.

³⁶ Las dos ediciones publicadas en España añaden «mucho» antes de «mejor», aunque no hay tal en el ms. A ni B. (Cfr., páginas 18 y 43.)

VIEJO.—¿Cómo dices?

CLIMANDO.—Pues cómo voy a decir: perdón (*Pausa.*) del gato rabón.

VIEJO.—(*Con los ojos muy abiertos.*) ¿Del gato rabón?

MITA.—Sí, ha dicho del gato rabón.

CLIMANDO.—Dos contra uno ya podréis.

MITA.—Es verdad, somos dos.

VIEJO.—Pero él es uno, total nada más que uno menos.

MITA.—Es verdad, podía ser diez menos.

VIEJO.—Si él fuera diez menos yo le daría una arena.

MITA.—Y yo una rama.

CLIMANDO.—El ser uno menos también es importante. Por ejemplo el otro día Sató se enamoró de una mariposa que se le posó en el bolsillo y como no sabía cómo declararse a ella se subió en una silla y se puso a cantar eso de que el amor sabe a melocotón hasta que la mariposa se dio cuenta de que como iba a helar se inundaría el río y lo mejor sería volar³⁵ hacia el pabellón de enfermos donde como guardan patatas hay un ambiente triste pero a³⁶ las patatas que no están habituadas a vivir en ambiente triste sino en pleno sol les salieron banderas azules con³⁷ las banderas azules se hicieron en la ciudad

³⁵ El ms. A proponía: «salir volando». Las ediciones francesas (páginas 149 y 148) y las españolas (págs. 19 y 44) han corregido el texto en el sentido que nosotros proponemos.

³⁶ Seguimos aquí la corrección del ms. B (como también las dos ediciones en castellano) al ms. A (que siguen las dos ediciones francesas), el cual decía: «... hay un ambiente triste. Pero las patatas, que no están habituadas a vivir...» El olvido de la preposición necesitaba corrección. Por otra parte, esta incorrección aparece también en la primera edición francesa (pág. 149: «Mais, aux pommes de terre... ont poussé des drapeaux bleus») y es corregida en la segunda (pág. 148: «Mais, sur les pommes de terre... il a poussé des drapeaux bleus»).

³⁷ En el ms. A, corregido por el ms. B (las ediciones en castellano siguen esta corrección), hay punto antes de 'con'.

girasoles rojos y³⁸ con los girasoles rojos amapolas verdes y con las amapolas verdes ruisñores (*habla violentamente*) y con los ruisñores bombillas, y con las bombillas zapatos y con los zapatos plumas, y con las plumas bedeles y con los bedeles brochas, y con las brochas...

VIEJO.—(*Cortándole.*) Sí, sí, de acuerdo, pero los guardias están allí enfrente y van a venir de un momento a otro a llevaros a la cárcel. Sólo esperan al jefe.

CLIMANDO.—¿Al jefe?

VIEJO.—Sí.

CLIMANDO.—¡Qué importante soy!

VIEJO.—Menos que yo.

CLIMANDO.—Para eso usted tiene más años.

MITA.—(*Señala a la derecha.*) Mira, ya se acerca uno.

CLIMANDO.—¿Cuál es el jefe?

VIEJO.—Ninguno.

CLIMANDO.—Entonces, para qué viene.

VIEJO.—Ese es el que va a cuidar de vosotros hasta que llegue el jefe.

CLIMANDO.—A mí los jefes me dan frío.

MITA.—Sí, pero saben hacer expedientes.

CLIMANDO.—¿Por qué?

MITA.—Porque sus mujeres les pegan en casa.

CLIMANDO.—Huy que malas.

(*Entra un GUARDIA.*)

GUARDIA.—Caracachicho, Corocochocho, Chi, Chu, Cha, Caracachi.

³⁸ La conjunción 'y' aquí y en los tres casos siguientes en que aparece en el texto, era mayúscula porque seguía a un punto en el ms. A que suprimió el ms. B.

- MITA.—(Al VIEJO.) ¿Qué dice?
 VIEJO.—Algo de Cha che chi.
 MITA.—¿Qué raro.
 VIEJO.—No hay quien los entienda.
 (El GUARDIA enfurecido se dirige a MITA y al VIEJO DE LA FLAUTA.)
 GUARDIA.—Caracachicho, corocochocho, chi, chu, cha, caracachí.
 (MITA y el VIEJO se separan de sus amigos, un poco asustados.)
 VIEJO.—Nos quiere pegar.
 MITA.—Ya podrá.
 VIEJO.—Pues no es muy alto.
 MITA.—Pero debe escupir muy bien.
 VIEJO.—¡Ah!
 (El GUARDIA indignado se dirige de nuevo a ellos hasta hacerles salir del escenario.)
 GUARDIA.—Caracachicho, corocochocho, chi, chu, cha, caracachí.
 (Luego se dirige a APAL, al que despierta. Después riñe en tono cordial a APAL y a CLIMANDO) ¹¹.
 GUARDIA.—Lama, lali, lala, lele, limolali, lelimala, lamalemo.
 (El GUARDIA sale y vuelve con una bamaca en la que se tumba. Saca un libro y lee.)
 CLIMANDO.—(A APAL.) ¿Qué pasa?

¹¹ Proponemos en esta edición, como definitivo, el texto del ms. A que no ha corregido el ms. B y que siguen las dos ediciones francesas (págs. 152 y 150) y que las dos ediciones castellanas transforman así: «(Luego se dirige a Apal y Climando)» (págs. 46 y 19).

- APAL.—Hemos matado.
 CLIMANDO.—¿Qué vas a hacer?
 APAL.—Dormir hasta que me lleven.
 CLIMANDO.—¿Dormir ahora? ¿Y si te pega el guardia cuando más descuidado estés?

- APAL.—Lo sentiré menos.
 CLIMANDO.—Yo creo que no debes de dormir, ¿para qué?
 APAL.—Para no tener que hablar..., para no tener que oír hablar.

CLIMANDO.—¿Es que yo hablo mal? ¿Quieres que te diga unos versos que me enseñaron cuando era pequeño? Es que nunca me dices que te hable de algo. Yo no sé lo que te gusta. Dime que te hable de algo que te guste, Apal. Yo sé hablar muy bien de gallinas y de escaleras, y de ángeles, y de saltamontes, y de triciclos, y de cigüeñas y de peces y de comidas... Dime, Apal, ¿de qué quieres que te hable?

- APAL.—De nada.
 CLIMANDO.—Eso es que me tienes la fila.
 APAL.—No.

CLIMANDO.—¡Ah! Ya sé, es que prefieres que te hable el viejo de la flauta que tiene más experiencia y que sabe tocar la flauta ¹².

- APAL.—No.
 CLIMANDO.—¡Es que estás cansado!
 APAL.—No me doy cuenta.

¹² Estas dos últimas intervenciones que están en el ms. A, que el ms. B no ha corregido y que aparecen en las dos ediciones francesas (págs. 153 y 151-152), desaparecen en la 2.^a castellana misteriosamente (pág. 47), aunque sí están en la primera (pág. 20), lo que nos parece ser una errata de la segunda edición castellana.

CLIMANDO.—Pues tienes que darte cuenta que no es lo mismo una cosa que otra... ¡Ah!, ya sé, tú duermes siempre porque tienes sueño.

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—Y por qué no me lo habías dicho antes.

APAL.—No lo sabía.

CLIMANDO⁴³.—(*Habla despacio, profusamente*)⁴⁴ y si no lo sabías antes ¿cómo es que te das cuenta ahora? es incomprensible hay que llevar un orden primero se piensa lo que se tiene que hacer luego se intenta hacer aquello que se ha pensado si no se puede intentar entonces se dejan de intentar y por lo tanto no se hacen pero si sí se pueden intentar entonces se hacen los posibles por hacerlos para llevar el intento casi a la práctica pero si se hacen los posibles para llevar el intento casi a la práctica y no se puede entonces queda cancelado el asunto pero si sí se puede entonces lo que habría que hacer es llevar el pensamiento a lo que se quiera hacer sin más rodeos sin pensar en intentos ni posibilidades para que pueda ser una cosa cierta pero en el caso de que el pensar no se intente entonces queda consumido en fin lo que te digo es que hay que llevar un orden un orden siempre saber lo que se ha dicho porque se ha dicho lo que se va a hacer y lo que se hará ése es el sistema que llevo yo con el viejo de la flauta por eso le gano siempre él dice que es que le hago trampas ¡yo trampas! ¿verdad que no?

⁴³ Esta edición que presentamos hoy, tendrá, al menos, el interés de que Arrabal ha decidido cambiar para ella el texto de la obra original (ms. A y B) y el de *todas* las ediciones anteriores. En el manuscrito que nos envió añadió, a mano y en el margen, la siguiente frase: «Suprimir todos los puntos, comas y mayúsculas de este razonamiento de Climando.» Seguimos su propuesta. (Cfr. ediciones francesas: págs. 153-154, 152-153; ediciones españolas: págs. 20 y 47-48.)

⁴⁴ Las dos ediciones castellanas cometen el mismo error de decir «profundamente» (págs. 20 y 47) donde el ms. A —no cambiado por el B— y las dos ediciones francesas (págs. 153 y 152) dicen «profusamente».

El ms. A añade además (el ms. lo ha suprimido): «Habla despacio, profusamente, como un profesor de química orgánica» (*src*).

(*APAL no contesta, está medio dormido.*)

CLIMANDO.—(*Grita.*) Apal, no te duermas.

APAL.—Bueno⁴⁵.

CLIMANDO.—...este es mi lema «saber lo que pudimos hacer y lo que dejamos de hacer todo todo perfectamente ordenado» para algo somos personas que piensan por eso no comprendo eso de que tú no te acuerdas antes de lo que ibas a hacer ahora ni de lo que hiciste ayer y todo es por falta de orden hay que llevar un orden un camino recto racional hay que llegar a la mejor conducta (*Gritando.*) ¡apal! ¡no te duermas!⁴⁶

APAL.—Haré un esfuerzo.

CLIMANDO.—voy a seguir esto lo verás mucho más claro con un ejemplo iba un señor con una jarra de vino y le dijo una vieja que estaba sentada a la puerta de la casa de otro señor ¿por qué lleva usted una jarra de vino pudiendo haber comprado en el mercado cuatro elefantes? a lo que le respondió el señor «no he comprado cuatro elefantes porque aún no se han inventado ¿te das cuenta apal? ¿qué te pasa hombre?»⁴⁷

APAL.—Tengo sueño.

CLIMANDO.—Es que si te duermes me aburro. Y si me aburro me da mucha pena.

⁴⁵ El texto que proponemos es el resultado de la corrección que el ms. B hace al ms. A. Es también el mismo que aparece en las dos ediciones castellanas y en esto difiere del que sirve a las dos ediciones francesas (págs. 154 y 153) que siguen el ms. A:

«CLIMANDO.—... ¿Verdad que no?

APAL.—Será que no.»

A continuación, las dos ediciones francesas añaden una acotación que no aparece en el manuscrito: «*Apal s'endort.*»

⁴⁶ Esta acotación surge con el ms. B y se mantiene en las dos ediciones castellanas. No está en el ms. A, ni en ninguna de las ediciones francesas (págs. 154 y 153).

En el margen izquierdo del manuscrito, Arrabal ha añadido «(ídem)» refiriéndose a que se haga desaparecer la puntuación, etcétera, según señalamos en la nota núm. 43.

⁴⁷ También esta intervención de Climando ha sido señalada por Arrabal —(ídem)—, como la anterior para perder puntos, comas y mayúsculas en esta edición, por primera vez.

APAL.—Entonces haré un esfuerzo y no me dormiré.

CLIMANDO.—(Digno.) Por mí no lo hagas.

APAL.—Bueno.

(APAL se pone a dormir.)

CLIMANDO.—Te lo dije sólo para ver qué decías.

APAL.—(Se incorpora.) ¡Ah!

CLIMANDO.—¿No crees que nos aburriríamos en la cárcel?

APAL.—No lo he pensado.

CLIMANDO.—¿Y qué notaremos?

APAL.—Notaremos que nos matarán pronto.

CLIMANDO.—¿Nos matarán pronto?

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—Por lo del hombre de los billetes ¿verdad?

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—¿Nos dejarán pedir perdón?

APAL.—No sé.

CLIMANDO.—¿Y nos matarán seguro?

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—Entonces yo me marchó.

(CLIMANDO se sube en el triciclo para huir.)

GUARDIA.—(Riéndole.) Caracachi, corocochocho, cha, che, chii, caracachí.

(CLIMANDO se baja del triciclo y se sienta de nuevo junto a APAL.)

CLIMANDO.—Entonces es verdad que nos matarán.

APAL.—Sí.

208

CLIMANDO.—¿A los dos?

APAL.—Sí.

CLIMANDO.—¿No basta con uno?

APAL.—No.

CLIMANDO.—Pues nosotros sólo matamos a uno.

APAL.—Sí.

(Pausa.)

CLIMANDO.—Pues no creas que me gusta eso de que me maten ahora.

APAL.—Es lo mismo.

CLIMANDO.—¡Que va! ¡Precisamente ahora! ¡Cuando menos lo podía esperar!

(Silencio.)

CLIMANDO.—¿Y tú qué piensas de eso?

APAL.—¿De qué?

CLIMANDO.—De eso de que nos maten.

APAL.—Poco.

CLIMANDO.—Apal, yo lo siento por ti.

APAL.—Gracias.

CLIMANDO.—Bueno, por mí no creas que lo siento mucho, lo que me fastidia es que sea así tan de repente. Lo siento más por ti, Apal.

APAL.—¡Bah! No te preocupes.

CLIMANDO.—¿Qué quieres que haga por ti?

APAL.—Déjame dormir.

CLIMANDO.—¿No te dará miedo?

APAL.—No.

CLIMANDO.—Bueno, hasta luego. ¡Que descansen!

209

(CLIMANDO da unas vueltas alrededor del GUARDIA, procurando leer el título del libro. APAL duerme. Entra MITA andando a gatas. Seguramente teme que la vea el GUARDIA.)

MITA.—(Chistando.) ¡Chiss! Climando.

CLIMANDO.—¡Mita!

(MITA se acerca a CLIMANDO.)

CLIMANDO.—Escóndete bien que no te vea el guardia.

MITA.—No me verá, está leyendo.

CLIMANDO.—Sí, pero lee muy deprisa.

MITA.—Más deprisa leo yo.

CLIMANDO.—Bueno, tú ándate con ojo.

MITA.—¿Qué van a hacer con vosotros?

(MITA sigue agachada, encogida en el suelo.)

CLIMANDO.—Nos van a llevar a la cárcel y luego nos matarán.

MITA.—(Asustada.) ¿A mataros?

CLIMANDO.—Ya estás con tus supersticiones.

MITA.—No, Climando. (Pausa.) Entonces tendrás que pensar algo para escapar de la cárcel.

CLIMANDO.—Es muy difícil.

MITA.—Pues vaya lata.

CLIMANDO.—(Alegre por la solución.) Tengo las piernas muy largas, podré correr.

MITA.—¿Y si ellos no saben que tus piernas son largas?

CLIMANDO.—Se lo diré yo.

MITA.—¿Y si te cogen?

CLIMANDO.—Es verdad. Será mejor que les cuente cuentos.

MITA.—Sí, sí, que tú sabes unos cuentos muy bonitos.

CLIMANDO.—Eso es, si me cogen yo les cuento un cuento y les convenzo.

MITA.—(Entusiasmada.) Y les cuentas el cuento del burrito que iba a Texas haciendo una «V» con sus orejas, que te sale muy bien.

CLIMANDO.—No, no, ése no porque dirán que es poético.

MITA.—(Recordando.) Bueno, pues le cuentas aquel del caballo que se enamoró de un telescopio creyendo que era una oveja.

CLIMANDO.—Ése tampoco les gustará, dirán que no lo entienden, y entonces me querrán quemar vivo.

MITA.—Sí, es lo malo de contar cosas que la gente no entiende⁴⁸.
(Pausa.)

CLIMANDO.—¿Cuál te parece que les cuente?

MITA.—Cuéntales que me quieres.

CLIMANDO.—¡Ah! Está bien... qué bonito... Pero para eso necesito que estés conmigo para cuando yo diga «me gustan sus rodillas blancas, lisas y grandes» poder levantar tus faldas y enseñárselas. Y cuando yo diga «ella tiene un bigotito amarilloso y blandito que me gusta mucho» poder enseñarlo. Y cuando diga que tus ojos son verdes y bonitos como era el tricolor antes de ponerse feo, y tu pelo rubio como el pan cuando es bueno ne-

⁴⁸ En este caso, las ediciones francesas corrigen el ms. A («... el cuento del burrito que iba al cielo haciendo una V con sus orejas...») en las páginas 159 y 157, respectivamente, mientras que las dos en castellano siguen esta primera versión.

⁴⁹ Esta intervención de Mita y la pausa que sigue desaparecen del ms. A, corregido por el B, y de las dos (págs. 22 y 52) ediciones aparecidas en España. Sin embargo, nos hemos decidido a mantener la versión original, teniendo en cuenta que el autor no ha querido suprimirlas de la última edición francesa (página 158).

cesito que tú estés allí y nos veamos y te vean. Y cuando yo diga *(se acerca a MITA)* que te beso...

GUARDIA.—*(Los interrumpen.)* Caracachichi, pipipipi.
(El GUARDIA al hablar no levanta la vista del libro.)

CLIMANDO.—¿Qué ha dicho?

MITA.—Caracachicha, pipipipi.

CLIMANDO.—No, no, ha dicho, caracachiche, pipipipe.

MITA.—No me llesves la contraria.

CLIMANDO.—No te la llevo. Está bien claro que ha dicho caracachiche, pipipipe.

MITA.—Qué afán de llevar la contraria y de discutir tienes.

GUARDIA.—Caracachichi, pipipipi.

(CLIMANDO se acerca al GUARDIA tímidamente.)

CLIMANDO.—¿Ha dicho usted caracachiche pipipipe o caracachicha pipipipi?

(El GUARDIA da cuatro chasquidos con la boca seguidos y no hace ningún caso a CLIMANDO.)

CLIMANDO para congraciarse con el GUARDIA saca del cajón del triciclo una serie de cosas que le presenta humildemente: una llave inglesa, una caja de cartón, dos tubos de cristal, un orinal desconchado, las faldillas de un calendario, un bote. El GUARDIA con un matotazo le separa, sin dejar de leer ni un solo minuto.)

CLIMANDO.—*(A MITA.)* Seguramente es que se ha dado cuenta de que estás conmigo. Escóndete bien, sobre todo la punta de la falda. Yo para disimular me pondré a pasear.

(CLIMANDO pasea.)

CLIMANDO.—Los deberes del conductor del triciclo *(CLIMANDO canturrea como un colegial)...* son... definición... clases... relaciones con el hombre soltero...

CLIMANDO.—*(Se dirige a MITA.)* No puedo seguir así porque se va a dar cuenta de que no me sé eso.

MITA.—Entonces di muchas veces sin novedad.

CLIMANDO.—*(Paseando.)* Sin novedad, sin novedad, sin novedad.

(CLIMANDO pasea de un lado a otro repitiendo «sin novedad».)

MITA.—*(Le chista.)* Oye, Climando, cambia de tono que se va a dar cuenta de que siempre dices lo mismo.

CLIMANDO.—*(Cambiando el tono en cada frase.)* Sin novedad...

(CLIMANDO repite varias veces la frase cambiando el timbre y el tono de la voz.)

CLIMANDO.—*(A MITA.)* Oye me canso.

MITA.—Pues no deberías de cansarte.

CLIMANDO.—Pero si dentro de poco ya me moriré.

MITA.—Y te crees que eso te permite portarte como te dé la gana.

CLIMANDO.—Pues no faltaba más.

MITA.—Pues yo digo que no. Yo también voy a morir y Apal y el viejo, y por eso no hacemos lo que queremos.

CLIMANDO.—Pues entonces vaya gracia.

MITA.—¿O es que crees tú que porque sepas la fecha ya tienes algún privilegio?

CLIMANDO.—*(Azorado.)* No sé.

MITA.—A ti lo que te han hecho ha sido un favor.

CLIMANDO.—No me daba cuenta.

MITA.—Además ni te mueres con dolores ni nada como se muere casi todo el mundo.

CLIMANDO.—Pero para matarme me harán daño.

MITA.—No lo creas. Porque, sí es verdad que te hacen daño, pero cuando te va a doler ya te has muerto.

CLIMANDO.—¡Qué bien!

MITA.—Estupendo.

CLIMANDO.—Y ¿luego qué?

MITA.—Luego irás al cielo.

CLIMANDO.—(Con ternura.) ¡Al cielo! Sí, es verdad, iré al cielo con las ovejas y con los tranvías, y con los burritos que hacen una V con sus orejas, y con los hombres que conducen triciclos³⁰, y con los niños del parque, y con los viejos que tocan flautas y violines, y con las monjitas, y con las hojas de los árboles...

MITA.—(Coriándole.) Yo también iré.

CLIMANDO.—Sí, y Apal.

MITA.—¿Apal? Apal, no, sabe muchas cosas.

CLIMANDO.—Sí, pero lo disimula, y es bueno, y durante todo el día para que nadie se dé cuenta de que sabe tanto.

MITA.—Pues en el cielo no irá a dormir. ¡Estaría bueno! Ten en cuenta que va a ocupar el sitio de otro.

CLIMANDO.—Oye, Mira. ¿Y dónde orinaremos en el cielo?

MITA.—En el cielo no se orina, lo sé muy bien.

CLIMANDO.—Cuánto lo siento.

MITA.—Te acostumbrarás.

CLIMANDO.—(Entusiasmado.) Mira, qué lista eres, estás enterada de todo.

³⁰ Las dos ediciones castellanas (págs. 23 y 55), así como las dos francesas (págs. 163 y 161), reproducen la corrección que el ms. B hace al ms. A, donde éste decía: «... y con los hombres que conducen tranvías...» y que nosotros también mantenemos en nuestra edición.

MITA.—Desde luego.

CLIMANDO.—¿Y qué voy a hacer en el cielo sin ti?

MITA.—No te preocupes que no lo vas a pasar mal. Peor lo pasaré yo, que no podré ver tus botas tan bonitas.

CLIMANDO.—Si quieres, Mita, te dejo que ocupes mi puesto para que te maten por mí.

MITA.—¿Y qué supones? ¿Que los guardías son tonos y no se darían cuenta?

CLIMANDO.—Es bien sencillo, te pones mi ropa y cuando digan: «Climando, te vamos a matar.» Tú dices: «Servidor.»

MITA.—Tendré que decir servidora.

CLIMANDO.—No, entonces se darían cuenta.

MITA.—Pero yo no puedo mentir. Porque para ir al cielo no se tiene que mentir.

CLIMANDO.—Ahora sí que la hemos hecho buena.

MITA.—¿Te das cuenta de que tengo que estar pendiente de todos los detalles?

CLIMANDO.—Sí.

MITA.—Si no fuera porque me he dado cuenta, dentro de poco ya estaría en el infierno.

CLIMANDO.—(Horrorizado.) No digas esa palabra, que si la repito yo me causaría una desgracia grandísima.

MITA.—No, no, no es esa palabra, es corrusco. ¿O ya te habías olvidado?

CLIMANDO.—Es verdad.

MITA.—Acuérdate que yo a final de mes la digo varias veces para compensar el que tú no la puedas decir.

CLIMANDO.—Oye, ¿y ya la has dicho este mes?

MITA.—No.

CLIMANDO.—Pues ya la estás diciendo.

MITA.—Corrusco, corrusco, corrusco; con tres veces vale.

CLIMANDO.—Cualquiera sabe si valen sólo tres. Yo oí a un señor que decía que las tazas deben llevarse encima de la cabeza para vencer la fuerza de la gravedad.

MITA.—Sí, es un dato, pero yo insisto en que con tres veces vale.

CLIMANDO.—Tú siempre quieres llevar la razón.

MITA.—Es que tú nunca discutes bien.

CLIMANDO.—Eso sí. Oye, ¿y qué vas a hacer cuando me muera?

MITA.—No verte más.

CLIMANDO.—Yo quiero que vayas de luto por mí. Con todo el traje negro y además con un brazalete también negro en la manga.

MITA.—No lo haré, porque a mí el luto me da mucha risa.

CLIMANDO.—¡Qué valiente eres! Más valiente aún que esos legionarios que se ríen de la muerte. Tú te ríes hasta del luto.

MITA.—Si quieres lo que puedo hacer es comer siempre calamares.

CLIMANDO.—Más quisieras tú que comer calamares. ¡Una sardina y ya vas bien!

MITA.—Te metes conmigo porque no como mucho.

CLIMANDO.—No, Mita, yo quiero hacer por ti lo que quieras... sobre todo teniendo en cuenta que dentro de poco yo estaré en el cielo pasándolo bien con las ovejas y los burritos.

MITA.—Yo también quiero hacer muchas cosas por ti.

CLIMANDO.—Pues entonces lo mejor será que ninguno hagamos nada y así nos ahorramos el trabajo³¹.

MITA.—¡Cuánto nos queremos! ¡Qué compenetrados estamos!

CLIMANDO.—(Amoroso.) Sí.

(*Entra el VIEJO DE LA FLAUTA agachando la cabeza para no ser visto.*)

VIEJO.—Ya va a venir el jefe, está ahí al lado.

MITA.—Entonces avísele a Apal para que lo sepa.

CLIMANDO.—Apal prefiere dormir.

VIEJO.—Dicen que os van a matar, yo me he alegrado.

MITA.—Yo también.

CLIMANDO.—Y yo.

VIEJO.—No te debías de alegrar. Maldita la gracia que te va a hacer.

CLIMANDO.—Pues usted tampoco debía estar contento, a usted no le hará ninguna gracia³².

VIEJO.—Yo me alegro porque así no discutiré contigo y no me ganarás.

MITA.—Es un motivo importante.

CLIMANDO.—¿Y sólo por eso?

MITA.—Ande, diga la verdad, no se avergüence, diga que usted le quiere un poco en el fondo³³.

³¹ En las dos ediciones de España ha desaparecido esta intervención de Climando (cfr. págs. 25 y 58) que está en el ms. A y se conserva en las dos francesas (págs. 167 y 164).

³² Todas las ediciones siguen la corrección que el ms. B ha hecho al ms. A, en el que se leía: «Pues tú tampoco debías estar contento, a ti no te hará ninguna gracia.»

³³ La versión que proponemos difiere mucho, como se verá de la española que aparece en las dos ediciones (págs. 25 y 59) del texto castellano. La verdad es que no nos explicamos el cambio sino como errata de la primera edición recogida por la segunda. Tal y como nosotros proponemos el texto definitivo aparece en

VIEJO.—(*Avergonzadísimo.*) Pero muy poco, muy po-
quísimo. Así. (*Señala una uña.*)

MITA.—¿Y tú a él?

CLIMANDO.—También así. (*Señala su uña.*)

VIEJO.—Si quieres te dejo la flauta para que mueras
con música.

(*Le da la flauta.*)

CLIMANDO.—(*La coge como un tesoro.*) Bueno.

VIEJO.—¿No te dará asco de mí?

CLIMANDO.—No, porque para eso llevo botas.

VIEJO.—Pero lo que necesitas para eso es un abrigo
de pieles.

CLIMANDO.—Pero tengo, sin embargo, dos tenazas.

VIEJO.—Pero lo que necesitas son dos coliflores.

CLIMANDO.—Pero para eso tengo tres palillos de
dientes.

VIEJO.—Pero para eso lo que necesitas son tres im-
permeables.

CLIMANDO.—Pero para eso tengo cuatro máquinas de
escribir.

VIEJO.—Pero tú lo que necesitas son cuatro pijamas
de algodón.

CLIMANDO.—Pero para eso tengo cinco calcetines.

(*Diálogos simultáneos.*)

VIEJO.—Pero lo que necesitas son diez avestruces.

el ms. A y en las dos ediciones francesas (págs. 168-169 y 165).
El texto castellano de las dos ediciones españolas dice:

«MITA.—Es un motivo importante.

CLIMANDO.—¿Y sólo es eso? Ande, diga la verdad, no se
avergüence, diga usted que me quiere un poco en el fondo.

VIEJO.—(*Avergonzadísimo.*) Pero muy poco, muy poquísimo.
Así.»

CLIMANDO.—(*A MITA.*) Dile que yo no puedo tener
cinco calcetines porque los calcetines son pares.

MITA.—(*Habla al VIEJO, al oído.*) *Dígale que es falso,*
él no puede tener cinco calcetines porque los calcetines
son pares.

VIEJO.—(*Muy contento.*) Falso, falso, falso. No pue-
des tener cinco calcetines porque los calcetines son pa-
res. Te he ganado. Te he ganado.

CLIMANDO.—¿No me ha hecho trampa?

VIEJO.—No.

(*Entra el guardia-jefe.*)³⁴

GUARDIA.—(*Cuadrándose ante su superior.*) ¡Carrá!

(*Los dos guardias se ponen a hablar.*)

CLIMANDO.—Apal, levántate, que ya vienen a por nos-
otros.

APAL.—Voy.

(*APAL se despereza.*)

CLIMANDO.—Mita, como me van a matar, te regalo mis
botas.

(CLIMANDO se quita las botas y se queda descalzo. Se
las da a MITA.)

MITA.—(*Repasándolas.*) Lástima que estén ya tan
rotas.

CLIMANDO.—(*Se dirige al VIEJO.*) Y a usted le regalo
el triciclo.

VIEJO.—(*Entusiasmado.*) ¡El Triciclo! ¿Podré acari-
ciar a los niños?

CLIMANDO.—Sí.

³⁴ En esta acotación las dos ediciones francesas (págs. 170 y
167) dicen: «*Entre le chef*», a pesar de que en el *dramatis per-
sonae* (véase la nota núm. 3) no se distingue a uno de otro.
Esta incoherencia mínima nos parece detalle que muestra un
descuido de traducción.

VIEJO.—¿Y también me regalas las campanillas del triciclo?

CLIMANDO.—Sí.

VIEJO.—¿Y también el cajón de los trastos del triciclo?

CLIMANDO.—Sí.

VIEJO.—¿Y las faldillas del calendario?

CLIMANDO.—Sí.

VIEJO.—¿Y el orinal?

CLIMANDO.—Sí.

VIEJO.—¿Y las tenazas?

CLIMANDO.—Sí.

VIEJO.—¿Y los alambres?

CLIMANDO.—Sí.³³ Pero no pida más que se va a convertir en tortuga.

VIEJO.—Casi no me doy cuenta.

MITA.—(A APAL.) A ti también te van a matar, ¿eh?

APAL.—Creo que sí.

MITA.—Regálame la chaqueta, anda.

APAL.—¿La chaqueta?

MITA.—Sí.

APAL.—Voy a tener frío. Estamos en invierno.

MITA.—Total, vas a vivir tan poco.

³³ En el ms. A, esta intervención de Climando tiene dos partes y se presenta así:

«VIEJO.—¿Y los alambres?

CLIMANDO.—Sí.

CLIMANDO.—Pero no pidas más porque te vas a convertir en tortuga.»

Señalaremos de nuevo aquí la alternancia de tuteo y fórmula «usted» que alterna, durante toda la obra, en el ms. A.

APAL.—Bueno. (Se quita la chaqueta y se la da a MITA.)

(Los guardias dejan de hablar. El guardia se dirige a MITA y al VIEJO, separándoles de sus amigos a gritos.)

GUARDIA.—Caracachicho piripipipi.

(El guardia-jefe esposa a APAL y a CLIMANDO. APAL, sin chaqueta, tiritita. CLIMANDO mueve sus pies descalzos para que no se le enfríen. El VIEJO DE LA FLAUTA acaricia el triciclo. MITA, mira las botas y la chaqueta.)

GUARDIA.—¡Atarrá!

(El guardia empuja a APAL y a CLIMANDO para que anden. El guardia-jefe y el guardia se ponen a los costados de ellos. Salen los cuatro.)

En escena quedan MITA y el VIEJO. MITA se pone la chaqueta de APAL y las botas de CLIMANDO. El VIEJO DE LA FLAUTA, con ayuda de MITA, se sube en la caja del triciclo. MITA conduce el triciclo. El VIEJO toca las campanillas.

El triciclo cruza el escenario y sale.)

TELÓN

_____ darbs
Bakalaura, maģistra

“ _____ ”
tēmas nosaukums

izstrādāts Latvijas Kultūras akadēmijas _____ katedrā
katedras nosaukums

Ar savu parakstu apliecinu, ka _____ darbs izstrādāts patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ . ____ .2015.
Vārds, uzvārds Paraksts

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: _____ . ____ .2015.
Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds Paraksts

Recenzents: _____
Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Darbs iesniegts ____ . ____ .2015.

Studējošo servisa speciālists : _____
Vārds, uzvārds Paraksts

Darbs aizstāvēts LKA _____ gala pārbaudījumu komisijas sēdē
Bakalaura, maģistra

____ . ____ .2015. prot. Nr. _____ vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____
Vārds, uzvārds Paraksts